

OSLOMET

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTET AFI

Barnefamilienes hverdagsliv i Norge 2021

**Cathrine Egeland, Eirin Pedersen,
Tanja H. Nordberg og Jannike G. Ballo**

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Arbeidsforskningsinstituttet AFIs FoU-resultat 2021:06

Barnefamilienes hverdagsliv i Norge i 2021

Forfattere: Cathrine Egeland, Eirin Pedersen, Tanja H. Nordberg, Jannike G. Ballo

Prosjekt: Barnefamilienes hverdagsliv i Norge i 2021

Prosjektleder: Cathrine Egeland

Oppdragsgiver: Barne- og familiedepartementet

© Arbeidsforskningsinstituttet AFI, OsloMet – storbyuniversitetet, 2021

© Work Research Institute (AFI), OsloMet – Oslo Metropolitan University, 2021

© Forfatter(e)/Author(s)

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i «Lov om opphavsrett til åndsverk», «Lov om rett til fotografi» og «Avtale mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet».

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without permission from the author.

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – Storbyuniversitetet
Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Work Research Institute (AFI)
OsloMet – Oslo Metropolitan University
P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO

Telefon: +47 93 29 80 30

E-post: postmottak-afi@oslomet.no

Nettadresse: oslomet.no/om/afi

Publikasjonen kan lastes ned gratis fra fagarkivet.oslomet.no

Publications are available for free download from fagarkivet.oslomet.no

Forord

Denne rapporten gir et innblikk i hverdagen, og hva denne rommer av tidkrevende aktiviteter, forpliktelser, omsorg, gleder og utfordringer blant barnefamilier i Norge.

Studien er utført på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ved OsloMet av forskerne Eirin Pedersen, Tanja H. Nordberg, Jannike G. Ballo og Cathrine Egeland. Mari A. Heglum ga innspill til spørreskjemaet og Wendy Nielsen var involvert i en tidlig fase av prosjektutviklingen. Mari H. Ingelsrud gikk gjennom spørreskjemaet og ga kommentarer før utsending. Vi har også hatt nytte av å diskutere mulige tematiske innfallsvinkler til enkelte deler av spørreskjemaet med Maren S. Helland og Tonje Holt, begge forskere ved Folkehelseinstituttet. Den kvantitative datainnsamlingen ble gjennomført av meningsmålingsfirmaet Sentio. De kvalitative intervjuene ble gjennomført av Pedersen, Nordberg og Egeland.

Forskerne Selma T. Lyng og Vilde H. Bernstrøm har vært viktige bidragsyttere som interne kvalitetssikrere.

Prosjektet ble gjennomført fra desember 2020 til august 2021.

Vi vil takke alle informantene som har latt seg intervju i tilknytning til denne studien. Vi er takknemlige for at dere har tatt dere tid til å dele deres erfaringer og opplevelser av ulike familieliv og hverdagsliv som ofte er krevende, men også kilde til mye glede og energi.

Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet – storbyuniversitetet,

16. august 2021

Cathrine Egeland, prosjektleder

Innhold

Forord	2
Sammendrag	6
1. Innledning	8
1.1. Foreliggende forskning om barnefamiliers hverdagsliv og utfordringer	9
Familien	9
Familier i Norge – statistikk	9
Tilrettelegging for foreldres deltakelse på arbeidsmarkedet	10
Tidsbruk i familien – i et klasseperspektiv	11
Tidsbruk i familien – utvikling over tid	12
Kjønnen arbeidsdeling	12
Det tredje skiftet	13
Tidsbruk og hverdagsliv i barnefamilier – det intensive foreldreskapet	13
Den krevende hverdagen – konflikter og avlastning	14
2. Data og metoder	17
2.1. Spørreundersøkelse	17
Utvalget og datainnsamling	17
Om vekting	17
Utfordringer i hverdagslivet før, under og etter Covid-19-pandemien	17
2.2. Kvalitative intervjuer	18
2.3. Variasjon og mangfold	19
3. Tidsbruken i hverdagslivet – utfordringer og handlingsrom	20
Forskjeller i foreldres arbeidsvilkår	21
Foreldre som jobber litt mindre	21
Hverdagen – hektisk, men meningsfull	22
Den norske ettermiddagen – familietid og fritidsaktiviteter	22
3.1. Skjermtid	24
Barnas skjermtid	24
De voksnes skjermbruk	30
Alene sammen foran skjermen	31
4. Hverdagsliv og arbeidsdeling i barnefamiliene – hvorfor blir det slik?	32
Kjønnen arbeidsdeling i barnefamilien	34
Fordeling av praktiske oppgaver	35
4.1. Hvem har overblikket? Det tredje skiftet og fordelingen som «bare blir sånn»:	38
Familiens prosjektleder	38
«... det er bare sånn han er»	40
De mindre håndfaste oppgavene	41

4.2. Opplevelse av stress i hverdagen	42
4.3. Opplevelse av balanse i hverdagen	45
4.4. Egentid.....	47
Egentid og det tredje skiftet	48
Foreldres mulighet til å prioritere egentid	49
5. Bosted og nabolag	51
Valg av nabolag	51
Lang reisevei.....	52
6. Støtte og avlastning i en krevende hverdag.....	55
6.1. Hverdagsliv med og uten hjelp fra besteforeldre.....	55
Hvilke velferdsordninger savner familiene?	60
Foreldreveiledning og foreldrestøtte	60
Økonomisk støtte	61
Fritidstilbud til barn og ungdom.....	62
Bedre ordninger	63
Skole og lekser.....	64
Transport.....	65
7. Diskusjon	65
7.1. Hverdagslivets forpliktelser, gjøremål, forventninger og utfordringer	65
Tidsbruk i barnefamilien	66
Tid som knapphetsgode.....	66
Hva bruker familiene ettermiddagen til?	67
Besteforeldre som avlastere	68
Hvilke velferdsordninger savner familiene	68
7.2. Arbeidsfordelingen foreldrene imellom.....	70
Mor er familiens prosjektleder.....	70
Familien som prosjekt	70
Likestillingsdiskursen står sterkt	71
Fortsatt kjønnsstradisjonell arbeidsdeling	71
Familien som arbeidsfelleskap	71
Ujevn fordeling av stress og balanse.....	72
8. Avslutning – hovedfunn og anbefalinger til videre politikk og forskning	73
Hektiske hverdagsliv og intensive foreldreskap.....	73
Skjermbruk	73
Hjelp og behov for avlastning i hverdagen.....	73
Likestillingsidealet møter det tredje skiftet.....	74
Prisen for prosjektlederansvaret	74
Ulike familieformer – like familieliv	74

Referanser	76
Vedlegg.....	80
Intervjuguide foreldre i barnefamilier.....	94
Utkast til spørreskjema.....	96

Sammendrag

Hektiske hverdagsliv og intensive foreldreskap. Barnefamilier i Norge i dag har et relativt hektisk hverdagsliv med foreldre i lønnet arbeid som samtidig skal ta seg av husholdningsoppgaver, matlaging og følge opp barnas fritidsaktiviteter. Vi finner at barnefamiliene har stramme tidsskjema og mange aktiviteter som skal følges opp i tillegg til foreldrenes jobber. Mange foreldre ønsker å realisere det de oppfatter som den riktige måten å «gjøre» hverdagslivet på; de deler på oppgavene, spiser middag sammen og følger opp barnas fritidsaktiviteter. Dette kan være krevende, men også meningsfullt. Å være tett på barna sine og bidra til at barna er aktive, ikke passive, oppfattes som positivt, selv om prisen for et intensivt foreldreskap kan være opplevelse av tidsklemme, stress og opplevelse av lite egentid.

Skjermbruk. Vi finner at skjermbruken (både barnas og foreldrenes) i dagens barnefamilier blir en interessant utfordring i denne sammenhengen. Skjermbruk (i form av smarttelefon, pc eller nettbrett) er blitt en viktig del av hverdagslivet for både barn og voksne. Skjermen er med og noe man tyr til både i forbindelse med jobb/skole, kommunikasjon og for underholdning. Samtidig er dette noe de fleste mødrene i utvalget uttrykte bekymring for, og noe de vil begrense, både hos barna, partner og seg selv. Noen forteller at de opplever at både barna og foreldrene forsvinner for hverandre bak skjermen, og at foreldrene kan ha problemer med å kontrollere hvilket innhold barna konsumerer. Når barna synes det er vanskelig å avslutte skjermtiden, blir dette en kilde til konflikt i familien, og skaper utfordringer for foreldrenes grensesetting. Grensesettingen og forhandlingene rundt skjermbruken og skjermtiden blir for noen en (tid)krevende arbeidsoppgave i seg selv.

Hjelp og behov for avlastning i hverdagen. Når det gjelder hjelp og avlastning i hverdagen svarer over en tredjedel av utvalget i spørreundersøkelsen at de får hjelp av besteforeldre i hverdagen til barnepass, renhold eller lignende. De kvalitative intervjuene tyder på at familier som bor i nærheten av besteforeldrene, som har en god og nær relasjon og der besteforeldrene er ved god helse, gjerne får mye hjelp, støtte og avlastning i hverdagen. Av de åpne svarene i spørreundersøkelsen går det videre frem at det mange foreldre ønsker seg er meningsfulle og rimelige fritidsaktiviteter for barna.

Likestillingsidealet møter det tredje skiftet. Mødrene og fedrene i datamaterialet vårt deler på arbeidsoppgavene som hører til familielivet i dagens Norge. Dette er i tråd med undersøkelser av tidsbruk i norske husholdninger og oppslutning om likestillingsidealer (Kitterød og Teigen 2021). Men arbeidsoppgavene deles skjevt i den forstand at mødre gjør mer av det ubetalte husarbeidet, mens fedrene jobber litt mer og tar seg av mer oppussing og vedlikehold. Et særlig interessant funn er den skjeve arbeidsdelingen når det gjelder det tredje skiftet, det vil si det ofte usynlige planleggings- og koordineringsarbeidet i familien. Det er fremdeles mødrene som tar dette prosjektlederansvaret.

Prisen for prosjektlederansvaret. Et viktig funn i den kvantitative delen av studien vår er at det kun er kjønn, antall barn, alderen på det første barnet og pendletid som har signifikant sammenheng med stressnivået i hverdagen. Jo flere barn i familien, jo mer stress opplever foreldrene, men når barna blir eldre synker stressnivået for hvert år. *Mødrene* i utvalget opplever signifikant mer stress enn fedrene, når bakgrunnsvariabler og jobbsituasjon er kontrollert for. Når vi ser dette i sammenheng med at vi også finner en skjev arbeidsdeling mellom foreldrene og det at mødre fremdeles har hovedansvaret for det tredje skiftet gir dette grunn til å si at opplevelse av stress og mangel på balanse for mødre i barnefamilier i Norge er knyttet til skjev arbeidsdeling i hjemmet og et likestillingsprosjekt som ikke er kommet helt i mål.

Ulike familieformer – like familieliv. Vi finner at likheter og forskjeller mellom ulike familier går på tvers av datamaterialet, slik at vi ikke kan konkludere at for eksempel familier med samboende, likekjønnede foreldre har et hverdagsliv som er helt annerledes enn samboende foreldre av

forskjellige kjønn. Vi kan heller ikke si at foreldre med minoritetsbakgrunn opplever hverdagen på en helt annen måte enn foreldre med majoritetsbakgrunn. Vi finner også at aleneboende foreldre ikke er mer stressa enn samboende foreldre selv om de jevnlig har eneansvar for barna sine.

Det er også en tendens til at personer bosatt utenfor Oslo opplever mindre stress enn personer bosatt utenfor Oslo. Det er imidlertid kun to fylker som har signifikant lavere stressnivå enn Oslo: Innlandet og Vestlandet. Variabler som *ikke* har noen signifikant sammenheng med stressnivået er foreldrenes alder, sivilstand, utdanningsnivå, hvorvidt de har høy lønn, antall jobbtimer, mulighet for fleksitid eller hjemmekontor, jobbrelatert skjermbruk etter arbeidstid, eller hvorvidt de får eller kjøper hjelp i hverdagen.

1. Innledning

Barne- og familiedepartementet lyste høsten 2020 ut et forskningsoppdrag som skulle fremskaffe forskningsbasert kunnskap om hverdagen i barnefamilier i Norge med utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hva kjennetegner *tidsbruken* i ulike familiers hverdagsliv? Hvordan opplever barnefamilier i dag hverdagen sin? Hva slags barndom og oppvekst ønsker foreldrene å gi barna sine – og hvordan gir dette seg utslag i tidsbruken i familien?
- Hvilke *erfaringer* har foreldre i *ulike familieformer og familiekontekster* med balansegangen mellom arbeid- og familieliv og ulike fritidsaktiviteter i hverdagen? Hva fungerer fint? Når oppstår det konflikt, og hvorfor? Hvilke strategier har foreldrene for å oppnå så god balansegang som mulig?
- Hvordan påvirker *informasjons- og kommunikasjonsteknologibruk* (i form av smarttelefoner og nettbrett) familiens hverdagsliv? Hvordan opplever foreldre sin egen og barnas bruk?
- Hvilke offentlige *pasnings- og avlastningstilbud og familiestøttende tiltak* gjør barnefamilier bruk av? Hvilke tilbud og støttende tiltak etterspørres blant foreldre?
- I hvilken grad har barnefamiliene tilgang på *annen støtte* i hverdagslivet (fra for eksempel besteforeldre, naboer eller venner)? Hvordan oppleves denne støtten, eller mangel på støtte?

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ved OsloMet har gjennomført prosjektet med et to-delt prosjektdesign som kombinerer kvantitative og kvalitative datakilder, tilnærminger og metoder, for å fremskaffe et så rikt og robust datamateriale som mulig.

I denne introduksjonen presenterer vi kort relevant foreliggende forskning og utredninger om barnefamilier og deres hverdagsliv, tidsbruk, arbeid-familie-balansegang og -konflikter, sosial støtte, nettverk og avlastning for barnefamilier, samt offentlige tilbud og familiestøttene tiltak rettet mot barnefamilier. Vi beskriver deretter de metodene og datakildene vi har brukt for å samle inn data om hverdagslivet i barnefamilier i Norge. Etter dette presenterer vi funn og analyser som vi til slutt diskuterer.

Vi vil gjøre oppmerksom på at den følgende presentasjonen av foreliggende forskning og utredninger ikke er en systematisk gjennomgang av alle utredninger og forskning på hverdagsliv og familieliv i Norge og internasjonalt. En slik gjennomgang er til dels gjort allerede av Finnvold et al (2020) og er ikke en del av oppdraget. Forskingen på både hverdagsliv og ikke minst familieliv er omfattende og i stadig vekst og utvikling – både når det gjelder datatilfang, analyser, perspektiver og teorier. Vi har ikke hatt anledning til å innarbeide all den forskningen som ville være relevant å vise til verken i analysene eller den avsluttende diskusjonen hvor vi først og fremst har konsentrert oss om å besvare spørsmålene i oppdragsbeskrivelsen. Vi utforsker altså *fenomener, problemstillinger og sammenhenger i denne studien som har vært og fremdeles blir utforsket i forskningen på hverdagsliv og familieliv*, samtidig som vi håper at bidraget vårt også kan kaste nytt lys over disse.

1.1. Foreliggende forskning om barnefamiliers hverdagsliv og utfordringer

Barnefamilienes levekår, foreldres yrkesaktivitet og fordeling av omsorgsforpliktelser, tidsbruk, sosiale ulikheter i barns fritidsaktiviteter, fruktbarhet, tilgang på offentlige tjenester, sosial støtte og avlastning er alt sammen tema som berører barnefamilienes hverdagsliv både i praksis og som forskningsfelt. Gjennom de siste årene har det kommet kunnskapsoversikter og utredninger på feltet som gir et nyttig overblikk over sentrale aspekter av barnefamilienes hverdagsliv som tema for forskning og politikk. Vi vil her spesielt nevne kunnskapsgrunnet som legges frem i *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter* (Meld. St. 24 (2015-2016)), Offentlig støtte til barnefamiliene (NOU 2017:6 2017) og kunnskapsoversikten *Familiens betydning. Kunnskapsoversikt om hverdagsliv, omsorg, samlivsbrudd og familiestøttende tiltak* (Finnvold et al. 2020) bestilt av Barne- og familiedepartementet.

Familien

Forskningen på barnefamilier er mangfoldig og tar utgangspunkt i ulike måter å tilnærme seg og forstå familien på. Familien kan studeres som en sosial og økonomisk institusjon som har antatt ulike former opp gjennom historien, men også som et sett praksiser slik at familier «er» hva familier «gjør» (NOU 2017:6, 28). Finnvold et al. (2020) gjennomgår litteratur som tar for seg familiens betydning både på individnivå og samfunnsnivå¹. De gjengir forskning som viser at barnefamilier i Norge lever sine hverdagsliv i en kontekst som kjennetegnes av mer utviklede velferdsordninger, relativt små klasseforskjeller og mer demokratiske relasjoner mellom kvinner og menn og mellom foreldre og barn, sammenliknet med andre land (Gullestad, 1996*). Slike ordninger og individualisering av rettigheter innebærer på den ene side det Ellingsæter (2012*) betegner som «defamilisering» der enkelt-individer ikke lenger er like avhengig av familien for forsørgelse og omsorg. På den annen side har forskning om betydning av familien i et generasjonsperspektiv vist at familien fremdeles spiller en viktig rolle både emosjonelt og økonomisk, og er preget av sterke avhengighetsbånd (Herlofson og Daatland, 2016*). Et økende mangfold i familiekonstellasjoner, samt innvandring fra samfunn med andre familiemønstre hvor avhengighet, komplementære kjønnsroller og generasjonshierarkier er mer uttalt, har bidratt til både å synliggjøre og utfordre vår forståelse av hva en familie er, og hvilken betydning den nordiske velferds-statsmodellen og disse velferdsordningene har for familien og dens enkelt-individer (Finnvold et al. 2020).

Med familie tenker man gjerne på kjernefamilien med foreldre og barn, men med familie menes også det man kaller «utvidet familie» som kan omfatte besteforeldre, søsken og andre slektninger. I AFIs prosjekt har vi tatt utgangspunkt i *ulike familiekonstellasjoner med barn, men har som en del av dette også sett på hvordan barnefamiliene involverer sine omgivelser, deriblant besteforeldrene og nabolag, i hverdagslivet*. Dette kommer vi tilbake til.

Familier i Norge – statistikk

Statistisk er det slik at av de drøyt 2,58 millionene familier i Norge i 2019, har 25 prosent hjemmeboende barn i alderen 0–17 år². Det er om lag 848 000 barn i Norge i 2019, definert som personer mellom 0 og 17 år som bor sammen med sine biologiske eller adoptivforeldre, og som ikke selv er foreldre. Blant disse barna, bor 77 prosent med begge foreldrene, 16 prosent med en

¹ Referanser til litteratur som er gjennomgått i *Familiens betydning. Kunnskapsoversikt om hverdagsliv, omsorg, samlivsbrudd og familiestøttende tiltak* (Finnvold et al) er markert med *.

² <https://www.ssb.no/statbank/table/06083/>. En familie defineres som personer som bor i samme bolig og som er ektefeller, registrerte partnere eller samboere eller forelder og barn. Kun to generasjoner inngår i en familie, så barn som har egne barn regnes ikke lenger som medlemmer av foreldrenes familie (<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/familie>)

av foreldrene og 7 prosent med en av foreldrene og en steforelder³. Mens 85 prosent har hjemmeboende søsken, har 15 prosent ikke hjemmeboende søsken. Antallet medlemmer per husholdning i Norge har gått ned fra 2,9 i 1970 til 2,2 i 2019⁴. Tidsrekkene i SSBs tilgjengelige statistikk over familietyper og antall barn per familie strekker seg ikke like langt tilbake. Her har SSB tall tilbake til tidlig 2000-tall. Ser vi på utviklingen de siste 20 år, har det blitt flere enpersonsfamilier (fra 41 prosent i 2005 til 44 prosent i 2019), flere par uten barn (fra 21 prosent til 24 prosent og relativt færre familier med barn. Andelen familier med barn inntil 17 år har gått fra 29 prosent i 2005 til 25 prosent i 2019⁵. Andelen barn som bor sammen med søsken har gått noe ned fra 83 prosent i 2001 til 80 prosent i 2019. Det har også vært en økning i andelen barn som bor med ett søsken (fra 44 prosent til 47 prosent mens andelen som bor med to eller flere søsken har gått ned fra 39 prosent i 2001 til 33 prosent i 2019⁶.

Tilrettelegging for foreldres deltakelse på arbeidsmarkedet

Foreldre er i dag fristilt til lønnsarbeid fordi omsorgsarbeidet som tidligere ble utført av mødre, nå i større grad er likedelt mellom foreldre, eller overtatt av velferdsinstitusjoner som barnehage og skolefritidsordning. I denne konteksten er det et økt behov for tilrettelegging for begge foreldre i arbeidslivet. Foreldrepermisjon og barnehage er de mest benyttede familiepolitiske ordningene i Norge, i tillegg til barnetrygd. Ordningene har siden 1980-tallet både økt i omfang og i bruk. Fra 2009 har barn hatt rett til barnehageplass når de fyller ett år. Andelen barn i barnehage har økt sterkt de siste tiårene, i takt med at tilbudet er utvidet. Mens bare 19 prosent av barn mellom ett og fem år gikk i barnehage i 1980, økte dette til 36 prosent i 1990, til 89 prosent i 2010 og 92 prosent i 2016 (SSB 2018). Bruken av barnehage varierer med foreldres utdanning og bosted. Blant mødre med lang utdanning, går 90 prosent av barna i barnehage, og åtte prosent passes hjemme av mor. Barn av mødre med en middels lang utdanning, plasserer seg imellom de to andre gruppene (Kitterød og Bringedal 2012).

Mens barnehage og skolefritidsordning fristiller foreldre til lønnsarbeid, er foreldrepermisjon viktig for muligheten til å gi omsorg til eget barn de første 12 månedene. I utgangspunktet var foreldrepermisjon en tilrettelegging for mødre, men med fedres økte omsorgsansvar for egne barn blir foreldrepermisjonen en ordning for begge foreldre.

I Norge fikk kvinner i alle yrkesgrupper rett til lønnet foreldrepermisjon første gang i 1956. Permisjonen den gangen varte i 12 uker. I 1993 ble hovedtrekkene i dagens permisjonsordning lagt, med 42 uker med full lønnskompensasjon eller 52 uker med 80 prosent lønnskompensasjon (Rønsen 2004). For å ha rett til foreldrepermisjon må man ha vært i arbeid de siste seks av ti måneder før barnet blir født. Ni av ti mødre har opparbeidet denne rettigheten når de får barn (Statistisk sentralbyrå 2011). De som ikke har krav på foreldrepermisjon, får utbetalt en engangsstøtte.

Fedrekvoten ble innført i 1993, der 4 uker av foreldrepermisjonen måtte tas av far. Kvoten ble gradvis utvidet, frem til 2014, hvor den var på 14 uker. I 2014 ble kvoten redusert til 10 uker, før den i 2018 ble utvidet til 15 uker (av totalt 42 uker). Et viktig mål med fedrekvoten har vært at menn og kvinner skal dele de potensielt negative konsekvensene langvarig fravær fra arbeidslivet i forbindelse med foreldrepermisjoner kan ha for lønn og karriereutvikling (NOU, 2017:6). Fedrekvoten har vist seg å fungere etter hensikten i den forstand at de fleste med rett til fedrekvote benytter denne retten (Kitterød, Halrynjo, & Østbakken, 2017). Samtidig er det svært få fedre som tar mer permisjon enn fedrekvoten, og mor tar fremdeles ut mesteparten av den delbare permisjonen. De kjønnede mønstrene fortsetter, på tross av mer deling av permisjonen.

³ <https://www.ssb.no/statbank/table/06241/>

⁴ <https://www.ssb.no/statbank/table/06076/>

⁵ <https://www.ssb.no/statbank/table/06083/>

⁶ <https://www.ssb.no/statbank/table/06242/>

Fedres fravær fra arbeidet på grunn av omsorg fortsetter derfor å være relativt begrenset sammenlignet med mødres fravær fra arbeid (Kitterød og Halrynjo 2019).

Tidsbruk i familien – i et klasseperspektiv

Det er klasseforskjeller i hvordan arbeidsdagen til småbarnsforeldre ser ut. 38 prosent av foreldre til barn mellom ett og seks år er i full jobb på dagtid. Blant par med lang utdanning er det vanligere å ha dagarbeid. Blant de med kort utdanning er det flere par som kombinerer ulike arbeidstidsordninger, der enten en eller begge jobber utenom dagtid, enten turnus eller kveld/natt (Kitterød 2005). Kvinner som jobber deltid oppgir gjerne helse som hovedårsak, ikke omsorgsansvar (Egeland og Drange 2016). De fleste foreldre, uavhengig av kjønn og klasse, er fornøyd med arbeidstiden sin. Mens bare fire prosent kunne tenke seg å jobbe mer, er det 22 prosent som kunne tenke seg å jobbe mindre (Kitterød 2005). Muligheten for å kombinere lønnsarbeid med omsorgsarbeid er et viktig trekk ved den norske to-inntektsmodellen. I Norge bruker småbarnsforeldre mye tid på yrkesarbeid, men foreldrepermisjon og i en viss grad kontantstøtte skaper også rom for omsorg (Kitterød 2005).

Tidsbruksundersøkelser viser gjennomgående at menn i løpet av de siste tiårene bruker mer tid til omsorgsarbeid og husarbeid, mens kvinner bruker mer tid til lønnsarbeid. Dette skyldes i hovedsak at kvinners deltagelse i arbeidslivet har hatt en stor økning, og barn får tilsyn i barnehagen (Kitterød og Rønsen 2013). At samlet tid brukt på husarbeid har sunket skyldes både en endring i teknologi, innkjøp av tjenester, og en endring i standard for renhold og vedlikehold av hjemmet. Det har ikke vært en like stor nedgang i omsorgsarbeid, selv om barn i mye større grad får tilsyn i barnehager og skolefritidsordninger (Kitterød og Rønsen 2013).

Tidsbruksundersøkelsen viser også at det er klasseforskjeller i tidsbruken. I par der begge har høy utdanning, er det en jevnere fordeling av lønns- og omsorgsarbeid enn i familier der en eller begge har lav utdanning (Kitterød og Rønsen 2013).

I en britisk studie ses det eksplisitt på betydningen av klassesdelte arbeidsvilkår for utfordringene foreldre har med å kombinere barn og arbeidsliv (Crompton og Brockman, 2006). Forskjeller i arbeidsvilkår ga ulike strategier for å fordele tid mellom arbeid og omsorgsansvar. Mange mødre i middelklassen opplevde arbeidssituasjonen sin som stressende, mens barn ikke ga noe utslag for stressnivået hos menn i samme posisjon. Menn og kvinner i arbeiderklassen med omsorgsansvar fortalte at manglende fleksibilitet i arbeidstid holdt dem fra å søke karrieremuligheter (Crompton og Brockman, 2006). Klasseforskjeller i arbeidsvilkår gir arbeidstakere ulike problemer når de skal kombinere arbeid og omsorg. Duncan og Pettigrew (2012) finner at arbeidsvilkår med fleksible arbeidstidsordninger reduserte opplevelsen av konflikt mellom lønnsarbeid og omsorgsarbeid for kvinner. For menn hadde fleksitid liten betydning. De slutter av dette at kontroll over egen arbeidstid og arbeidssituasjon er viktig for kvinners følelse av balanse mellom arbeids- og familieliv (Duncan og Pettigrew, 2012).

Hva som er en god tidsfordeling mellom arbeid og familie er et normativt spørsmål, og svarene vil trolig variere mellom kjønn, ulike sosioøkonomiske lag, kulturer og regioner. I tillegg kan normer og verdier spille en rolle for tidsbruk og arbeidsdeling i barnefamilier. Verdier knyttet til likestilling og foreldreskapsnormer kan utgjøre begrunnelser for hva slags arbeidstidsordning som er best egnet når man har små barn og hva som er en god balanse mellom arbeidsliv og familieliv i hverdagen. Samtidig er det vanskelig å belegge empirisk hvorvidt og hvordan bestemte holdninger, normer og verdier resulterer i «overensstemmende» valg og handlinger. Liv og lære henger ikke nødvendigvis sammen. Man kan ha ganske likestillingsorienterte holdninger i det offentlige rom og samtidig leve et ganske kjønnstradisjonelt liv hjemme.

I notatet «Feminisme og holdninger til likestilling – tendenser til polarisering?» fra 2021 undersøker Ragni H. Kitterød og Mari Teigen om den økende likestillingsskepsisen og antifeministiske mobiliseringen som finner sted i land over hele verden, kan gjenfinnes i Norge.

Kitterød og Teigen har gjennomgått flere store spørreundersøkelser og sett på utviklingen i svar på spørsmål om holdninger til kjønn, likestilling, kvinners yrkesaktivitet og arbeidsdeling blant par med barn over tid. Hovedfunnet deres er at det ikke er tegn til en økende motstand mot likestilling i Norge. Tvert imot finner de en «...nær unison tilslutning til kvinners yrkesaktivitet, en sterkere oppslutning om at kvinner deltar i arbeidslivet på heltid, stadig færre mener at det først og fremst skal være mor som tar seg av omsorgen for barna og at det ikke er bare far som har ansvar for den økonomiske forsørgelsen av familien.» (Kitterød og Teigen 2021: 116) Videre finner de at betydningen av bakgrunnsfaktorer som alder og utdanningsnivå har noe å si for synet på likestilling, samtidig som disse faktorene har fått mindre betydning over tid. Bosted og kjønn ser også ut til å ha betydning ved at kvinner i større grad enn menn, og innbyggere i Oslo i større grad enn innbyggere andre steder i landet slutter opp om likestillingsidealer knyttet til kjønn og familieroller (Kitterød og Teigen 2021: 116–117).

På denne bakgrunn blir det interessant å undersøke hvordan tidsbruken og arbeidsdelingen mellom foreldrene er i et land hvor det altså er stor tilslutning både til kvinners yrkesaktivitet, likestilt arbeidsdeling og fars deltakelse hjemme.

Tidsbruk i familien – utvikling over tid

I SSBs tidsbruksundersøkelser (se Vaage 2012) som gjennomføres hvert tiende år kartlegges befolkningens tidsbruk på ulike aktiviteter som inntektsgivende arbeid, husarbeid, frivillig arbeid og fritidsaktiviteter. Den mest aktuelle undersøkelsen er fra 2010 og altså rimelig utdatert. Vi kan likevel si noe generelt om trendene i tidsbruk mellom 1971, da undersøkelsen ble gjennomført for første gang, og 2010.

Tid brukt på husholdningsarbeid og matlaging gikk betydelig ned fra 1971, men den synkende trenden flater ut fra 2000 og fremover. Tiden til inntektsgivende arbeid og utdanning endret seg lite mellom 1971 og 2010. Tiden brukt til fritidsaktiviteter økte med omtrent én time i 40-årsperioden. Nordmenn brukte mindre tid på omsorg for andre i 2010, sammenlignet med 1990. Dette skyldes i hovedsak utvidelse av barnehage og SFO-tilbudet.

Barn mellom 9 og 15 år var for andre gang med i tidsbruksundersøkelsen i 2010. Undersøkelsen viser at barn brukte mer tid på skolearbeid i 2010 enn i 2000. Jenter bruker mer tid på å husholdningsarbeid enn gutter, og jenter har mer sosialt samvær. Fire av ti barn svarte i 2010 at de har for mye å gjøre i hverdagen⁷.

Kjønnets arbeidsdeling

Tidsbruksundersøkelsene viser at trendene er ulike for menn og kvinner. Tiden kvinner brukte til husholdningsarbeid per døgn, sank med over to timer mellom 1971 og 2010. Blant mennene økte husholdningsarbeidet med tre kvarter i denne perioden, som for det meste skyldes at flere menn deltar i husarbeidet i 2010. Likevel var det kvinner som gjorde mest av nesten alle typer husarbeid i 2010. Totalt brukte kvinner 28 prosent mer tid på husarbeid sammenlignet med menn. Når det gjelder inntektsgivende arbeid brukte menn 38 prosent mer tid enn kvinner i 2010 (Vaage 2012).

I familier med små barn (0-6 år) var skjevfordelingen mellom kjønnene størst (Egge-Hoveid og Sandnes 2013). Mødre tok størstedelen av ansvaret for omsorgs- og husarbeidet. Fedrene gjorde vedlikeholdsarbeid, men mødrene hadde hovedansvaret for rydding og rengjøring. Mødre med småbarn brukte mindre tid på husarbeid i 2010 enn i 1990, men til gjengjeld brukte de mer tid på

⁷ Resultatene fra 2010 oppsummerer også tid brukt til TV og datamaskin. Vi går imidlertid ut ifra at dagens teknologibruk blant unge er såpass forskjellig fra hvordan den var i 2000 og 2010 at den er mindre relevant for denne oppsummeringen.

lønnsarbeid. Nedgangen i husarbeid tilsvarte ikke økningen i lønnsarbeid, slik at mødre i 2010 i sum brukte mer tid på jobb og hjem sammenlignet med 1990 (Egge-Hoveid og Sandnes 2013).

Ellingsæter og Kitterød (2021) undersøkte fedres tidsbruk på omsorg og husholdning ved hjelp av dagbokstudier samlet inn over to døgn i 1980–1981, 1990–1991, 2000–2002, og 2010–2011. Analysene viser at fedres delaktighet i omsorgs- og husarbeid har økt betydelig på tvers av utdanningsnivåer. Fedre med lang universitetsutdanning skiller seg likevel ut ved å delta mest i familiearbeidet, og ved å ha det høyeste endringstempoet.

Arbeidsdelingen i hjemmet går altså i retning av mer kjønnsbalanse. Fedre deltar mer både når det gjelder omsorg og husarbeid. Allikevel er det fremdeles slik at det er kvinner som bruker mest tid på husarbeidet sammenlignet med menn,

Vi har her gjengitt studier av tidsbruk knyttet til husarbeid og oppgaver som kan måles i tid. Men hverdagslivet i barnefamilier handler om mer enn å gå på jobb, husvask, matlaging og pusse tenner. Det handler også om planlegging og koordinering.

Det tredje skiftet

Den amerikanske sosiologen Arlie Hochschild var den første som brukte begrepet «tredje skift» (1997) om det emosjonelle planleggings- og koordineringsarbeidet i hjemmet, som i stor grad ble utført av kvinner. Kristine Smeby (2017) har videreutviklet teorier om det tredje skiftet i en norsk kontekst. Hun beskriver det første skiftet som inntektsgivende arbeid, det andre skiftet som husholdningsarbeidet, og det tredje skiftet som planlegging og koordinering av det andre skiftet, i tillegg til emosjonelt og sosialt ansvar for familien. I likhet med Hochschild finner Smeby at det er kvinnene som tar ansvar for det tredje skiftet, også i par som deler likt på husholdningsarbeidet (Smeby og Brandth 2013). Kvinner tar oftere initiativ til at arbeid i hjemmet blir gjort og tar ansvar for å delegere oppgavene (Aarseth 2011). Ifølge Lilleaas (2003) er resultatet av det tredje skiftet at kvinner blir trippelarbeidende, kontinuerlig kjenner på ansvaret og derfor sjelden klarer å slappe helt av.

En svensk studie fra 2019 bekrefter dette. Ved hjelp av dagbokstudier og intervjuer fant Ericsson et al. (2019) at husholdningsarbeidet i timer var fordelt omtrent likt i parene, men at det var kvinnene som tok aleneansvaret for et komplekst tredje skift. Kvinnene i utvalget beskrev hvordan stressfaktorer fra hjemmet mentalt påvirket dem i arbeidstiden, som en pågående mental planlegging av nær fremtid, noe mennene oppga at de ikke opplevde. Ericsson et al (2019) viser til tidligere studier som har funnet at kvinners kortisol (stresshormon) øker når de går fra jobb til hjem, mens menns kortisolnivå synker når de forlater jobben. Forfatterne påpeker at kvinnenes prosjektlederansvar forbruker mye av deres mentale overskudd, og påvirker deres muligheter for rekreasjon og hvile. Flere av kvinnene i studien oppga at de ikke hadde overskudd til å gjøre noe meningsfullt i fritiden, at de manglet konsentrasjon til å lese, se film eller serier og at hvile ofte innebar å scrolle på telefonen.

Tidsbruk og hverdagsliv i barnefamilier – det intensive foreldreskapet

AFI gjorde i 2019–2020 en kvalitativ undersøkelse av barnefamiliers hverdagsliv – også på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (Pedersen og Egeland 2020). Her fremkommer det at foreldre i dag opplever tidspress i hverdagen som ikke bare skyldes de objektive timene foreldre må bruke på jobb eller omsorg, men som også skyldes en «intensivering av foreldreskapet». Undersøkelsen fant blant annet at tidsklemma skapes både av strukturer i arbeidsliv og familiepolitiske ordninger, men også av opplevde forventninger i normer og verdier knyttet til omfanget av tid brukt på og med barna. Foreldrene i undersøkelsen så det som en viktig oppgave å oppmuntre og følge opp barnas aktiviteter, som foregår på ettermiddagen og i helgene. Barnefamilienes opplevelse av tidspress handlet derfor ikke bare om konflikten mellom arbeid og omsorg, men også om at foreldrene bruker mye tid på aktiv oppfølging av barna.

Normer for et intensivt foreldreskap bidro således til å gjøre foreldreoppgaven stadig mer arbeidskrevende.

Foreldre bruker mer tid i dag sammen med barna, og mindre tid til husarbeid enn tidligere (Finnvold et al. 2020). At foreldre bruker mer aktiv tid sammen med barna, tolkes gjerne som en intensivering av foreldreskapet, der kravene og forventningene til hva som utgjør en god forelder øker. Aktiv tidsbruk med barna, slik som lek, samtale og lesing, blir viktigere mål for foreldreoppgaven, utover det praktiske omsorgsansvaret med mating, legging og stell (Kitterød og Rønsen, 2013).

Foreldres tidsbruk har endret seg de siste tiårene, og selv om barna tilbringer mer tid i barnehage, tilbringer de altså mer tid sammen med foreldrene. Endringen i foreldreomsorgen går fra passivt tilsyn til aktiv deltakelse i barnas liv (Finnvold et al. 2020). Økt tidsbruk på barnas fritidsaktiviteter resonnerer med annen sosiologisk forskning på foreldrepraksiser, som finner en økende intensivering av foreldreskapet. Begrepet «intensiv kultivering» forsøker å fange praksisen hvor foreldre ser det som deres eget ansvar å utvikle og skape barna som individer, med en rekke av talenter og egenskaper (Vincent og Ball 2007, Stefansen og Farstad 2008, 2013). Det er også et ønske om at barna skal utmerke seg, og tilegne seg ferdigheter som gjør at de kan konkurrere innenfor utdanning og arbeidsmarked som voksne. «Intensiv kultivering»-strategien i middelklassen står i kontrast til arbeiderklassens mål om at barndommen skal være et «beskyttet rom» der barna skal få rom til å leke og slappe av (Vincent og Ball 2007). Stefansen et al 2018 finner i en studie av foreldres involvering i barns idrettsaktiviteter at selv om det først og fremst er middelklasseforeldre som prioriterer denne formen for involvering er en sterk grad av foreldreinvolvering i barnas fritidsaktiviteter allikevel en norm som gikk på tvers av klasser (Stefansen et al. 2018).

Alt i alt viste AFIs undersøkelse at *tid er en knapp ressurs i småbarnsfamiliene*. Tidsklemma handler ikke alltid om at mangel på tid, men at mye av tiden er bundet opp i rutineoppgaver. Foreldre har lite fleksibilitet i hverdagen, og lite egentid. Prioriteringer i familiene er sentrert rundt barnas behov og aktiviteter. Selv om hverdagen kan være slitsom og krevende, gir barna allikevel mening og verdi til det arbeidet foreldrene legger ned. Slik blir barna viktige som meningsskapere i foreldrenes hverdag, og både tid, mening og verdi kretser rundt barna (Pedersen og Egeland 2020).

Den krevende hverdagen – konflikter og avlastning

Når foreldre i barnefamilier opplever tidspress kan det oppstå konflikter, stress og sykdom og behov for bistand og avlastning. En systematisk kunnskapsoppsummering av forholdet mellom jobb-hjem-balanse og sykefravær (Nilsen et al. 2017) viser at jobb-hjem konflikt henger sammen med økt risiko for sykefravær. Kvinner hadde høyere jobb-hjem konflikt enn menn. Men få studier tok hensyn til andre familiefaktorer, som ansvar/krav hjemme, stress på hjemmearena, og antall/alderen til barna. Det er altså en mangel på studier som ser på foreldre og familienes hverdagsliv når det kommer til konflikt og balanse mellom jobb og familie. Rapporter fra TOPP-studien⁸ viser at risikofaktorer for høyt sykefravær var antall belastninger i hverdagen, økonomiske/boligmessige belastninger, arbeidsstress, konflikt med partneren, og helsen til sine eller partners foreldre (Nilsen og Mykletun 2018).

Når hverdagslivet preges av tidspress og konflikter kan det være en løsning å søke utenfor familien etter avlastning og støtte. Tall fra NorLAG (2019) tyder på at det blir stadig vanligere for besteforeldre å hjelpe til med barnepass; mens det på begynnelsen av 2000-tallet var rundt 60 prosent av besteforeldre (i alderen 50–79 år) som oppga at de passet barnebarna minst en gang i

⁸ <https://www.fhi.no/studier/topp/>

måneden, er det nå omtrent 70 prosent som sier det samme⁹. Utveksling av hjelp og tjenester er en naturlig del av familiers omgangsform, og forskning viser at familiemedlemmer gjør hverandre større eller mindre tjenester, og ofte er den nærmeste når det virkelig er behov (Herlofson og Daatland 2016). Analyser viser at norske besteforeldre sjelden tar hele ansvaret for pass av barnebarn. De er snarere et slags «heimevern» som er tilgjengelige ved behov (Herlofson og Hagestad 2012, Herlofson og Daatland 2016). Hjelpen i familier går både oppover og nedover i generasjonene, og i tråd med hva våre informanter forteller, er det særlig kvinnene i familien som stiller opp når noen har behov for hjelp. Kvinner bidrar med omsorg både til generasjonene over, og til generasjonene under (Herlofson 2015). Bestemødre som hjelper egne foreldre, er mer tilbøyelige til å passe barnebarn enn det bestemødre uten et slikt hjelpeansvar er (Herlofson 2015). Johnsen (2015) viser at mødre med små barn hadde større sannsynlighet for å jobbe fulltid hvis de hadde en mor som hadde gått av med AFP. Dette indikerer at bestemødre kan spille en viktig rolle som avlaster i småbarnsfamilien. Oppsummeringer av foreliggende besteforeldreforskning tegner dermed opp et bilde av engasjerte besteforeldre som stiller opp for barn og barnebarn.

Også AFIs kvalitative undersøkelse (Pedersen og Egeland 2020) viser at mens offentlige ordninger er viktige for barnefamiliene innenfor normalarbeidsdagen, er besteforeldre den viktigste kilden til avlastning på ettermiddager, kvelder og helger. Avlastningen er viktig for å gi foreldrene fleksibilitet, fritid, og tid sammen som par. Familier i det kvalitative datamaterialet som av ulike årsaker ikke hadde hjelp fra besteforeldre hadde ingen erstatning for denne hjelpen. Familier uten besteforeldrestøtte kunne dermed oppleve sin hverdag som mer bundet, og foreldrene fikk mindre mulighet til å dekke egne fritidsbehov.

Finnvold et al. (2020) peker også på at mange minoritetsfamilier har bakgrunn i samfunn hvor storfamilier og flergenerasjonsfamilier er normen (Nadim, 2014*; Aarset, 2015*). For familier med migrasjonsbakgrunn vil dessuten ofte slekt og andre sosiale nettverk befinne seg i andre land. Dette handler om økonomiske og sosiale forpliktelser, men også om at støtte og hjelp vil gå på tvers av landegrensener, for eksempel ved at ansvar for både barn og eldre familiemedlemmer oppfattes som et kollektivt ansvar (Lidén, 2017*). Finnvold et al (2020) trekker videre inn nabolag og nærmiljø som en sentral del av barns og unges oppvekst blant annet ved at mange foreldre, som nevnt over, investerer mye tid og oppfølging av barns idrettsaktiviteter. Archetti (2003)* beskriver hvordan barne- og ungdomsidretten på den måten blir en forlengelse av familielivet.

Noen ganger kan hverdagslivet bli ekstra krevende, og familien kan ha bruk for mer hjelp enn hva besteforeldre eller naboer kan tilby. For eksempel kan barn av unge foreldre i mange tilfeller være utsatt for flere risikofaktorer enn barn i familier med foreldre som er noen år eldre, og det er ikke alltid det ordinære velferdstilbudet kan tilby nok støtte (Neumann 2009). Det er for eksempel anslått at det i løpet av et år er 290 000 barn (27 prosent) i Norge som har en eller to foreldre med en psykisk lidelse og/eller alkoholmisbruk som går ut over daglig fungering (Torvik og Rognmo 2011). I tillegg er det anslått at 7–8 prosent av norske barn opplever vold og konflikt i hjemmet (Mossige & Stefansen 2007; Nilsen, Skipstein & Gustavson 2012). Disse barna har økt risiko for langvarig dårlig psykisk helse og utvikling (Bekkehus, Rutter, Barker & Borge, 2011, Fields 2011, Goodman et al. 2011, Nilsen et al. 2012, Nilsen et al. 2013, Nilsen et al. 2016, Torvik og Rognmo 2011). I tillegg kan mødres psykiske helse og prenatalt kosthold øke risikoen for fødselskomplikasjoner

(Bekkehus et al. 2010; Bekkehus et al. 2011). Når barn som vokser opp under stressende oppvekstvilkår selv skal bli foreldre, er det derfor viktig at de får oppfølging slik at man ikke viderefører negativ sosial arv. Det er dessuten essensielt å sette inn tiltakene tidlig, og lære foreldre i vanskeligstilte familier hvordan de best mulig skaper et godt oppdragelsesmiljø fra graviditeten av (Blaasvær et al. 2015).

⁹ <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/pa-egotripp-eller-mer-engasjert-enn-for>

Når hverdagslivet blir spesielt vanskelig kan foreldre dermed søke hjelp og veiledning gjennom familiestøttende tiltak som foreldremekling, foreldrekurs rettet mot spesifikke grupper av foreldre, og samlivstiltak, som organiseres og tilbys ved familievernkontor, barneverntjenester og helsestasjoner. Kunnskapsoversikten Familiens betydning. Kunnskapsoversikt om hverdagsliv, omsorg, samlivsbrudd og familiestøttende tiltak (Finnvold et al. 2019) har gjennomgått forskningen på slike familiestøttende tiltak og finner blant annet studier som viser at parterapi bidrar til å bedre negative samspillsmønstre mellom voksne, og mellom voksne og barn. Det framgår også at familieterapeuter som arbeider med parterapi i familier med minoritetsbakgrunn har behov for bedre kompetanse og tilgang til bedre tilpassede tilbud til denne befolkningsgruppa. Før øvrig pekes det i kunnskapsoversikten på at det synes å være forsket lite på tiltakenes virkning for spesifikke målgrupper, som familier med minoritetsbakgrunn, familier med ulik sosioøkonomisk bakgrunn og familier med barn som har andre utfordringer enn samspillsvansker (Finnvold et al. 2020, 87).

2. Data og metoder

Denne studien baserer seg på tre datakilder

- 1) En spørreundersøkelse til foreldre i barnefamilier i Norge som skal gi et innblikk i familienes tidsbruk, hverdagsliv, aktiviteter, opplevelse av stress og balansegang mellom arbeid, omsorg og fritidsaktiviteter, bruk av støtteordninger og offentlige tilbud, samt avlastningsbehov og -muligheter.
- 2) Kvalitative intervjuer med foreldre i 15 barnefamilier i Oslo-området gjennomført i 2019 og 2020.
- 3) Kvalitative intervjuer med foreldre i 20 barnefamilier bosatt i ulike deler av landet med unntak av Oslo-området.

2.1. Spørreundersøkelse

For å kartlegge både tidsbruk, hverdagslivsutfordringer, bruk av ulike velferdstilbud og tilgang på støtte og avlastning i ulike barnefamilier har vi foretatt en kvantitativ spørreundersøkelse. Vi benyttet oss av et meningsmålingsfirma (Sentio) som har gjennomført datainnsamlingen basert på et spørreskjema utviklet av forskergruppen ved AFI. AFI har så gjort de kvantitative analysene av det innsamlede dataene fra spørreundersøkelsen.

Utvalget og datainnsamling

Datagrunnlaget består av besvarelser fra 1035 personer med barn under 17 år som de har delt omsorg for (altså mins 50 prosent av tiden), inkludert bonusbarn. Spørreundersøkelsen ble gjennomført som nettskjema i perioden fra 12. februar til og med 4. mars 2021. Et bruttoutvalg ble ikke trukket på forhånd, men sendt ut til alle respondenter i Sentios webpanel med barn mellom 0–16 år. Webpanelet består av ca. 80 000 personer, og er representativt for den internettbrukende delen av befolkningen i Norge, ifølge Sentio. Når det gjelder kjennetegn ved utvalget er dette beskrevet i vedlegget til rapporten.

Om vekting

For å etterstrebe representativitet i utvalget har vi vektet datamateriale på fire kjennetegn: kjønn, alder, landsdel og utdanningsnivå. Vi har brukt www.microdata.no for å hente ut SSBs befolkningstall for personer med barn under 17 år i egen husholdning i 2018, fordelt på 160 kategorier (kjønn x alder x landsdel x utdanningsnivå = $2 \times 4 \times 5 \times 4 = 160$). Besvarelsene til personer som tilhører underrepresenterte kategorier i forhold til befolkningstallene vektet opp, mens besvarelsene til overrepresenterte personer vektet ned. Microdata.no-skriptet og matrisen med SSBs befolkningstall finnes i rapportens vedlegg.

Vekt brukes når vi presenterer univariat statistikk for hele utvalget. Når resultater brytes ned på undergrupper brukes ikke vekt, og heller ikke i regresjonsanalyser hvor vi blant annet kontrollerer for de samme kjennetegnene som danner grunnlag for vektmatrisen.

Utfordringer i hverdagslivet før, under og etter Covid-19-pandemien

Vårt mål med spørreundersøkelsen har vært at kunnskapen den gir grunnlag for skal være relevant også etter at pandemien er over. Hverdagslivet for mange barnefamilier i Norge har gjennomgått store forandringer siden mars 2020, og mange av endringene utløst av Covid-19 -

pandemien vil bli varige – uten at vi i dag vet konkret hva det innebærer eller for hvem. Mange vil også ha opplevd varige endringer i familie, bo- og arbeidssituasjon som ikke nødvendigvis har med pandemi å gjøre. Utfordringen i spørsmålstillingen ble derfor å finne en formulering som verken ber respondentene om å svare med utgangspunkt i hverdagslivet før mars 2020, men heller ikke basert på en midlertidig sosial nedstengning som har preget mange kommuner vinteren og våren 2021. Løsningen ble en hypotetisk mellomvei med formuleringen «Tenk deg en normalsituasjon, ikke påvirket av pandemi», som vi ikke utdyper nærmere. På denne måten blir det opp til hver enkelt hva de anser som normalsituasjon. Dette mener vi er det beste utgangspunktet for besvarelser som er relevante også for tiden i etterkant av de mest inngripende restriksjonene og tiltakene knyttet til pandemien.

2.2. Kvalitative intervjuer

For å få innblikk i hvordan hverdagslivet i barnefamilier oppleves er det bruk for beskrivelser av erfaringer, følelser og tanker som foreldre gjør seg om dette. Hva bruker de tid på i hverdagen og hvorfor? Hva oppleves som stressende og hvorfor blir det slik? Kvalitative intervjuer er velegnet for å undersøke opplevelser, holdninger og erfaringer (Kvale og Brinkman 2009). Vi har derfor foretatt kvalitative intervjuer med foreldre i barnefamilier i ulike omganger fra 2019 til 2021, som til sammen gir et rikt og omfattende kvalitativt datamateriale.

Datamaterialet består for det første av en kvalitativ intervjuundersøkelse som AFI gjennomførte rundt årsskiftet 2019–2020 blant foreldre i 15 barnefamilier i og omkring Oslo om deres opplevelser, praksiser og utfordringer i hverdagslivet (Pedersen og Egeland 2020). Denne undersøkelsen ga et unikt innblikk i hverdagslivets utfordringer og gleder i barnefamilier i Oslo ved inngangen til 2020. De samme foreldrene ble intervjuet om sine hverdagsopplevelser under pandemi-nedstengningen våren 2021. Dette datamaterialet hadde imidlertid sin klare begrensning ved nettopp bare å omfatte barnefamilier i Oslo og omegn. Hermed fikk vi ikke gått i dybden med erfaringer og opplevelser av hverdagslivet som barnefamilier kan ha i andre deler av landet; et hverdagsliv under andre vilkår enn slik det leves i en storby. Som nevnt innledningsvis og som det også redegjøres for i NOVAs kunnskapsoversikt fra 2020 (Finnvold et al. 2020), varierer praksiser, normer, verdier og handlingsrom når det gjelder tidsbruk, foreldreskap og familieliv både med sosioøkonomisk situasjon og klasse, majoritets- eller minoritetstilhørighet, bosted og kultur/tradisjoner knyttet til ulike landsdel. Vi utvidet derfor intervjuundersøkelsen blant de 15 barnefamiliene i Oslo ved å gjennomføre ytterligere 20 kvalitative intervjuer med foreldre i barnefamilier fordelt over hele landet med unntak av Oslo-området. De fleste foreldrene i utvalget er mellom 30 og 45 år. Barna i familiene er i all hovedsak mellom 0 og 10 år. Noen få av barna er tenåringer. Slik har vi sikret en viss grad av variasjon, bredde og samtidig dybde i beskrivelsene av barnefamilienes hverdagsliv i Norge i dag. I overenstemmelse med foreliggende forskning forventet vi å finne variasjon i praksiser, forventninger, tilgang på ressurser, støtte og handlingsrom for barnefamiliene, alt etter hvor i landet de bor, sosioøkonomisk situasjon og sosial bakgrunn. *Samtidig* forventer vi også å finne en del likhetstrekk i fortellingene om hverdagslivet fordi noen normer og verdier knyttet til foreldreskap og tidsbruk mer er *et kjennetegn ved tiden vi lever i enn hvor man bor*. For eksempel bruker foreldre over hele den vestlige del av verden i dag mer tid sammen med barna sine enn foreldre gjorde tidligere, og fedre bruker mer tid sammen med barna sine enn fedre gjorde tidligere (Kutrovatz 2017).

Informantene som har deltatt i intervjuene er foreldre i ulike familieformer i ulike sosioøkonomiske situasjoner. Intervjuene har vart to fra 1 til 2 timer, og vi benyttet felles intervjuguide (se eget vedlegg). Av hensyn til smittevern og Covid-19-situasjonen ble intervjuene foretatt i 2020 og 2021 i all hovedsak gjort på videomøte-plattformer som Teams og Zoom. Noen få intervjuer ble gjort over telefon. Den første intervjurunden med foreldre til barnefamilier i Oslo-området i 2019 og tidlig i 2020 ble gjennomført hjemme hos informanten, på hennes eller hans arbeidsplass eller på

AFI, OsloMet. Intervjuene er blitt transkribert og kodet i NVivo. Vi innhentet samtykke i starten av hvert intervju. Alle sitater som er inkludert i rapporten er anonymisert slik at verken den informanten eller hennes/hans familie kan gjenkjennes. Stedsnavn, navn på arbeidsplass, skolenavn, navn og kjønn på barn er altså fjernet. De kvalitative funnene er blitt gjort til gjenstand for en moderat generalisering på grunnlag av allerede foreliggende forskning, samtidig har vi bestrebet oss på å få frem nyanser og mangfoldet i informantenes fortellinger og refleksjoner. I analysene har vi derfor vektlagt gode beskrivelser og eksempler på praksis (Spradley 1979).

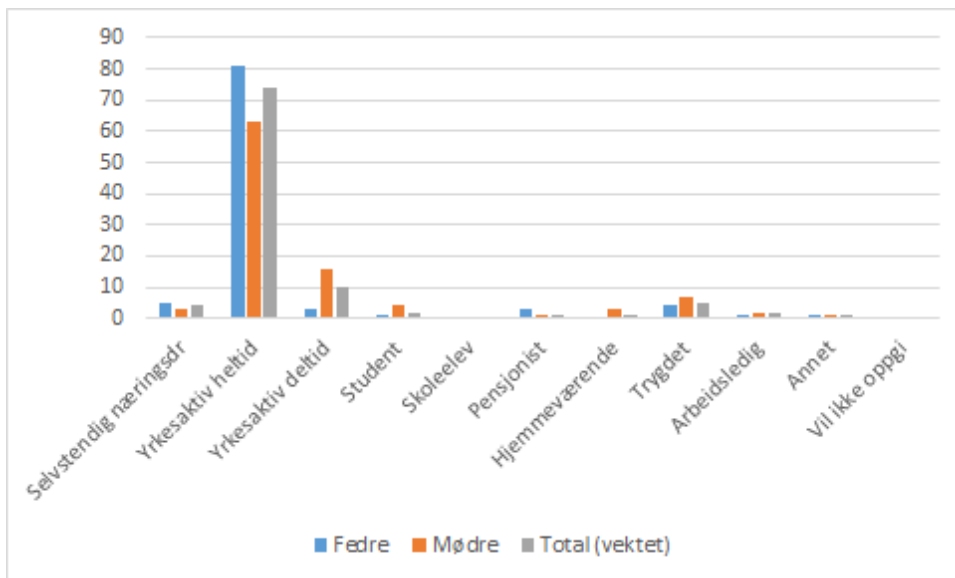
Informantene ble rekruttert via flere kanaler. Vi benyttet oss av både snøballmetodikk, med utgangspunkt i AFIs nettsider og publikum, forskergruppas utvidede nettverk og sosiale medier (Andrews et al. 2007).

2.3. Variasjon og mangfold

I rekrutteringen av barnefamilier har vi hatt som utgangspunkt at det skulle være variasjon blant informantene, ikke bare med tanke på geografi og bosted (det vil si at vi har intervjuet personer fra ulike deler av landet), men også med tanke på familiekonstellasjoner, legning og majoritets-/minoritetstilhørighet. Blant informantene har vi derfor både samboende (31) og aleneboende (4) foreldre, foreldre med minoritetsbakgrunn (4) og homofile (3) foreldre. Tanken med dette var at vi dermed skulle kunne få ulike fortellinger om familieliv i Norge anno 2021, som kanskje kunne nyansere og til og med utfordre vante forestillinger om hva familier er og gjør. Dette ble det imidlertid lite av. Vi fikk mange interessante fortellinger om hverdagslivet i mange forskjellige barnefamilier, men fortellingene var samtidig forbausende like. Hverdagen i en barnefamilie med to mødre ligner til forveksling hverdagen til en barnefamilie med en mor og en far. Og barnas skjermbruk bekymrer en mor med røtter i Syria like mye som det bekymrer en mor med røtter i Ålesund. I den grad vi har funnet noe variasjon er dette nevnt, men vi har ikke grunnlag for å bedømme om variasjonen skyldes noe ved informantens bakgrunn med hensyn til familiekonstellasjoner, legning og majoritets-/minoritetstilhørighet. Til dette er ikke bare utvalget for lite: man kan også spørre om fortellinger om hverdagslivet i norske barnefamilier er preget av et relativt strengt skript som legger føringer på hvordan nettopp *familielivet skal gjøres og presenteres i en norsk kontekst*. Dette er noe vi kommer tilbake til i diskusjonen.

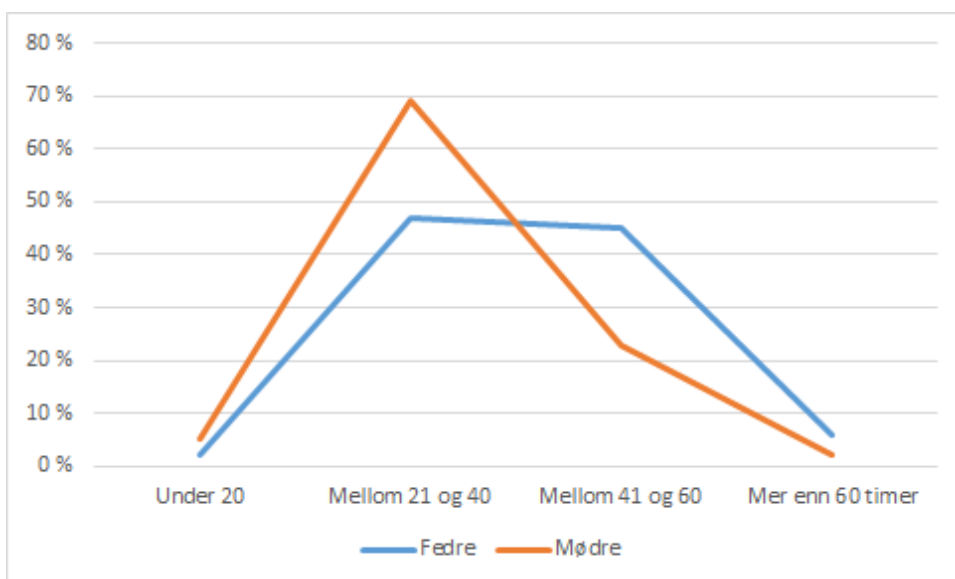
3. Tidsbruken i hverdagslivet – utfordringer og handlingsrom

I tråd med hva Arbeidskraftundersøkelsen til SSB viser når det gjelder sysselsetting i Norge¹⁰ så er også langt de fleste av foreldrene i studien vår yrkesaktive i lønnet arbeid. I spørreundersøkelsen svarer over 70 prosent av de spurte at de er yrkesaktive på heltid (Figur 1). En større andel av fedrene enn av mødrene jobber heltid, mens mødrene i større grad jobber deltid. Også dette er i tråd med SSB sine tall.

Figur 1 Hovedaktivitet, vektet totalandel og fordeling på kjønn.

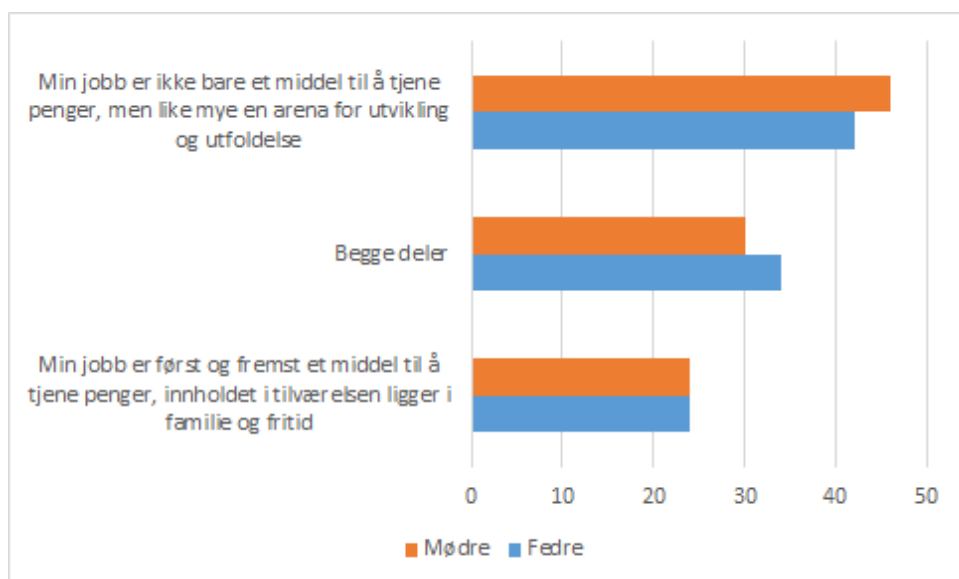
Videre ser vi i Figur 2 at fedrene i utvalget jobber flere timer i uka enn hva mødrene gjør (signifikant forskjell).

Figur 2 Antall ukentlige jobbtimer fordelt på kjønn.

¹⁰ [Arbeidskraftundersøkelsen \(ssb.no\)](https://ssb.no). Oppdatert 5. august 2021.

Til tross for at mødrene jobber færre timer enn fedrene i betalt arbeid, finner vi ingen signifikante kjønnsforskjeller når det gjelder i hvilken grad respondentene vurderer jobben som kun en inntektskilde, eller som meningsfull arena for selvutvikling (Figur 3). Mødrene er altså i minst like stor grad som fedrene engasjert i jobben, og opplever den som viktig for selvutviklingen.

Figur 3 Vurdering av jobben som arena for selvutvikling fordelt på kjønn.

Forskjeller i foreldres arbeidsvilkår

De fleste foreldrene i det kvalitative utvalget jobber også fulltid. Selv om arbeidstiden er like lang, finner vi forskjellige hverdagsutfordringer for foreldre med fleksibel arbeidstid og foreldre med fast arbeidstid eller turnusarbeid. Foreldre med fleksibel arbeidstid har i større grad mulighet til å tilpasse dagen til barnas behov, og kan levere litt senere og hente litt før i barnehagen, hvis det er nødvendig. Dette bidrar til mindre hverdagsstress, og at etappene med levering og henting ikke blir så hektiske og stressende. Samtidig fører dette til at de gjerne må jobbe noen kvelder i uken for å hente inn tapt arbeidstid.

Foreldre med faste arbeidstider, eller som jobber turnus, opplever at det er vanskelig å få jobb og omsorgsansvar til å gå opp. Det blir gjerne den andre forelderens som tar mest av de praktiske omsorgsoppgavene, hvis denne har en fleksibel jobb. Foreldre med lite fleksibel arbeidstid ønsker seg gjerne en jobb med mer fleksibilitet, eller en arbeidstid som går opp med barnehagens åpningstider. Arbeidsgivere og kolleger kan bidra til at foreldre klarer å kombinere jobb og omsorgsansvar ved å være forståelsesfulle hvis de kommer litt sent, må gå litt før, eller blir borte på grunn av sykt barn. Tilsvarende kan det være vanskeligere for foreldre når arbeidsgivere og kolleger har liten forståelse for deres hverdagsutfordringer. Lang reisevei til og fra jobb kan også bidra til stress og utfordringer med å få hverdagskabalens til å gå opp.

Foreldre som jobber litt mindre

Noen mødre i det kvalitative utvalget har valgt å jobbe litt mindre, ved å redusere stillingen til 80 prosent. Enten ved å jobbe kortere dager, eller ved å ha en dag i uka fri. Reduksjonen i arbeidstid er gjort for å være mer sammen med barna, og være mer tilgjengelig for dem. Moren i dette sitatet forteller at hun jobber redusert for at ungene skal ha mindre stress i hverdagen, men er også tydelig på at hun også ønsker å tilbringe tilstrekkelig med tid sammen med dem, mens de er små.

Jeg jobber 80 prosent nå, sånn at jeg kan ha [barna] hjemme en dag i uka. [...] Det er rett og slett fordi jeg ønsker at de ikke skal ha en sånn veldig stressende hverdag. Så de har muligheten til å ha fri på onsdager. Jeg har pleid å kalle det koseonsdag, og da er vi hjemme på onsdager, og så bare reiser på tur i fjellet, lager vafler, litt sånn – ja. Jeg tenker at du angrer ikke på den tida som du er sammen med ungene dine. Du angrer heller på den tida som du er på jobb. Tenker jeg. (Mor, Familie 30)

Noen mødre har også redusert arbeidstiden av helsemessige årsaker, fordi de opplever at full stilling kombinert med foreldreansvaret er for stor belastning, og at de jobber mindre for å ha overskudd til andre ting i livet, som å være mer og tettere sammen med barna, eller egne fritidsinteresser.

Hverdagen – hektisk, men meningsfull

De fleste familiene beskriver hverdager som er hektiske, med stramme timeplaner og mange aktiviteter. Foreldrene er på jobb, barna er i barnehage og skole, og på kveldene deltar de ofte på fritidsaktiviteter. Dagen har gjerne mange etapper, der familien skal ut av huset, barna skal følges, og alle skal komme seg tilbake innenfor hjemmets fire vegger for middag. Jo flere etapper med små marginer, jo mer stress.

Ja, vi kan ta, i dag er jo en sånn typisk hverdag. [Far] må ta båt veldig tidlig. Så han har vært oppe kl 05.30 og ute av døren før kl.06.00. Og så har jeg min vekkeklokke på 06.30, 07.00. Og vekker da resten av huset kl. 07.00. Og så får jeg i ungene mat og [barna] skal være på skolen sånn 08.30, så de tar buss sånn i åtte-tiden der. Og så leverer jeg [yngste barn] i barnehagen, og begynner min arbeidshverdag da cirka 08.30. Så det er liksom morgenen. Og så er jo alle på hver sin arena frem til ja, 15.30, 16.00. Og [barna] kommer seg jo hjem selv. Og med en gang jeg kommer inn døra i 16-tiden, så er det å lage middag og spise den i lag før det eventuelt er aktiviteter, alt etter hvilken dag i uka det er, som fotballtrening eller ikke. Og er det fotballtrening så prøver vi enten å samkjøre det med andre foreldre. At noen andre kjører og vi henter, eller så er det vi selv som kjører og henter. (Mor, Familie 19)

De fleste omsorgsoppgavene kan ikke rikes på. Hverdagen blir fort rutinepreget, med lite rom for spontanitet. Begge foreldrene er bundet opp av faste oppgaver, i rollen som hjemmets «bakkemannskap». Flere av informantene beskriver at det er lite tid til å bare være sammen med barna i hverdagen, utenom omsorgsoppgavene. Middagen blir gjerne et intermesso mellom arbeids/skoledagen og fritidsaktivitetene, der familien samles og spiser sammen. Foreldrene lager mat. Noen er opptatt av at den skal være enkel og lettlaget, andre er opptatt av å få laget sunn og næringsrik mat fra bunn. Det viktigste er likevel at familien samles rundt bordet.

Så lenge de minste barna er våkne, prioriterer foreldrene samvær med ungene. Etter at barna har lagt seg, gjør foreldrene gjerne husarbeid. Husarbeidet er tidkrevende, og gjøres enten i fellesskap, eller på omgang. Etter at husarbeidet er overstått, har foreldrene sin fritid, gjerne et par timer før de legger seg. Denne tiden kan de bruke på å jobbe, for å hente inn arbeidstiden som gikk tapt i sen levering og tidlig henting i barnehagen. For de som ikke jobber, har de fritid de kan bruke til en joggetur, eller å se et par episoder av en TV-serie. For noen par er det et mål å gjøre noe sammen, som å se en serie, eller få pratet litt. Andre trenger litt egentid, og leser, eller gamer, for å roe ned på tampen av dagen.

Den norske ettermiddagen – familietid og fritidsaktiviteter

Normalarbeidsdagen kombinert med barnehage og skolefritidsordning gjør at de fleste familier har samme tidsrytme: familien henter, jobber, sover og spiser på tilnærmet samme tidspunkt. Etter å ha tilbrakt dagen i ulike sfærer, blir ettermiddagen kjernen i familiens hverdag. Dette er tidsrommet der familien er samlet og møter hverandre i hverdagen, og familietid er noe det

vernes om. Hvis foreldrene må jobbe en ekstra økt, legger de helst denne til etter barnas leggetid.

Vi kaller dette for «den norske ettermiddagen», fordi dette tidsrommet eksisterer som en selvfølge blant informantene, og fylles med mye av det samme innholdet og aktivitetene. Ettermiddagene er viktig tid til å være sammen, men også en veldig arbeidsintensiv periode, der «ettermiddagsskiftet» innebærer mye omsorgsarbeid og husarbeid. For de med små barn kan ettermiddagene med barna på den ene siden være preget av kos og kjærlighet, men også masing, krancling, grensesetting, handling, matlaging, rydding og legging. Slitne barn som må gjøre lekser kan også kreve mye oppfølging fra foreldrene.

Fritidsaktiviteter er en viktig syssel om ettermiddagen, og de fleste barna har en eller flere aktiviteter per uke. Fritidsaktivitetene er viktige for å lære ungene samarbeid, gjennomføring, og for å holde dem i fysisk aktivitet.

Jeg synes det er en god verdi, det å lære ungene at når man først har begynt på noe så fullfører man den sesongen. At man kan ikke slutte og begynne mange ganger i løpet av en sesong. Hvis man først har bestemt seg så holder man ut og så får man lov å slutte når sesongen er over. [...] Jeg tror jo det ligger nært for mange unger det der å velge minste motstands vei, sånn at det å kunne presse dem litt tenker jeg jo at alle har godt av. Så lenge det ikke er basert på mine ambisjoner liksom. [...] Men at de skal ha en ting de synes er artig, og jeg synes jo lagidrett har mye bra med seg. For man lærer å samarbeide, og fordi jeg vil gjerne at de skal være en del av en sånn type kultur. Og om de gjør det bra eller ikke bra det er ikke så farlig for meg, så lenge de presterer det beste de kan. Ja. Men det er jo noe man lærer om nå. Det der å få en mestringsfølelse i noe annet enn skolearbeid eller noe annet enn, det tror jeg jo er bra for alle. (Mor, Familie 19)

Foreldrene bruker mye tid på barnas fritidsinteresser, ved at de må hentes og bringes, og at foreldrene er til stede eller bidrar som trener/instruktør.

Flere foreldre poengterer at det er barnas ambisjonsnivå som bestemmer aktivitetsnivået, og at foreldrene ikke ønsker å presse dem til å delta på fritidsaktiviteter de ikke ønsker. Dette handler både om å verne barna mot stress, men også om at fritidsaktiviteter er en ekstra belastning for foreldrene.

Det virker for meg at det er et større, om det er prestasjonspress eller større press på at ungene skal delta på mye, sør på, enn jeg kjenner på her. At det er liksom helt ok at ungene har bare én hobby, mens der skal man liksom, det vil jo være individuelt selvfølgelig at, det er kanskje mer sånn ytre press eller sånn sosialt press på det at du skal helst spille både fiolin og håndball, eller ja. [...] Det har vi nå kanskje tatt et bevisst valg i forhold til at det ikke er så mye om å gjøre for oss at vi styrer litt unna det stresset for at vi også ikke selv liker det. At vi ser ikke noe poeng i å presse ungene på noen måte. De har mer behov for å slappe av og for å velge egne ting enn at dem skal lære seg piano- Det er jo den balansen mellom at man vil jo gjerne at de, at de skal ha ...vi har vel landet på at vi vil at begge skal ha én fysisk aktivitet de går på. Sånn av helsemessige årsaker for å holde en viss form. Så vil vi gjerne at begge barna skal ha det da. Og så får de selv velge hva det skal være. (Mor, Familie 19)

Noen av informantene ser for seg at det er forskjell mellom by og bygd når det gjelder fritidsaktiviteter, og at utvalget i fritidsaktiviteter er mye større i byene enn ute på bygda. Mens barna i byen kan velge mellom mange ulike typer aktiviteter, er det mindre tilbud på bygda. Det er gjerne et par idretter, langrenn og fotball, og korps. Det er derfor mindre tilbud om kulturelle aktiviteter, som musikk, teater og dans.

Det som er veldig fint med å bo her, [...] det er veldig fritt og mange ting man kan gjøre uten at det krever så mye organisering. Men det som jeg vet kommer til å bli et savn på sikt, fordi at jeg har vokst opp her sjøl, det er jo at det er begrensa hvor mange typer fritidsaktiviteter

man kan drive med. Det er fotball, det er langrenn og kanskje alpint og korps. Altså, jeg ser for eksempel at [det mellomste barnet], [barnet] kommer helt sikkert til å ha lyst å drive å danse. Og da må vi kjøre minst en halvtime, for at [barnet] skal kunne være med på det. Og det tror jeg er ganske vanlig når du bor på bygda, at når du blir litt eldre, så er valget av fritidsaktiviteter veldig begrensa. (Mor, Familie 30)

En konsekvens av at det er flere aktivitetstilbud i byen kan være at det er større forventninger til at barna deltar på ulike aktiviteter. Både på bygda og byen forteller foreldrene at aktivitetene først og fremst er viktige sosiale møteplasser for barna. De organiserte aktivitetene gjør at det kan være vanskelig å finne noen å leke med på ettermiddagen, hvis man ikke deltar på fotballtreningen. Aktivitetene bidrar til å organisere og strukturere barnas fritid og sosiale møteplasser, og blir slik viktige områder for deltagelse og sosial inklusjon. Fritidsaktivitetene er dermed ikke bare viktige for barns utvikling, men også for deres sosiale liv.

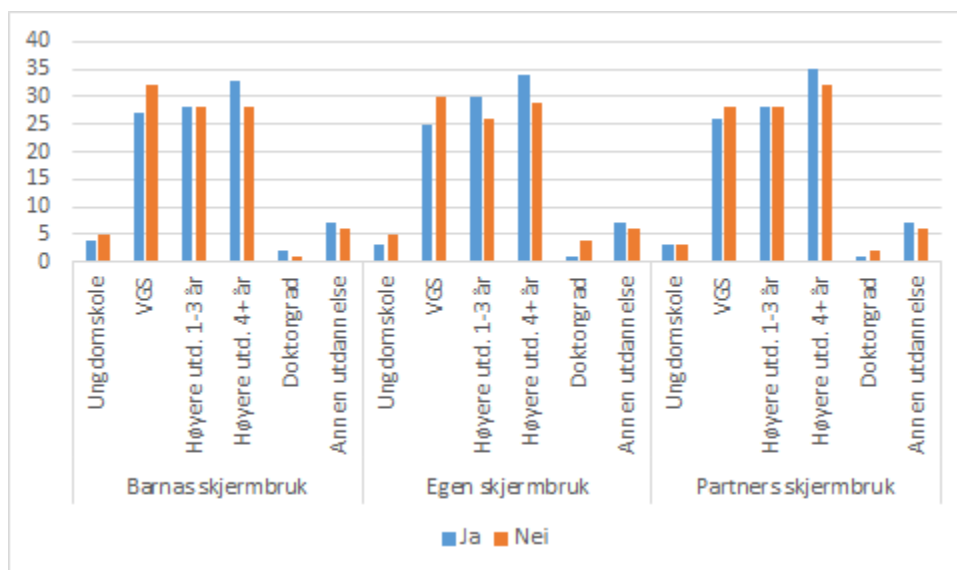
Mens det finnes tilbud til barn i de aller fleste kommuner, opplever foreldre at det i bygdene er mindre tilbud til ungdommer og unge voksne. Mange ungdommer faller fra fritidsaktivitetene når de er 13–14 år. Det er få steder som har et eget tilbud til ungdom, som kan være et alternativ til «henging» i skogbrynet eller på bensinstasjonen. Flere foreldre opplever at det for ungdommene er for lite å finne på, og er bekymret for at ungdommene skal drive dank, drikke i skogbrynet eller gjøre hærverk. Bygda blir slik et fint og trygt sted for barn å vokse opp, men et sted der det kan være kjedelig og utfordrende å være ungdom.

3.1. Skjermtid

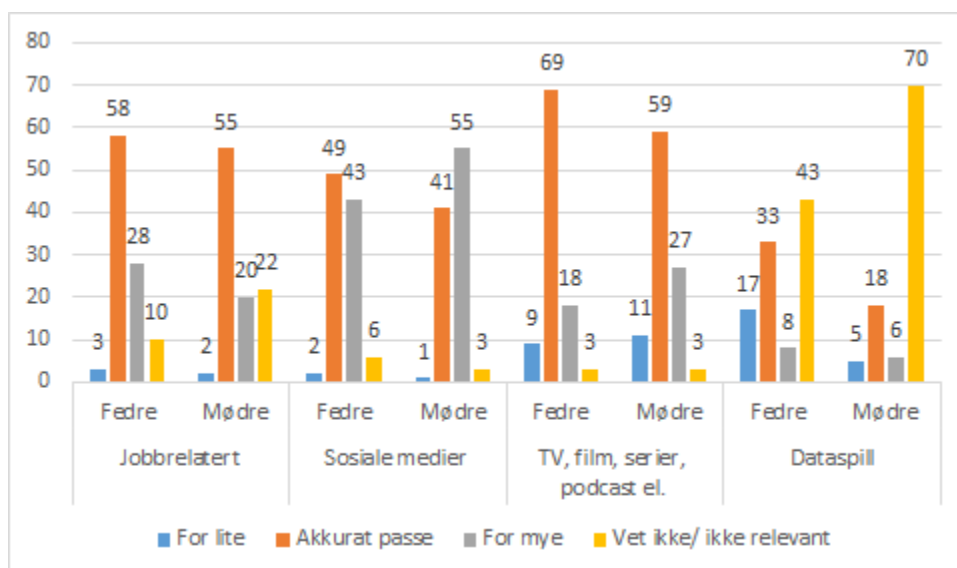
En viktig ingrediens i barnefamilienes hverdagsliv er skjermen. Ifølge Ungdata-undersøkelsen 2020 er skjermbruken blant unge økende. To av tre bruker minst tre timer daglig av fritiden på skjerm, og 14 prosent tilbringer minst seks timer av den daglige fritiden foran en skjerm (Bakken 2020). Mobilen, nettbrettet og pc-en er både underholdningskilde og leketøy hjemme, samt verktøy på skole og jobb for både barn og voksne. Voksne leser jobbrelatert e-post på mobilen på fritiden hjemme, og stadig flere barn har også nettbrett som verktøy på skolen, og bruker dette til å gjøre lekser.

Barnas skjermtid

I spørreundersøkelsen spurte vi foreldrene om skjermbruk og skjermtid. I rapporten «Digitalt foreldreskap i Norge» finner forskerne at majoriteten (73 prosent) av norske foreldre bekymrer seg mye for barnas tidsbruk på enten dataspill, mobil og/eller nett. 77 prosent opplever også at de selv bruker for mye tid på nett. Foreldre med høy utdanning og foreldre i familier med høy inntekt er like mye eller noe mer bekymret for at barnet bruker dataspill, mobiltelefon og internett for mye enn foreldre med lavere utdanning og familieinntekt (Elvestad et al. 2021: 7–8). Figur 4 viser en oversikt over utdanningsforskjeller blant respondentene i surveyen vår, som forsøker å begrense barnas, egen og partners skjermbruk, sammenlignet med de som svarer at de ikke begrenser skjermbruken. Det er en marginalt høyere andel med lang, høyere utdanning som svarer at de begrenser barnas og partners skjermbruk. Forskjellene er statistisk signifikante, men små. Når det gjelder begrensnings av *egen* skjermbruk er tendensen den samme, men forskjellen mellom høy og lav utdanning er ikke signifikant.

Figur 4 Forsøk på begrensning av skjermbruk etter utdanningsnivå.

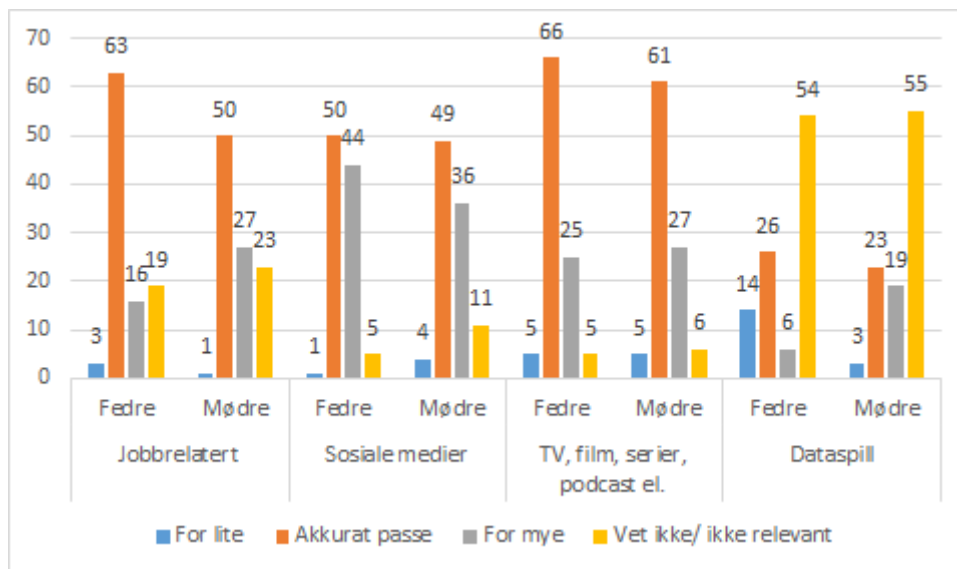

Figur 5 Vurdering av egen skjermbruk utenfor ordinær arbeidstid fordelt på kjønn.

Respondentene i spørreundersøkelsen ble bedt om å vurdere sin egen skjermbruk utenfor ordinær arbeidstid på fire områder: jobbrelatert, sosiale medier, TV, film, serier og dataspill (Figur 5). Svarene viser signifikante kjønnsforskjeller på alle områder, med unntak av jobbrelatert skjermbruk som vurderes tilnærmet likt. Mødrene synes i signifikant større grad enn fedrene at de bruker for mye tid på både sosiale medier, TV, film og serier, og dataspill. Nesten 70 prosent av fedrene er fornøyd med sin egen konsumpsjon av TV og serier, mens kvinneandelen som svarer «akkurat passe» er 59 prosent. Når det gjelder dataspill er det en relativt stor andel av fedrene (17 prosent) som synes at de bruker *for lite tid* på gaming.

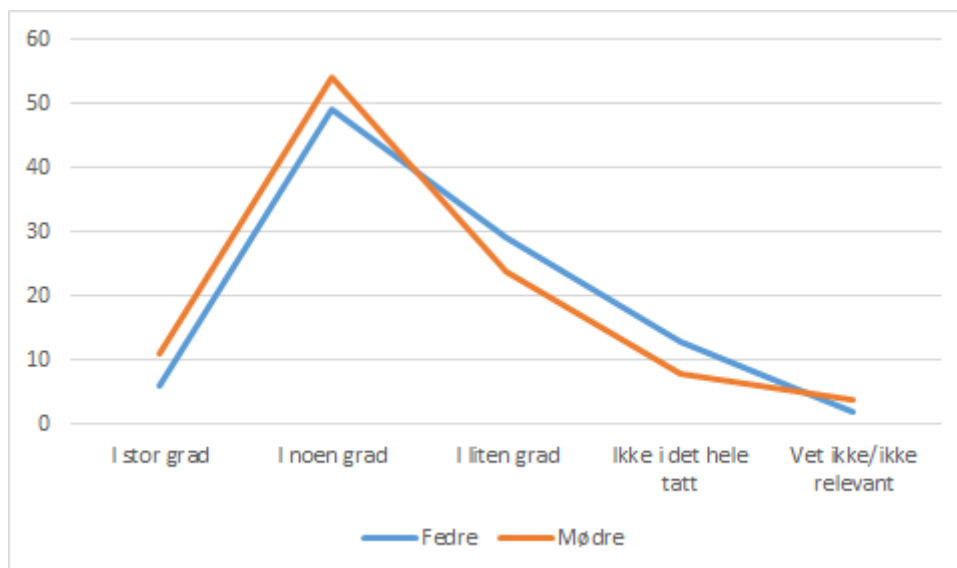
På spørsmål om respondentene synes partneren bruker for mye tid på skjerm utenfor ordinær arbeidstid er kjønnsforskjellene avhengige av *typen* skjermbruk (Figur 6). Det er signifikant flere mødre som synes partneren bruker *for mye tid* på jobbrelatert skjerm og dataspill. Marginalt flere fedre mener partneren bruker for mye skjermtid på sosiale medier (ikke signifikant), mens omtrent halvparten av både mødre og fedre mener partnerens skjermbruk knyttet til sosiale medier er

akkurat passe. Når det gjelder TV, serier, film, podkast og nyheter er det heller ingen forskjeller i hvordan partners skjermbruk vurderes. Her svarer over 60 prosent at partnerens skjermtid er «akkurat passe».

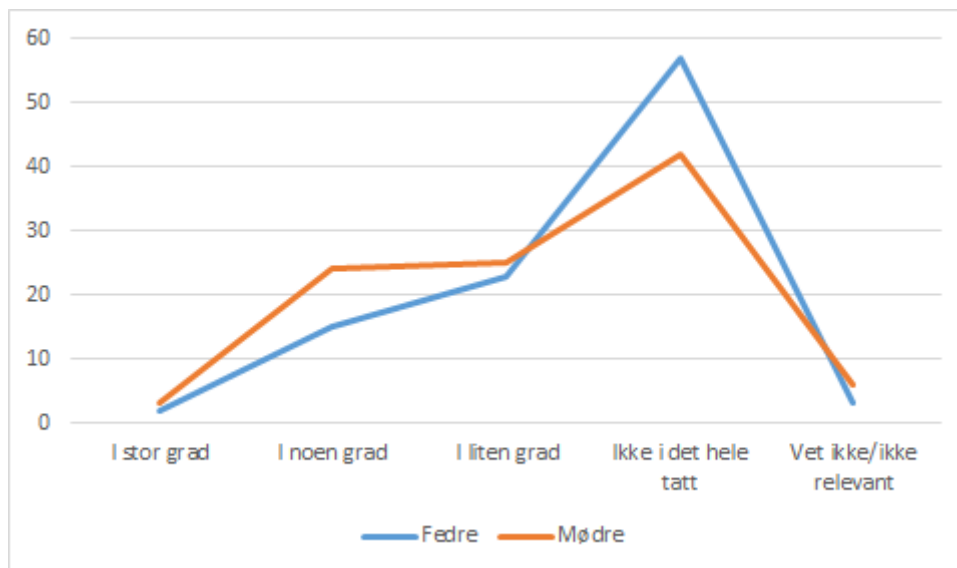

Figur 6 Vurdering av partners bruk av skjerm utenfor ordinær arbeidstid.

Til tross for at det er variasjon i hvordan mødre og fedre vurderer egen skjermbruk og partners skjermbruk, er det mødrene som oftest forsøker å begrense både egen skjermbruk og partners skjermbruk (Figur 7 og 8, statistisk signifikante forskjeller).

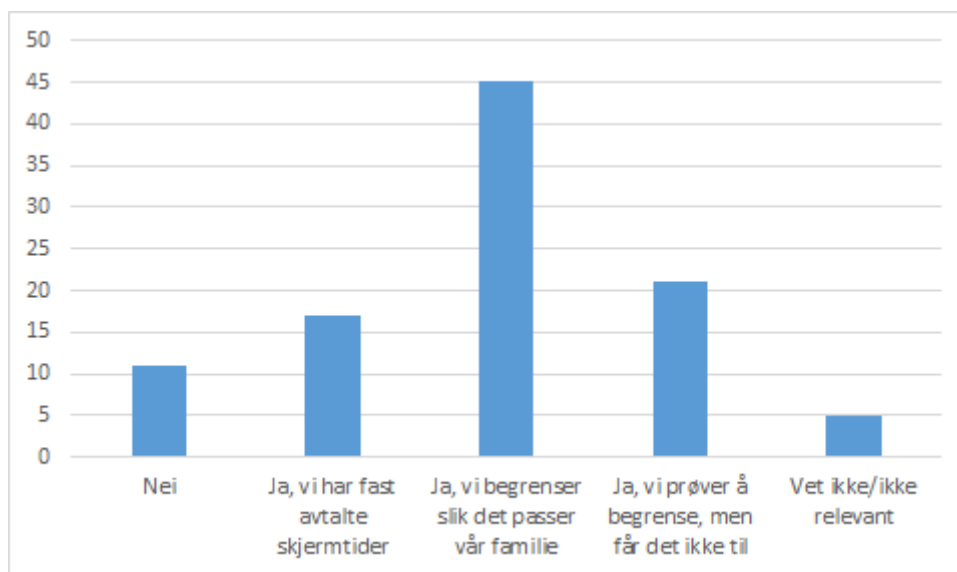

Figur 7 Forsøk på aktiv begrensning av egen bruk av skjerm utenfor ordinær arbeidstid fordelt på kjønn.

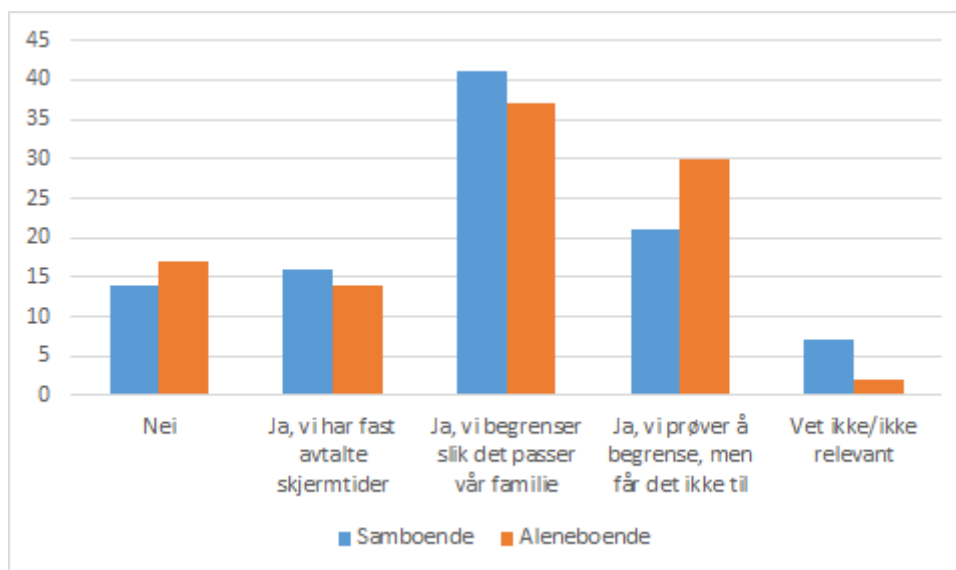
Figur 8 Forsøk på aktiv begrensning av partners skjermbruk utenfor ordinær arbeidstid fordelt på kjønn.

Når det gjelder barnas skjermbruk fant vi at flertallet begrenser skjermbruken, eller forsøker å begrense skjermbruken til barna (Figur 9). Vi fant ingen signifikante forskjeller mellom mødrene og fedrene.

Figur 9 Forsøk på aktiv begrensning av barnas skjermbruk, vektet fordeling.

Det er ikke signifikante forskjeller mellom aleneboende og samboende foreldre når det gjelder hvorvidt de begrenser barnas skjermbruk, men det er signifikant flere aleneboende foreldre som oppgir at de forsøker å begrense barnas skjermbruk uten å lykkes (Figur 10).

Figur 10 Forsøk på aktiv begrensnings av barnas skjermbruk fordelt på samboende og aleneboende foreldre.

Blant foreldrene vi intervjuet ga flere uttrykk for at de opplever at barna tilbringer mer tid foran en skjerm enn hva som er passende. Skjermbruken problematiseres av foreldrene fordi den oppleves som passiviserende, og at barna heller vil spille, eller se på en skjerm, enn å leke ute, være sammen med andre barn, leke eller skape noe selv. Foreldrene opplever også at barna kan reagere «for sterkt» på grensesetting av skjermbruk, og at det grenser til en avhengighet som er vanskelig å håndtere for både foreldre og barn. De fleste foreldrene i det kvalitative intervjuutvalget setter grenser for hvor mye tid barna kan bruke foran en skjerm hver dag – en eller to timer per dag virker å være vanlig. Samtidig kan det være vanskelig å håndheve disse grensene – i helger, ferier og ved sykdom blir det gjerne mer skjerm enn foreldrene synes er ønskelig.

iPad er nå for eksempel en sånn typisk konfliktkilde. Jeg mener at de ikke skal se iPad i senga eller ikke får lov til å se så og så mange timer, og [far] er kanskje ikke like nøye på det. Vi har jo prøvd gang på gang å innføre en sånn 1 time om dagen, der de kan bruke den timen fleksibelt sjøl. Men så sklir det ut litt grann, selvfølgelig, når det er helg, så er det vanskelig, de står jo opp før oss nå, alene, og det har vært litt vanskelig å følge med på det. Det er jo ikke så lenge – pluss alle de her aktivitetene på ettermiddagene, så blir det ikke sånn krise. Men vi ønsker at det skulle ha vært mindre, da. [...] De blir jo passive. De rører seg lite fysisk, tenker jeg, da, og så må vi følge med hele tida hva de ser på, for er de på YouTube, så er det jo fort gjort å se noe de ikke trenger å se. [...] Og så er det litt sånn at det kan bli litt aggresjon og litt sånne ting, hvis vi begynner å ta fra dem iPad-en uten at de er klar for det sjøl, så blir det jo en reaksjon, og den synes jeg er litt trist, at en iPad skaper ... Du ser hvor mye avhengighet den kan skape, da. (Mor, Familie 27)

Foreldrene opplever også at det lett blir konflikter rundt barnas skjermbruk, det kan være vanskelig å håndheve grensene, og at barna kan bli sinte og aggressive når skjermbruken avsluttes, på en måte som skiller seg fra avslutning av andre aktiviteter. Foreldrene kan også miste kontrollen over hva slags innhold barna ser på, og mange trekker frem Youtube som et sted der barn fort kan se ting de ikke forstår, eller er for unge til.

Skjermer kan gi foreldrene avlastning, og holde barna rolige og aktiviserte. Skjerm kan brukes som belønning for god oppførsel, eller som en måte for barna å «lade batteriene» og slappe av:

Det må være litt belønningssystem. Det er sånn hvis de har vært flinke til å sitte fint ved bordet når vi spiser middag, og ikke nødvendigvis bruker begge hender når vi spiser, at de

har brukt en gaffel i løpet av det måltidet, så kan de få lov til å slappe av litt med iPad i ett kvarter til 20 minutter. Eller lydbok. (Mor og mor, Familie 18).

Samtidig som skjermen er et «regulert gode» og en belønning, er det også noe foreldre kan gripe til når barna er vanskelige å ha med å gjøre, og som kan løse opp slitsomme hverdagssituasjoner:

Vi bruker mye tid og krefter på å få [barna] til ikke å ta livet av hverandre. Og da, igjen, er vi tilbake på den samtiden som nesten ikke eksisterer her, for da er det mye lettere å bare: «her, ta de iPadene» og sånn. (Mor og mor, Familie 18)

De fleste foreldre vi intervjuet ønsker å begrense barnas skjermbruk. Dette gjelder både de små og store barna. Blant små barn kan skjermen være en måte å aktivisere barnet på uten at foreldrene trenger å delta i leken, og slik gi avlastning. For foreldre kan det likevel være viktig å påpeke at de ikke bruker denne typen avlastning for mye, og at den er et supplement til aktivisering og lek av foreldrene.

Men jeg føler aldri at vi setter [barnet] foran skjermen istedenfor å gå ned på gulvet og leke rollelek med [barnet] hvis du skjønner. Det er ikke noe barnevakt for oss. Det har vi gjort bevisst, for at man kan lett bli ... altså egentlig, kjenner jeg at jeg nesten har vært litt for streng, eller sånn her at man skal ta det litt mer sånn avslappet. Men jeg har hatt vanskelig med å slappe av i det at de skal få så mye inntrykk når de er så små da. Så vi har pratet om det at nå, nå begrenser vi igjen for nå har det vært litt mye og sånn der da. Vi synes vi merker det på adferden [til barnet] også. [Barnet] blir mer urolig og rastløs hvis [barnet] har sett en time, blir liksom surere etterpå. [Barnet] er mer fornøyd om vi setter oss ned og klipper og limer ett eller annet. Men også at det blir mye konflikter rundt det, vil aldri slutte å se heller. Og det er den konflikten, sånn hele tiden at når skal man avslutte. Det har også vært en sånn, åh, bedre å bare ta den bort, for da har man ikke konflikten, og [barnet] vender seg av med det også veldig lett. Det blir som et beroligende ... (Mor og mor, Familie 16)

Selv om skjermen kan være en avlastning, kan den også bidra til konflikter og dårlig stemning mellom foreldre og barn. Totalt sett kan dermed skjermbruken virke mindre avlastende, fordi det å avslutte skjermtiden bidrar til mer konflikt og slitsom grensesetting.

I spørreundersøkelsen finner vi ikke signifikante forskjeller mellom aleneboende og samboende foreldre med tanke på å begrense skjermbruken til barna, men vi finner at aleneboende oftere oppgir at deres forsøk på å begrense mislykkes. I det kvalitative materialet ser vi at aleneforeldre kan ha større behov for avlastning, og at skjerm kan bidra til at barna er rolige og stille i perioder der forelderens har behov for søvn, eller må jobbe.

Intervjuer: Er det sånn at de regulerer selv, eller har dere sånn skjermtid?

Mor: Nei, det har jeg faktisk ikke. Og det burde jeg sikkert ha. Men det er litt sånn barnevakt, for min del. Særlig i helgene, når jeg skal sove til klokka ti – og de står opp sju. Så da står jeg ikke opp og sier nei, nå har du en time. Nå er halve [tiden brukt opp]. Men jeg følger jo med på hva de ser på, også er jo de heldigvis noen som ønsker å gjøre andre ting, da. [...] Det kan være greit for meg hvis det skal være stille eller hvis jeg må gjøre noe aktivt, så er det bare å gå og sette på nettbrettet. [...] Det er jo et problem hvis de blir avhengig av det. Det er jo ikke helt greit, da (Mor, familie 10)

Nettbrett er stadig vanligere å bruke i undervisningen. Nettbrettet må derfor frem hver ettermiddag når barna skal gjøre lekser. Dette kan gjøre det vanskeligere å sette grenser, for er egentlig tid brukt på lekser skjermtid? Eller er skjermtid når man bruker nettbrettet til lek og moro? Foreldrene forteller også at det er deres ansvar å sørge for at nettbrettet er fulladet til neste skoledag, og at dette er en ekstra ting å huske på i hverdagen og som man lett glemmer. Bekymring og grensesetting rundt skjermbruk er også til stede i familier med minoritetsbakgrunn:

Vi prøver å ha ikke så mye skjerm. For vi tenker at hvis barnet blir veldig vant med skjermbruk, så mister de den fysiske kontakten med foreldrene og med de menneskene rundt seg. Så vi har litt sånn at hver dag er det to timer de kan ha med skjerm liksom. iPad eller telefon eller sånn. Men i de to timene så har de jo én time som går til lekser og litt arbeidsoppgavene og sånn greier. Og én time for å ha litt andre ting som de har lyst til å se på. Vi kan jo ikke skjerme barna så mye, at de ikke får se på det heller. Fordi det er jo det barnet er blitt opptatt av, og de er på en måte mye flinkere enn oss i digitale greier. Det er jo helt utrolig. Så vi kan ikke gjøre sånn. Men de er også veldig glad i å lese bok. Så det går veldig mye i bok og tegning og litt annen lek. De leker veldig godt. (Mor, Familie 24)

Barna må få bruke skjerm, for det er en kompetanse de er nødt til å ha i et digitalt samfunn, og en aktivitet de er veldig opptatt av. Skjermbruken blir gjerne sett i kontrast til andre typer aktiviteter, særlig det å være utendørs, og det å tilbringe fysisk tid sammen med venner. På vinteren godtar foreldrene mer skjermtid og spilling enn på sommeren, fordi barna er mer inne og det er ikke like enkelt å møte venner ute.

Mor: Det er jo litt mer data enn mor er glad i. Det er det. Så det er veldig mye når de velger selv så er det mye spilling på dataen. I tillegg til nå, vi merker jo en overgang da, det blir mer utetid nå når det blir mildere i været. Vi har jo en lang mørketid her som gjør at det er vanskelig å være ute i de kaldeste månedene. Sånn å leke og sånne ting. Så nå, i den tiden som vi kommer inn i nå, så er det jo mer der å sykle ute med venner og være på fotballbanen, ja, leke boksen går, sånne ting. Så, men vi ser jo her i nord at det er mer sesongbasert enn det var i [by i Sør-Norge]. Vinteren blir litt passiv. (Mor og far, Familie 19)

De voksnes skjermbruk

Det er ikke bare barnas skjermbruk de voksne prøver å begrense, men også sin egen. I tråd med resultatene fra spørreundersøkelsen er mødre mer opptatt av dette enn fedre. Skjermbruken er både knyttet til jobb, der man sjekker e-post eller trekker frem pc-en mens barna leker. Det er også knyttet til sin egen «avhengighet» av mobilen, og tanketom scrolling som stjeler tid og oppmerksomhet i hverdagen.

Tar meg selv hele tiden med å sitte med høretelefoner. Men det er jo litt derfor man er så streng, for man ser hvor sugd inn i den verden den [barnet] vårt blir hvis [barnet] får iPad. [Barnet] blir så rasende hvis du tar den fra [barnet], det er helt skremmende. Mitt problem er at jeg har så mye funksjoner på den telefonen, styre stereoanlegg, styre TV-en og styrer så mye fra telefonen. Så må jo bort til den hele tiden. Det blir litt sånn, ja, det ødelegger litt det der man har tenkt om at man må legge fra seg telefonen i et annet rom, og så må man ha den for man får bruk for den hele tiden. Det irriterer meg litt av og til. Sliter jo med konsentrasjonsevnen og sånn ting. Det er skummelt altså. Hvor påvirket man blir. Men jeg ser lite på TV og sånt da, synes det veier litt opp. [...] Men jeg har tenkt, altså tenkt på hvor mye meningsløs scrolling det er, tar meg selv i å sitte å scrolle på ting, uten å være bevisst omtrent. [...] Det er vanskelig å kutte i det da. Kjenner liksom det klør i fingrene hele tiden. Jeg må følge med, oppdatere, lese. Må inn og sjekke ting hele tiden. Trangen til å vite alt mulig. Så ja. Det er ganske avhengighetsskapende. (Far, Familie 20)

Noen foreldre forteller at det kan bli konflikt rundt partners mobilbruk, særlig opplever mødre at fedrene kan forsvinne bak mobiltelefonen, og gjøre seg utilgjengelige for både partner og barn.

Mobilen brukes til mye i hverdagen. Den er e-post, avis, stereoanlegg, bank, fjernkontroll og lysbryter. At den har så mange funksjoner gjør den vanskeligere å legge helt bort, og gjør også at den tas med inn i mange situasjoner i familien der den skaper vegger mellom familiemedlemmene, og at man blir mindre til stede sammen. Barna kan reagere på foreldrenes skjermbruk, særlig når de ønsker å dele opplevelser med foreldrene.

Altså, jeg bruker [mobilen] sikkert mer enn jeg burde. Det skal jeg være helt ærlig på. Nei, sånn prøver å begrense det. Jeg har hatt en sånn greie at jeg har drevet og scrollet litt når barna ser på barne-TV, fordi da sitter de gjerne med hver sin iPad uansett. Men nå som vi driver og ser på Snøfall, så da legger jeg den bort. For da er den eldste veldig sånn at det skal vi gjøre sammen. Så jeg ser jo verdien i at den forsvinner. Og det er litt sånn når jeg sier: det er ikke iPad-tid nå, hvor han kan se på meg og si: men da er det ikke telefon-tid heller. Okay. (Mor, Familie 12)

For foreldrene kan det være vanskelig å begrense barnas skjermbruk når de ikke klarer å hankses med sin «bevisstløse scrolling». Skjermbruk er dermed ikke bare et problem for barn, men også noe flere voksne kan ha utfordringer med å regulere.

Alene sammen foran skjermen

Familiene skiller mellom det å se på et TV-program sammen, som kan være viktig kvalitetstid for familien, og skjermtid, som gjerne er ensbetydende med å sitte alene foran en skjerm. Å se på TV er en felles aktivitet som kan ha mening og kvalitet. Når hvert familiemedlem sitter foran sin egen skjerm blir dette en isolert aktivitet der man er i samme rom, men likevel er opptatt med hvert sitt lille univers. Familiene med litt eldre barn kan ha kvelder der hvert familiemedlem sitter med hver sin skjerm, og selv om de er i samme rom med har de helt ulike opplevelser.

Det er fryktelig trist å si det, men vi er hver for oss på hver vår skjerm. Eller, jeg kan prøve veldig, og noen ganger er de slitne og det kan jeg skjønne og. Så sitter jeg og kanskje strikker og ser på ett eller annet på TV og noen ganger sammen med mannen min, mens barna veldig ofte har mye sosialt på skjermen. At de snakker med sine venner på telefonen og spiller med dem og sånn. Så det er jo noe sosialt. Jeg føler jo ikke at vi sitter som sanne huleboere heller. Men jeg skulle gjerne ønske at vi hadde gjort mer sammen. Men det er ikke så lett å få til.

[Barna] er så store at det er vanskelig å begrense. Og det har vært en sånn kjempediskusjon. Særlig med den eldste som følte seg fryktelig kontrollert hvis jeg prøvde å sette på sånn skjermbegrensninger og sånn. Men det skapte altså så mye konflikter at jeg nesten syntes det ikke var verdt det. Mens den yngste så tenker jeg at veldig ofte så er det jo det at de er jo på en måte i en aktivitet sammen med andre barn da. Hvis jeg kommer inn så er det litt sånn "nei, jeg spiller med [venn] nå" og så hører jeg jo stemmen til [vennen] og så er de jo i en dialog. (Mor, Familie 25)

Selv om barna sitter foran en skjerm, isolert fra resten av familien, kan de likevel være i sosial kontakt med venner. At skjermen også fungerer som kontaktpunkt mellom venner gjør at det kan være utfordrende å begrense skjermbruken, fordi det blir en sosial plattform for barna. Utfordringene rundt nettbrett varierer mellom familier, og innad i søskenflokkene. Foreldre forteller at et barn kan være ganske uinteressert i skjermen, mens et annet barn må hales bort. Skjermbruk er dermed ikke alltid et problem. Likevel er det en aktivitet som tar mye tid i familiene, og som er gjenstand for forhandling og konflikt, både mellom foreldre og barn, og i parforholdet.

4. Hverdagsliv og arbeidsdeling i barnefamiliene – hvorfor blir det slik?

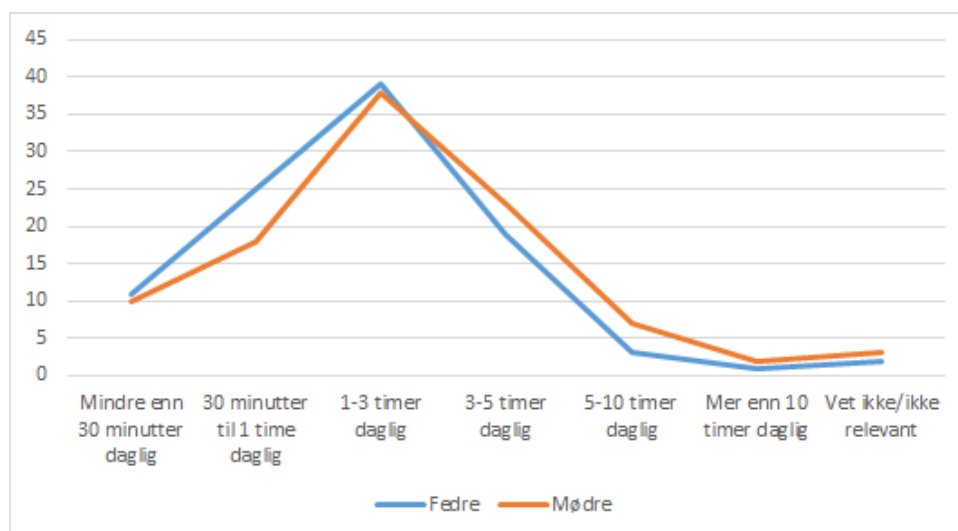
Hverdagslivet i barnefamiliene er fylt med en rekke arbeidsoppgaver og aktiviteter. I det følgende skal vi se nærmere på hvordan tidsbruken knyttet til ulike arbeidsoppgaver og aktiviteter fordeles mellom foreldrene i familiene. I innledningen gikk vi gjennom foreliggende forskning og undersøkelser som viser at fedre bruker mer tid på omsorg for barn og husarbeid i dag enn hva de gjorde tidligere, samtidig som de fremdeles bruker mer tid på betalt arbeid enn mødre. Vi refererte også til en fersk gjennomgang av foreliggende undersøkelser (Kitterød og Teigen 2021), som viser at det er en sterk og økende tilslutning til mors yrkesaktivitet, likestilt arbeidsdeling og fars deltakelse hjemme. På denne bakgrunn er det interessant å se nærmere på hvordan arbeidsoppgavene hjemme faktisk fordeles mellom foreldrene, hvordan arbeidsdelingen begrunnes og oppleves.

Respondentene i spørreundersøkelsen ble spurt om å oppgi omtrent hvor mye tid de bruker på ulike aktiviteter som ikke er knyttet til jobb. Resultatene viser, kort fortalt, at *det er relativt store kjønnsforskjeller, og at det er mødre som gjør mest.*

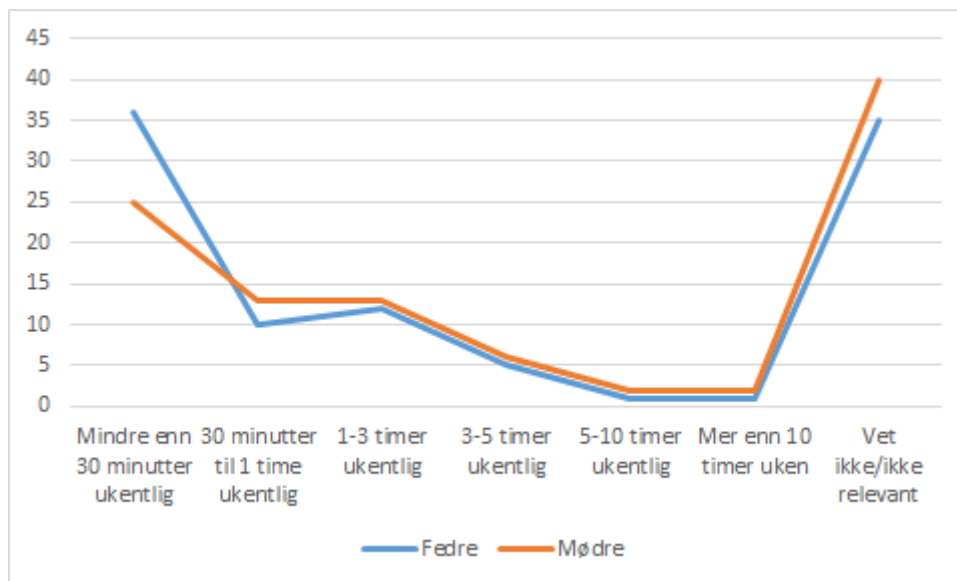
Forskjellene mellom samboende og aleneboende foreldre når det gjelder tidsbruk på ulike aktiviteter er i de fleste tilfeller ubetydelige, med unntak av at aleneboende foreldre har mer egentid.

Transport til og fra jobb, barnehage, skole og fritidsaktiviteter, oppfølging av fritidsaktiviteter, handling og planlegging av måltider er aktiviteter hvor tidsbruken er relativt jevnt fordelt blant fedre og mødre.

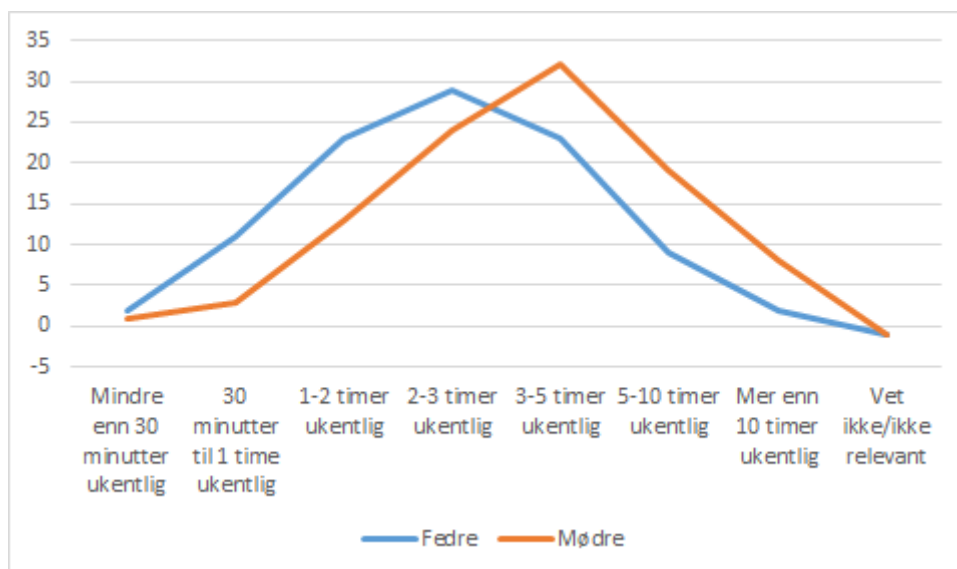
Mødrene bruker signifikant mer tid enn fedrene på aktivt samvær med barn (det vil si å leke, lese, gjøre lekser sammen med barna) (Figur 11), oppfølging av voksne familiemedlemmer (Figur 12), husarbeid innendørs (Figur 13) og matlaging (Figur 14).

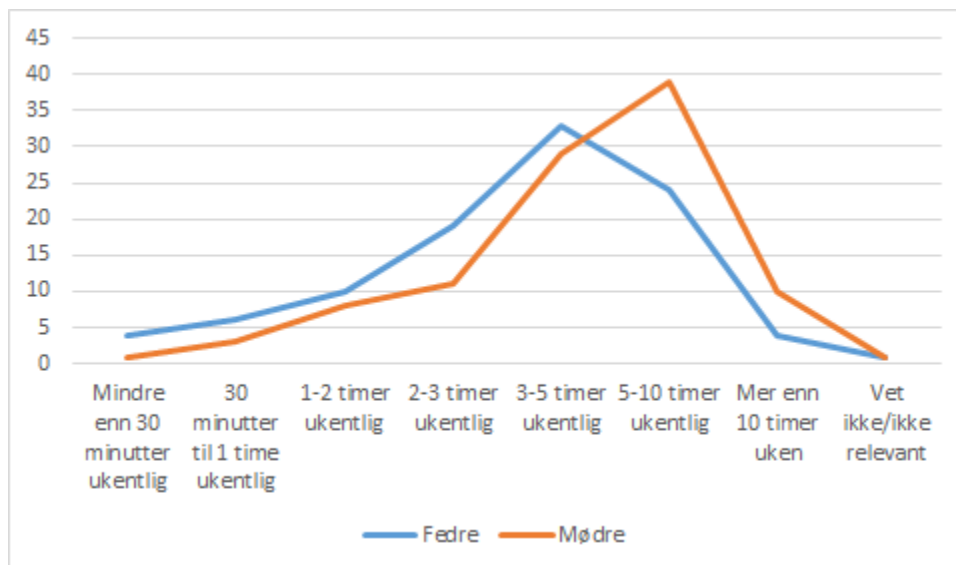
Figur 11 Tid brukt daglig på aktivt samvær, omsorg eller oppfølging av barn i egen husstand fordelt på kjønn.

Figur 12 Tid brukt ukentlig på aktiv omsorg/oppfølging av voksne familiemedlemmer fordelt på kjønn.

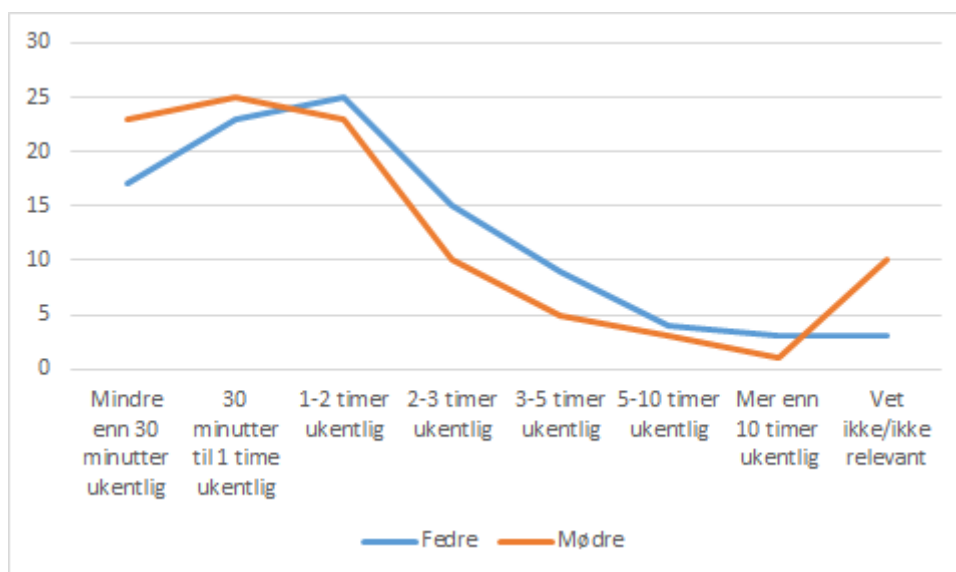

Figur 13 Tid brukt ukentlig på husarbeid innendørs fordelt på kjønn

Figur 14 Tid brukt ukentlig på matlaging fordelt på kjønn.

Fedrene bruker signifikant mer tid enn mødrene på vedlikehold av hus, hage, bil og sykler (Figur 15). Summen av mødrenes tidsbruk på familien og husholdningsoppgaver er vesentlig større enn den sammenlagte tiden fedrene bruker på de samme oppgavene.

Figur 15 Tid brukt ukentlig på vedlikehold av hus, hage, bil og sykler fordelt på kjønn.

Kjønnets arbeidsdeling i barnefamilien

Denne kjønnsfordelingen av arbeidsoppgaver i familien er også noe som går igjen i de kvalitative intervjuene, som for eksempel her:

Altså, vaske klærne deres, legge fram klær, lage matpakker, få dem av gårde, følge opp tidspunkter for foreldremøter. Det er ikke alltid jeg som drar på foreldremøtene, men det er jeg som vet når de er, da. Også all logistikken rundt barna, så er det vel ... Har vel jeg hovedansvaret. Men når det er sagt, så har jeg jo ikke vasket huset på to år. Så sånn sett, så lever jeg godt med den ansvarsfordelingen, for vi hadde vaskehjelp før. Og så syntes han at vi skulle slutte med det, og da sa jeg hvis du synes det, så er det greit for meg, men da må du faktisk vaske når du har fri – hvorpå han hadde en diskusjon rundt det, og han mener at

«Men når jeg har fri, så har jeg fri for å hente meg inn fra jobb». Og sa jeg ja, det er jo fint og flott, det, men jeg har aldri muligheten til å hente meg inn fra jobb, fordi jeg er enten på jobb eller sammen med barna. Jeg kan ikke ... Jeg nekter å vaske hus fra når de endelig har sovna – fra åtte til ni. Det nekter jeg. Og det tror jeg han liksom skjønnte, da, etter sånne runder. Så enden på visa, er jo at han vasker hus når han har [...] fri.» (Mor, Familie 12)

Her ser vi at mor tar hovedansvaret for de fleste husarbeidsoppgavene og logistikken rundt barna, mens far vasker – etter at mor har nektet å ta på seg også denne oppgaven. I en annen familie er det far som har hovedansvaret for vedlikehold og oppussing:

Når det gjelder biler og sykler og sånt, da er det mannen. Som regel. Det er han som tar seg av. Og han har ikke peiling på kleskjøp, så jeg er sånn [...] akkurat det tar jo jeg meg av, og matinnkjøp og sånt tar jeg meg av, for han får bare en liste, han, hvis eventuelt jeg ikke kan handle, og det er liksom akkurat det han handler ... Jeg vet ikke hva det er med mødre, men vi har tendens til å tenke litt framover når vi handler og sånt [...] Men alt med bil og sånt – vi har jo holdt på mye med oppussing nå og sånn. Og det er mannen som tar seg av. Når det gjelder husvask [...] og sånt, så deler vi. (Mor, Familie 26)

I denne familien deler de på husvask, matlaging og så videre, samtidig som arbeidsdelingen er ganske tydelig, og av relativt tradisjonell karakter, der far tar seg av vedlikehold, oppussing og lignende. Det er mor som har de oppgavene som er tett knyttet til tid og sted – maten må på bordet hver dag og klesvasken må tas. Oppussing kan i større grad legges til et passende tidspunkt, og binder ikke hverdagen i rutineoppgaver på samme måte som det daglige omsorgsarbeidet.

Det er selvfølgelig ikke slik i alle familier. Mor kan også være snekkeren, slik som i denne familien, hvor det er mor som tar seg av snekringen når de pusser opp:

Far: Det var veldig gøy, det, når vi hadde noen sånne håndverkere her og sånn. For de prøvde å liksom forholde seg til meg, som liksom mannen i huset, eller jeg vet ikke hva de ... Vi ga jo opp det ganske fort. Siste uka når [håndverker] var her. Da ringte han jo på – bare «Er sjefen hjemme?» (Far og mor, Familie 3)

Arbeidsdelingen i barnefamilier varierer, og bare ut ifra disse tre eksemplene er det tydelig at arbeidsdelingen både begrunnes og oppleves ulikt.

Videre i dette kapittelet undersøker vi hvorfor både oppgavefordelingen foreldrene imellom og familienes tidsbruk tar bestemte former. Vi tar utgangspunkt i de familiene der foreldrene bor sammen, eventuelt der de ikke er sammen, men har et tett samarbeid om barna, og utforsker hvordan foreldrene beskriver egen/partners tidsbruk, og forhandlinger om tidsbruk i familien. Det ser ut til å gå et skille mellom familier der tidsbruk er nøye planlagt og foreldrene har en tydelig, avtalt oppgavefordeling seg imellom, i motsetning til familier som tar ting som de kommer, hvor praktiske hensyn tillegges stor vekt og hvor tidsbruk og fordeling foreldrene imellom «bare blir sånn». Uavhengig av hvor planmessig familien er, må noen også ta ansvaret for det som vanskeligere lar seg planlegge, og for eksempel ha et overordnet blikk på barnas sosiale liv.

Fordeling av praktiske oppgaver

I mange familier er fordelingen av oppgaver nøye planlagt og har form av et samarbeid, en planlagt likefordeling, som kan revideres ved behov.

Vi har en arbeidsdeling [...] Han er den som oftest lager mat, og han er den som vasker opp på kjøkkenet, setter på oppvaskmaskin, tar inn og ut, vasker kjøkkenet, [kjøkkenet] er liksom hans greie, mens jeg har klær. Så mitt ansvar er å passe på at alle i familien har rene klær og at jeg vasker ofte nok. Så det er på en måte to sysler, de stopper aldri opp noen av de to tingene der, og i perioder kan han synes jeg har gjort en litt dårlig jobb, og

jeg synes det samme om ham, og da har vi byttet, og da fant vi fort ut at det var bedre sånn det var [ler] (Mor, Familie 35)

Vi finner imidlertid gjennomgående at selv om foreldrene har en likedeling i oppgavemengde, så er fordelingen kjønnnet. Dette ser vi også i intervjuer med foreldre som i større grad fordeler gjøremål fortløpende:

Far: Sånn alt i alt så gjør [mor] mer husarbeid og så gjør jeg mer sånn fikse ting ute.

Intervjuer: Men sånn med barna ... Lekser, syng, pusse tenna, lage middagen?

Mor: Det tar vi helt ad-hoc.

Far: Det er ganske jevnt. [Mor] har litt mer på leksefronten.

Mor: Det vil jeg ikke si. Vi har så mye familie som henter også. Det er ganske sånn dag til dag basert. Ofte er det sånn at vi ringer hverandre på jobb for å høre hvem som skal hente hvor, hvem som skal lage middag og det er sjelden ... Det med legging er vel mer hvis jeg skal ut med en venninne eller du skal på trening eller noe sånn så kan vi avtale noe spesielt. Men det er jo veldig sjelden vi planlegger hvem som skal legge.

Far: Ja.

Mor: Det er jo mer enn nok oppgaver til alle. Det er litt sånn: Har du mest lyst til å legge eller tømme oppvaskmaskinen (Far og mor, Familie 5)

Praktiske årsaker får gjerne stor forklaringsverdi med hensyn til parenes forhandlinger, eller mangel på forhandlinger, om tidsbruk.

Mor 2: Vi har vært sammen så lenge, sånn at før jeg begynte å studere, da jobbet vi begge to [...] Men da delte vi på det, det var en bra fordeling. Nå som jeg studerer så er det vel at jeg gjør mer. Men på den andre siden så er det jo et privilegium å kunne studere, for vi lever jo litt på hennes lønn. Så jeg kjenner bare at det er rettferdig. Og jeg har mer tid enn deg også. Du gjør jo det du kan. Og man er jo sliten når man jobber, det er man absolutt, og du har jo en veldig stressende jobb også. Så ja visst, jeg gjør mer hjemme. Eller hva kjenner du?

Mor 1: Ja.

Mor 2: Akkurat nå, disse årene når jeg studerer. Men jeg vet ikke om du er enig?

Mor 1: Ja, det er bare så klassisk ... (Mor og mor, Familie 16)

Samtidig som praktiske årsaker får stor forklaringsverdi både for likekjønnede og ulikekjønnede foreldre, ser vi at resultatet av slike ytre, praktiske årsaker ofte blir en kjønnstypisk fordeling mellom kvinner og menn. Det at også moren i det likekjønnede paret som er sitert ovenfor betegner fordelingen som «klassisk», og at praktiske årsaker bidrar til at det i noen familier er far som tar hovedansvaret for matlaging og henting/bringing av barn, viser at selv om praktiske årsaker ofte blir forklaringen på en kjønnstypisk fordeling, er det ikke alltid slik. Men vi finner samtidig at det i mange familier er en sammenheng mellom kjønnede mønstre i arbeidslivet og kjønnede mønstre i familielivet.

Å lage middag er det alltid jeg som gjør. Sånn har det vært hele tiden, både da vi bodde i [by] og nå når vi bor her. Det å hente og levere i barnehagen, det deler vi på sånn ikke 50/50, kanskje, men de dagene han kan levere og hente i barnehagen, så gjør han det. Ut fra turnusen, at det passer. Og husarbeid er det nok kanskje jeg som tar den største delen av, da, men det er fordi han har så mye han skal gjøre ute, sant, med alt som skjer ute på jordet og i fjøset og sånt. Men vi har sikkert veldig sånn tradisjonelt kjønnsrollemønster hos oss, da (Mor, Familie 31)

Det kjønnstradisjonelle mønsteret innebærer gjerne at far gjør det han får til og rekker, men at det er mor som har hovedansvaret for barna og daglig drift av husholdningen.

Både strukturelle forhold, normer og verdier knyttet til lønns- og omsorgsarbeid har innvirkning på både arbeidsfordelingen og stressnivået i hverdagen til familier. Fordelingen mellom mødre og

fedre tas for gitt på grunn av det de beskriver som praktiske årsaker, og ikke ser ut til å problematiseres eller være oppe til diskusjon foreldrene imellom:

Intervjuer: Det er jo også litt interessant å høre hvordan dere fordeler arbeidet her hjemme [...] Du snakker om oppussing og du snakker om matlaging ... Er det en avklart fordeling?

Far: Hun gjør alt [ler]

Mor: Det er litt sånn kjønnsfordelt her, for du har jo også en annen arbeidstid da. Men altså, det er jo...

Far: Problemet er at du jobber såpass mye netter som du gjør så du får de her dagene som du ikke jobber og som du da bruker din fritid på å gjøre en god del husarbeid. (Far og mor, Familie 4)

Til tross for at kjønnede mønstre på hjemmebane kan sette seg grunnet praktiske årsaker, er det gjerne årsaker som samtidig bunner i systematiske kjønnsforskjeller når det gjelder tidsbruk på arbeid. Vi ser at praktiske årsaker og det som «bare blir sånn» henger tett sammen. Sitatet nedenfor er et konkret eksempel på det vi vet fra tidligere studier, at når tidsbruk på lønnsarbeid er kjønnsdelt, kommer mønstret fra lønnsarbeidet også til uttrykk i hjemmearbeidet:

Mor: hva skal jeg si. [Arbeidsfordelingen i hjemmet] er et betent tema. Vi både deler og gjør mye av det samme. For eksempel, han gjør jo alt med bilen. Og han har teknisk utdanning og kan reparere bilen, og han bruker mye tid på det. Så det blir jo veldig kjønnsdelt. Og så skaffer han ved og sånt til å fyre med i ovnen. Veldig kjønnsdelt. Jeg lager middag, for det meste. Vasker klær, for det meste. Og så vasker vi og rydder, vi rydder mye likt. Det gjør vi. Men jeg er den som organiserer mest. Sorterer og organiserer. Får vekk klær til barn som er for små og det er jeg som maser om at dette har ikke blitt gjort. Vasker mest. På mange måter blir det veldig kjønnsdelt.

Intervjuer: Men vet du hvorfor det er sånn? Hvorfor du ... må organisere, hvorfor det har blitt sånn?

Mor: Si det. Jeg vet ikke. Jo, eller, det vet jeg kanskje. En tanke. Jo, jeg er veldig flink til å organisere, sånn som med klesskap og sånn, så det er en ting på en måte. Og det synes jeg er fint, det gjør jeg på en måte, jeg liker å organisere. Men alt annet som må gjøres og sånn, det er nok [...] Han har jobbet veldig mye overtid. Veldig, veldig mye overtid. Og da har veldig mye falt på meg. Og det har bare forblitt. Og så har det bare blitt sånn (Mor og far, Familie 14)

I denne familien har både mor og far karriereyrker og lederstilling. Dermed kunne man tenke at det ikke er gitt at det er fars arbeid som har forrang, og mor som ender med å gjøre mest hjemme. Begge jobber fulltid, men far er den som jobber overtid, og mor er den som sørger for driften av familien.

Praktiske hensyn blir ofte forklaringen på en kjønnsstradisjonell arbeidsfordeling mellom mødre og fedre. Samtidig ser vi også eksempler på det motsatte, der praktiske årsaker forklarer hvorfor far tar hovedbyrden hjemme. I denne familien har mor et krevende yrke med fast oppmøtetid og lang reisevei til jobb, mens far jobber selvstendig, i nærheten av bosted og barnehage, og kan styre arbeidet som han vil:

Intervjuer: [Henvendt til far] Og det er deg hver dag, som henter og bringer?

Far: Ja.

Mor: Det hender jo at...

Far: Men det er noe... Hvis det er noe...

Mor: Men det er veldig sjelden (Far og mor, Familie 7).

Far henter og bringer i barnehagen, og lager middag hver dag. Mor kommer hjem når middagen er på bordet. I de familiene der far har det daglige ansvar, forteller mor at hun fort får samvittighetskvaler for at hun ikke er nok sammen med barna, og dårlig samvittighet for den

ekstra arbeidsbyrden deres arbeidsvilkår påfører partner. Den samme refleksjonen oppstår sjeldnere blant fedre som bidrar mindre i familiearbeidet og får mindre tid med barna.

4.1. Hvem har overblikket? Det tredje skiftet og fordelingen som «bare blir sånn»:

Våre funn viser at det gjennomgående er mor som tar ansvar for barnas klær – både vask, orden i klesskap og at de har det de trenger. Dette ser vi også i familier som eksplisitt er opptatte av likedeling på hjemmebane. For eksempel sier denne faren:

Far: Eller, jeg har dårlig samvittighet på grunn av at ikke jeg gjør så mye unntatt klesvask, og på en måte med barnas klær og sånt, da. Jeg har litt gitt opp å ha innsikt i hvem er det som eier hva av klær og hvor er det de ligger og sånt, er jo på ... På en måte skuffer, finner ikke ting og sånt, da bare ja, det er ikke mitt domene, ikke sant. Hvor er... For en måned siden, så er det... Må jo gjøre noe med det, sånn at jeg på en måte kan bidra litt det jeg skal gjøre, da, egentlig (Far og mor, Familie 2)

Familieene vi har intervjuet beskriver et klart mønster der mor i størst grad har det overordnede ansvaret og overblikket over, familielivet. Det er gjennomgående mor som tar det som gjerne beskrives som det tredje skiftet (Hochschild 1997), også i familier der foreldrene deler likt på de praktiske gjøremål:

Jo, det vi har snakka litt om som virker å være sånn klassisk i vårt forhold, dessverre, det er jo det man omtaler som sånn det såkalte tredje skiftet til kvinnen: at vi deler arbeidet, men det er jeg som vet hva som blir gjort. Det er jeg som planlegger det. Det er jeg som vet hvem som har bursdag, hva vi skal, organiserer det sosiale livet vårt – og han har aldri kjøpt et eneste klesplagg til barna. Men jeg har vært liksom ... Det kan godt være at det er noen ting som han gjør som aldri jeg har gjort òg, sånn ... Men vi har litt sånn skeivfordeling på organiseringa av livet vårt [... det er jeg som] vet liksom, planlegger, dagene. Men jeg har ikke vaska noe mer gulv enn han, for å si det sånn [...] det er veldig likt. (Mor, Familie 1)

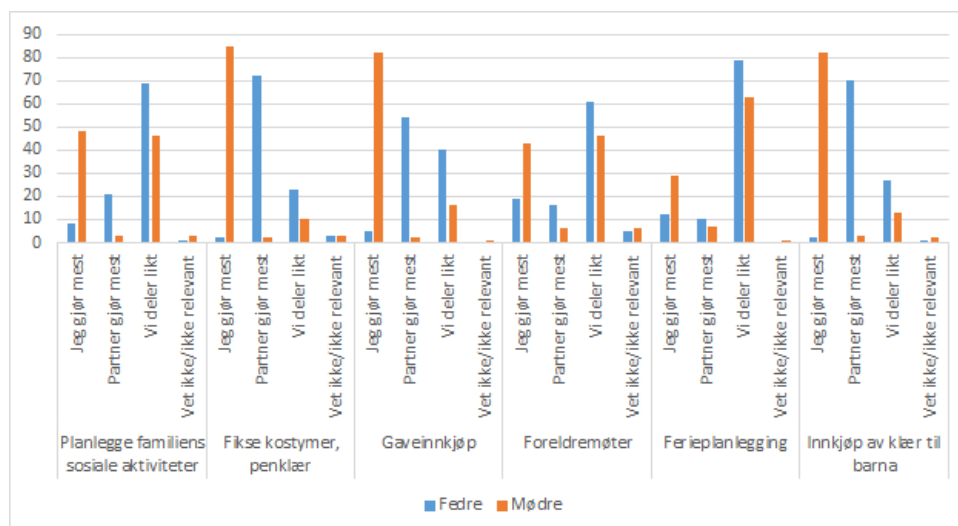
Familiens prosjektleder

Det tredje skiftet eller prosjektlederansvaret i familien handler om fordeling av *ansvarsoppgaver*, snarere enn tid brukt på praktiske oppgaver. I spørreundersøkelsen har vi spurt respondentene hvem som tar mest ansvar for seks typiske oppgaver i et familieliv:

- Planlegge familiens sosiale aktiviteter
- Fikse kostymer til karneval eller penklær til spesielle anledninger
- Gaveinnkjøp
- Foreldremøter
- Ferieplanlegging
- Innkjøp av klær til barna

Figur 16 viser hvordan fedre og mødre vurderer ansvarsfordelingen i egen familie. For alle seks oppgaver er det flere mødre enn fedre som svarer «jeg gjør mest». Tilsvarende er det flere fedre enn mødre som svarer «partner gjør mest» for samtlige oppgaver. Det er viktig å påpeke at spørreundersøkelsen ikke er foretatt blant par. Vi kan med andre ord ikke sammenligne i hvilken grad foreldrene er enige seg imellom. Likevel ser vi at det er «enighet» mellom mødrene og fedrene i utvalget om at mødrene generelt tar mer ansvar enn fedrene for denne type oppgaver. En interessant observasjon er imidlertid at andelen mødre som svarer «jeg gjør mest» er større enn andelen fedre som svarer «partner gjør mest» - for samtlige oppgaver. Det er altså flere

mødre som mener at de gjør mest, enn fedre som er enige i at mødrene gjør mest (det samme gjelder til en viss grad andre vei, men i mindre grad). Andelen fedre som svarer «vi deler likt» er større enn andelen mødre som mener det samme – for samtlige oppgaver. Vi kan ikke ut ifra tallene her avgjøre om det er mødrene, eller fedrene, som ligger nærmest virkeligheten med sine vurderinger. Likevel indikerer tallene at det i mange husholdninger er mor som mener hun gjør mer mens far ikke er enig. Resultatene viser altså at ikke bare er det tredje skiftet først og fremst mors ansvar; det er også slik at fedrene i mindre grad enn mødrene anerkjenner at det er mødrene som tar på seg dette ansvaret.

Figur 16 Vurdering av ansvarsfordeling for familieoppgaver fordelt på kjønn.

Hvorfor blir det slik at mor er familiens organisator? Det er ikke nødvendigvis slik at far i familien ikke vil, men når den ene forelderen ligger et skritt foran så er det lett for den andre å ubevisst lene seg på dette, slik dette foreldreparet beskriver:

Intervjuer [henvendt til far]: Men hva skjer hvis [mor] drar på en én måned lang husmorferie? Hvordan går det hjemme hos dere?

Far: Da fungerer jeg plutselig helt optimalt. Da får jeg plutselig til å delta. For da er det liksom bare meg. Og da går det helt fint. Det er ikke sånn at alt går i staver når hun er borte. Men når hun kommer tilbake igjen og sånn da blir det litt...

Mor: Da går det rett tilbake i gammelt mønster. Nei, han har stålkontroll når jeg er borte. Da er det alt på stell, alt huskes, alt er her, ungene får gode middager. Så i mitt fravær er det også strøketent der hjemme. Da er han veldig veldig flink.

Intervjuer: Grunnen til at jeg spør er at det er ingen som skjønner helt hvorfor det blir sånn...

Far: Det virker på meg som at jeg rekker ikke å formulere tankene en gang før [mor] har begynt, før hun har begynt å mase på meg. Hun har kommet mange steg videre før jeg har tenkt tanken. Jeg rekker liksom ikke å, jeg rekker det ikke helt. For at eller, men så tenker man liksom også at, kanskje at [mor] har kontroll. Jeg kan gjøre noe annet eller tenke på noe annet [...] Ikke bevisst at jeg sitter og tenker at «nei, [mor] tar det, jeg glemmer meg». Men det skjer sikkert ubevisst.

Mor: Men det er veldig at, den ansvarsfølelsen vekkes på en måte ikke uten at jeg er borte, fordi du vet at jeg tar den eller det er noen som ...

Far: Ja (Far og mor, Familie 19)

I mors fravær klarer far å organisere familielivet uten noen problemer. Men så lenge mor er der og tar ansvaret, lar far det ligge hos mor.

Her har vi et eksempel på noen som planla å få barn sammen uten å være et par, som deler en tomannsbolig og som hver har 50/50 omsorgen for barnet:

[Jeg] må jo krype til korset og si at [mor] er mye bedre enn meg til det. Jeg har jo lyst til å være bra til det jeg også, men jeg får det ikke inn i rutinen på samme måten som hun gjør, hun ligger alltid foran meg, på en måte med å vite når planleggingsdagen er og, ja, så er jeg kanskje mer at jeg tar meg av det sosiale med foreldre og henter og bringer og er sånn mer motor i det, hadde det ikke vært for meg, så tror jeg ikke det hadde vært så mye av det. [...] sånn planleggingsmessig er det nok hun, ja, som er litt bedre på det, og det er så lett å falle i en sånn – at jeg må meg ta meg selv i det hele tiden, og «step it up», liksom – for det er lett å lene seg på det og at hun alltid vet, så da trenger ikke jeg å vite like mye, men det er jo absolutt hyggeligst, og ... jeg merker jo at hun føler seg mer støttet når jeg på en måte er på og ikke lar det ... så vi prøver på en måte hele tiden å ha litt sånn at vi ... jeg spør: ... Nå har det liksom blitt sånn at du smører matpakke hver dag, og rutinene har liksom skapt seg selv, og er det greit, liksom? Og det merker vi at er veldig greit å ha, da, [...] at vi ikke bare setter oss fast i en form at hun alltid skal gjøre dét, og så skal jeg alltid gjøre dét. Og det kjenner jeg er viktig for oss begge, at man slipper å ha dårlig samvittighet, for hvis hun sier det er greit å smøre matpakke, så trenger ikke jeg å gå og kjenne på at jeg burda ha ... eller motsatt, da, liksom er vi i balanse. For det funker jo best når vi gjør de tingene vi synes er best, da, ikke sant (Far, Familie 33)

Denne faren opplever det som vanskelig å skaffe seg det samme overblikket som mor, og han har derfor lett for å lene seg på at mor alltid «ligger foran». Dette skjer til tross for at han opplever at det fungerer bedre når han også er «på». Samtidig har foreldrene en uttalt arbeidsdeling – et samarbeid og et uttalt arbeidsfelleskap som beskrives som viktig for dem begge, og som er mentalt avlastende fordi de ikke trenger å tenke på hverandres oppgaver. Dette er interessant fordi det viser at det er rom for variasjon i arbeidsdelingen foreldre imellom. Den eksplisitte arbeidsdelingen står i sterk kontrast til den kjønnsstradisjonelle arbeidsdelingen som «bare blir sånn», og forklares av praktiske årsaker. Kanskje blir rommet for variasjon mer synlig i de utradisjonelle familiekonstellasjonene, for eksempel der foreldre ikke er et par og arbeidsdelingen av nødvendighet må være uttalt, eller når foreldrepåret er likekjønnet og tradisjonelle kjønnsrollemønstre ikke er en like åpenbar del av relasjonen.

«... det er bare sånn han er»

Funnene viser også at samtidig som familiene har et kjønnsstradisjonelt mønster der mor er organisator, er forklaringen gjerne den enkeltes personlighet:

Mor: Han gjør alltid alt jeg ber om. Men det er akkurat som han ikke kommer på det selv alltid [...] Han husker ikke på at folk har bursdager og, siden du spurte om det.

Intervjuer: Han husker ikke på det. Men har det alltid vært sånn?

Mor: Ja, ja.

Intervjuer: Så da for at det da skal kjøpes en gave så må liksom du få gjort det, ellers så blir det ikke gjort?

Mor: Ja, det er bare sånn han er. Det er ikke fordi han er lat. Eller har vond vilje. Det er bare sånn han er. Så det er ikke noe [...] jeg kan nesten ikke bli irritert heller fordi det er bare sånn han er. Og han blir aldri irritert på meg hvis jeg maser. Nei. Sånn at, så da er det jo greit. Da kan jeg mase da. Og eller si «kan du gjøre sånn og sånn og». Og han gjør jo alltid det. (Mor, Familie 25)

Begge sitatene ovenfor viser at personlighet, og hvem av foreldrene som er mest opptatt av barnas sosiale liv, kan forklare noe av dynamikken i hvem av foreldrene som ender opp med å ta ansvar for ulike deler av familielivet. Det er imidlertid viktig å se forklaringer som at «det er bare sånn han er», eller at mor «alltid er i forkant» med hensyn til planleggingen, i sammenheng med at det gjennomgående er kvinner som tar ansvar for det tredje skiftet. Individuelle forskjeller styrer

kanskje dynamikken i det enkelte par, men disse parene er samtidig en del av en større helhet der tradisjonelle kjønnsrollemønstre i stor grad preger arbeidsdelingen, også i familier som er opptatt av likestilt arbeidsdeling og deltakelse hjemme. En kan spørre om det er slik at det er sammenheng mellom enkelte sider ved det tredje skiftet og forventningene til morsrollen:

Mor 2: Du er bedre på kontakt med andre. Det sosiale ansvaret, det er du bedre på absolutt. Det tar du mer av.

Mor 1: Planlegge mer opplegg.

Mor 2: Ja. Ja, ja, ja.

Mor 1: Men innkjøp, der er vi begge to. Av og til er det sånn at vi bestiller samme ting begge to. Det er sånn «Å ja, har du også bestilt sånne støvler». Det kan skje liksom.

Mor 2: Ja det er litt sånn to mammaer. Det kan nesten bli litt for mye sånn. Men det er jo et lite problem, men vi har delt på det [...]

Mor 1: Det er mange sånne ting som vi kjenner at vi kanskje er to mammaer da, på en måte. At det ligger mer naturlig liksom.

Mor 2: Ja, eller at begge har vært veldig nærværende for barnet. Altså tilstede.

Mor 1: Ja, det kan det også være. Og jeg tror mange menn i vårt samfunn og kanskje kommer mer og mer der. Men noen ganger må vi jo le, «Å ja holder du og på å lage den. Ja, okei, det gjør jeg også». At vi liksom legger inn klær på sånn shopping til barnet begge to, og så har vi liksom dobbelt sett av alt, og så ja.

Mor 2: Mhm, men det er også at vi liksom ikke kanskje ikke er så strukturerte egentlig.

Mor 1: Nei

Mor 2: Altså sånn, at vi bare «oi», og så har begge gjort det eller så har ingen gjort det. Eller, ja. Det også handler om personlighet. Visse ting har med personlighet å gjøre, sånn som det sosiale ansvaret. Det tror jeg har med personlighet å gjøre liksom. Men når det kommer til ... (Mor og mor, Familie 16)

Også her er det en av foreldrene som tar det sosiale ansvaret, og dette forklares med personlighet. Samtidig tar de begge «mamarollen», som for dem innebærer å være nærværende for barna og holde orden på klær og utstyr. Det er ikke slik hos alle de likekjønnede parene vi har intervjuet, men sitatet peker på at det er sider ved morsrollen som kan være lik, uavhengig av om partner er kvinne eller mann. Sitatet er viktig fordi det synliggjør hvordan det overordnede blikket, for eksempel når det kommer til barnas klær, er sterkt forbundet med en forestilling om hva det vil si å være en mor.

Det tredje skiftet er en funksjon, et prosjektlederansvar, som noen i familien må ta. Samtidig som vi finner at det som regel er mor som tar denne rollen, ser vi at det er rom for variasjon innenfor familiekonstellasjonene, som ser annerledes ut enn den tradisjonelle kjernefamilien bestående av en mor og en far. Sitatet ovenfor viser at det er mulig å gjøre det slik at begge tar det tredje skiftet. Det tredje skiftet ser samtidig ut til å være vanskelig å koordinere, fordi det i stor grad handler om en ikke-uttalt arbeidsfordeling eller prosjektlederansvar.

De mindre håndfaste oppgavene

Et overblikk eller en ansvarsfølelse handler om å være «på» på alle områder av familielivet. Mens innkjøp av og overblikk over hva som trengs av for eksempel klær og bursdagsgaver, og til dels også barnas sosiale liv, er relativt håndfast, gjelder dette overblikket også mindre håndfaste oppgaver eller livsområder. Det kan dreie seg om hvem barna henvender seg til når de har det vanskelig, hvem av foreldrene de vekker dersom de våkner på natta og så videre. Dette sitatet er illustrerende:

Mor: Så hvert fall fram til han yngste var 2 år, så var jeg jo sikkert veldig trøtt og sliten sånn sett, da. Ja, nå er jo han snart 4.

Far: Det er rart, det der, for de har alltid vekket deg om natta og aldri meg.

Mor: Ja. Du sover litt tyngre, du da, kanskje (Mor og far, Familie 3)

Det er vanskelig å si om far sover tyngre enn mor uavhengig av barna, om mor sover lettere fordi hun er var for barna også på nattestid, eller om mor blir vekket fordi barna henvender seg til henne, og ikke han, på natta og så videre. Det samme gjelder barnas emosjonelle behov, deres sosiale liv, hvem som husker bursdager og lignende. Mens man kan avtale hvem som vasker klærne og henter i barnehagen, er dette mindre håndfaste oppgaver eller ansvarsområder. Årsaken til hvorfor fordelingen blir som den blir er uklar, samtidig som det er vanskelig å fordele disse områdene mellom foreldrene. På grunn av uklarheten er det også vanskeligere å gå i forhandling med partner om fordelingen. Det ser ut til å dreie seg om både hvem som av ulike grunner opplever det som viktig og meningsfullt å følge opp ulike ting, eller ha overblikket, og om en grunnleggende aksept eller forestilling om seg selv eller den andre: «han bare er sånn» som ikke husker bursdager, «han sover tyngre» – det er en del av personligheten, eller det er en del av «det å være mamma».

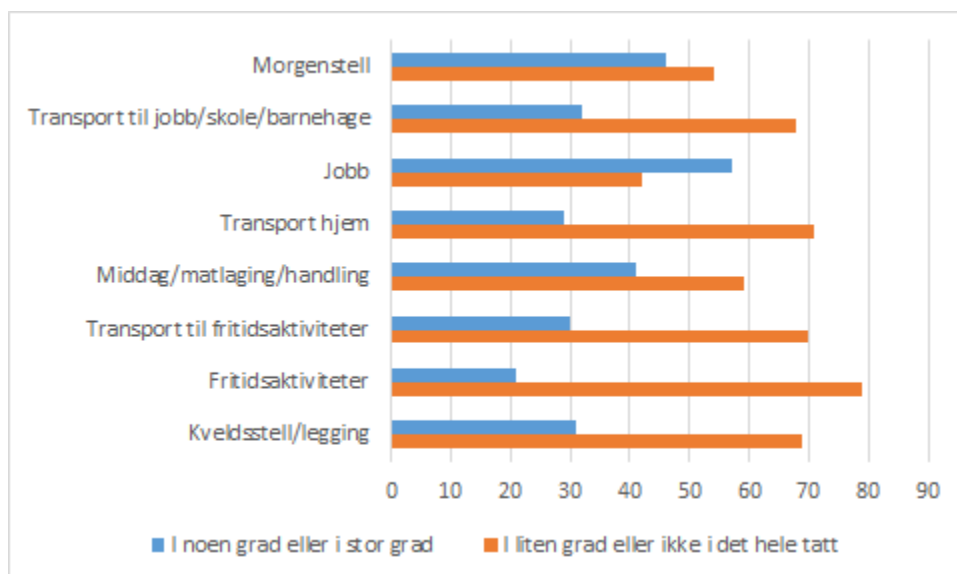
Våre funn viser at det kan være fruktbart å se nærmere på ulike forestillinger den enkelte har om seg selv eller partner, forestillinger som både legitimerer en kjønnskjev fordeling av oppgaver og ansvar, og som bidrar til å opprettholde en kjønnskjev fordeling. Vi finner både at kvinner gjennomgående gjør mest hjemme, har mest aktivt samvær med barna og tar det tredje skiftet, også i par med noenlunde lik fordeling av praktiske oppgaver. Disse funnene bekrefter altså tidligere studier som viser at kvinner tar ansvar for det tredje skiftet, at de oftere tar initiativ til at arbeid i hjemmet blir gjort, og oftere ansvar for å delegere arbeidsoppgaver (Aarseth 2011, Smeby og Brandth 2013).

Våre funn viser samtidig at det uklare i hvordan det tredje skiftet arter seg og «bare blir slik» at det gjennomgående er kvinner som tar det overordnede ansvaret og/eller overblikket, gjør at det kan være vanskelig å endre. Lilleaas' (2003) poeng om at en konsekvens av det tredje skiftet er at kvinner sjelden klarer å slappe helt av, er også viktig i denne sammenhengen, da funn i spørreundersøkelsen vår viser at kjønn og antall barn er avgjørende for opplevd stress: Mødre opplever gjennomgående mer stress og mindre balanse enn hva fedre gjør.

4.2. Opplevelse av stress i hverdagen

For å forstå hva som skaper stress i hverdagen for familiene har vi i spørreundersøkelsen spurt i hvilken grad de opplever stress (i stor grad, i liten grad, i noen grad, ikke i det hele tatt) i åtte ulike hverdagssituasjoner:

- Morgenstell
- Transport til jobb/skole/barnehage
- Jobb
- Transport hjem fra jobb/skole/barnehage
- Handling/matlaging
- Transport til fritidsaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Kveldsstell/legging

Figur 17 Opplevelse av stress i ulike hverdagssituasjoner, vektet fordeling.

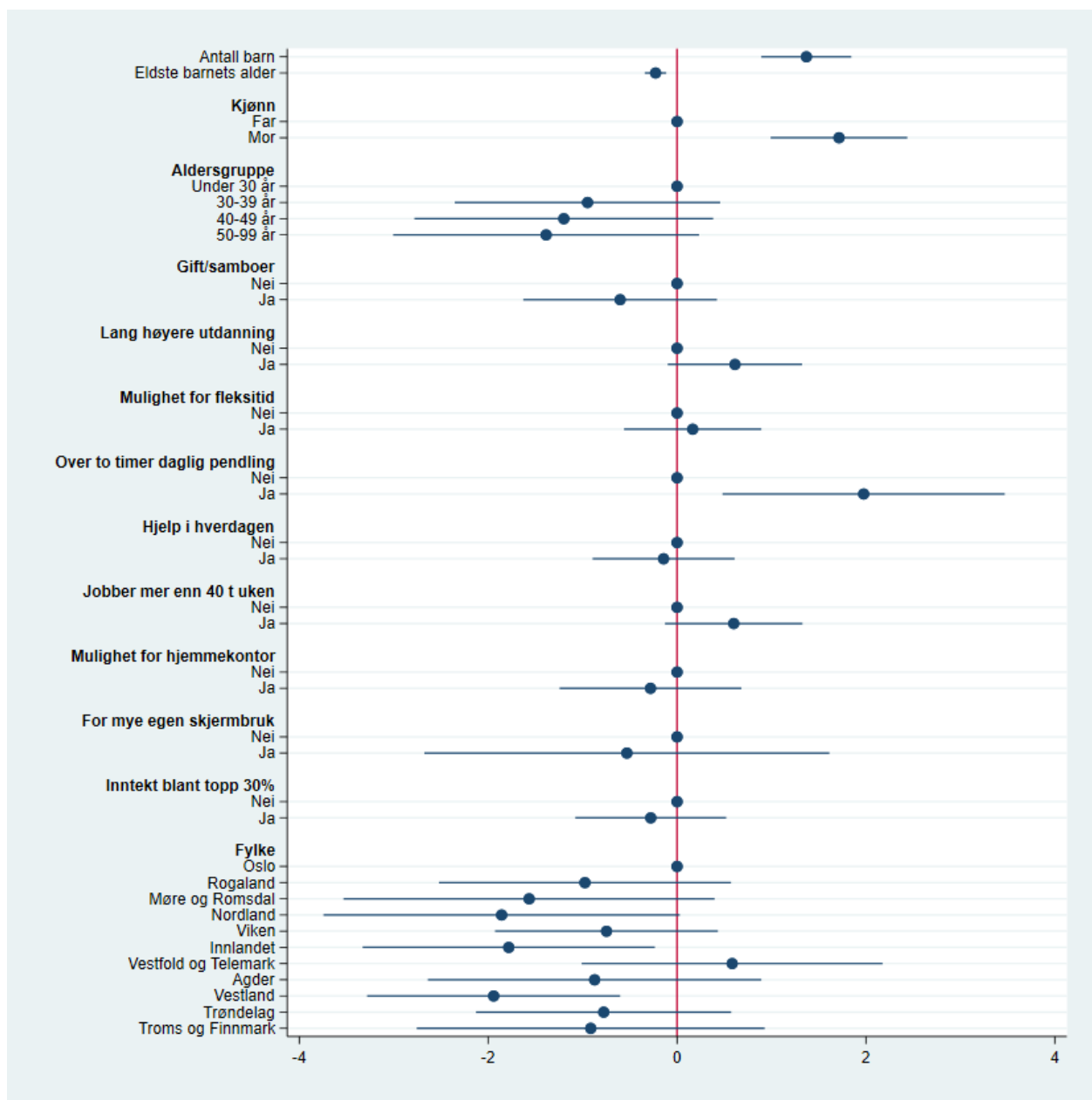
Figur 17 viser at det er *jobb* som er den situasjonen hvor flest respondenter opplever mest stress. Deretter er det morgenstell, matlaging og legging som oppleves som mest stressende.

Vi har slått sammen svarene til en additiv stressindeks, ved å gi svaralternativet «ikke i det hele tatt» verdien 0, «i liten grad» verdien 1, «i noen grad» verdien 2 og «i stor grad» verdien 3. Det vil si at de som svarer «ikke i det hele tatt» på alle åtte spørsmålene får verdien 0, mens de som svarer «i stor grad» på alle spørsmålene får verdien 24. Den vektete gjennomsnittsverdien på indeksen for respondenter er 8,4, altså 1,05 i snitt per spørsmål, noe som indikerer at respondentene i gjennomsnitt opplever stress «i liten grad». Vi finner at *mødrene blant respondentene opplever mer stress enn fedrene*. Det er minimale forskjeller mellom samboende og aleneboende foreldres opplevelse av stress.

Tabell 1 Stressverdier for utvalget (vektet) og for mødre, fedre, samboende og aleneboende foreldre.

STRESSINDEKS					
	Gj.snitt	Gj.snitt per spm	Min	Maks	N
ALLE (VEKTET)	8,4	1,05	0	21	664
MØDRE	9,1	1,14	0	21	305
FEDRE	7,6	0,95	0	20	359
SAMBOENDE	8,2	1,03	0	21	571
ALENEBOENDE	8,5	1,06	0	20	93

For å svare på hvilke faktorer som er avgjørende for opplevelsen av stress i norske barnefamilier har vi estimert en regresjonsanalyse med stressindeksen som kontinuerlig avhengig variabel. Analysen viser hvilke kjennetegn ved respondentene som har en signifikant sammenheng med stressnivået. Ettersom vi ønsker å se på hvordan kjennetegn ved jobbsituasjonen henger sammen med stressnivået, inkluderer analysen kun respondenter som er enten selvstendig næringsdrivende eller i hel- eller deltidsjobb.

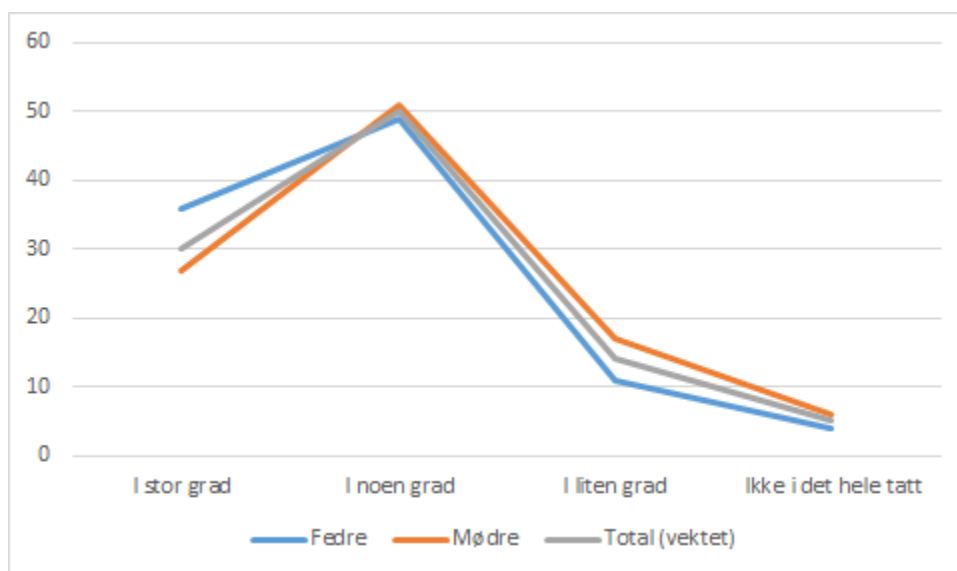
Figur 18. Lineær regresjonsmodell for opplevelse av stress i hverdagssituasjoner.

I regresjonsmodellen (Figur 18) estimerer vi hvorvidt kjennetegn ved respondentene, deres hverdagsliv og jobbsituasjon har sammenheng med stressnivået i hverdagen. I tillegg kontrollerer vi for geografiske forskjeller. Figuren viser resultatet av en lineær regresjon med stressindeksen som avhengig variabel. Kulepunktet indikerer verdien på regresjonskoeffisienten, mens strekene representerer konfidensintervallet (95 prosent). Variabler med konfidensintervall som krysser nullpunktetslinjen har ingen statistisk signifikant sammenheng med opplevelse av stress, fordi kryssing av nullpunktetslinjen innebærer at både positive og negative sammenhenger er innenfor feilmarginen til modellen. Figuren viser at det kun er *kjønn*, *antall barn*, *alderen på det første barnet* og *pendletid* som har signifikant sammenheng med stressnivået i hverdagen. Mødrene i utvalget opplever signifikant mer stress enn fedrene, når bakgrunnsvariabler og jobbsituasjon er kontrollert for. Jo flere barn i familien, jo mer stress opplever foreldrene, men når barna blir eldre synker stressnivået for hvert år. Personer som bruker mer enn to timer på å reise til jobb hver dag opplever mer stress enn personer som bruker mindre enn to timer per dag. Analysen viser også en tendens til at personer bosatte utenfor Oslo opplever mindre stress. Det er imidlertid kun to

fylker som har signifikant lavere stressnivå enn Oslo: Innlandet og Vestland. Variabler som *ikke* har noen signifikant sammenheng med stressnivået er foreldrenes alder, sivilstand, utdanningsnivå, hvorvidt de har høy lønn, antall jobbtimer, mulighet for fleksitid eller hjemmekontor, egen vurdering av jobbrelatert skjermbruk etter arbeidstid, eller hvorvidt de får eller kjøper hjelp i hverdagen.

4.3. Opplevelse av balanse i hverdagen

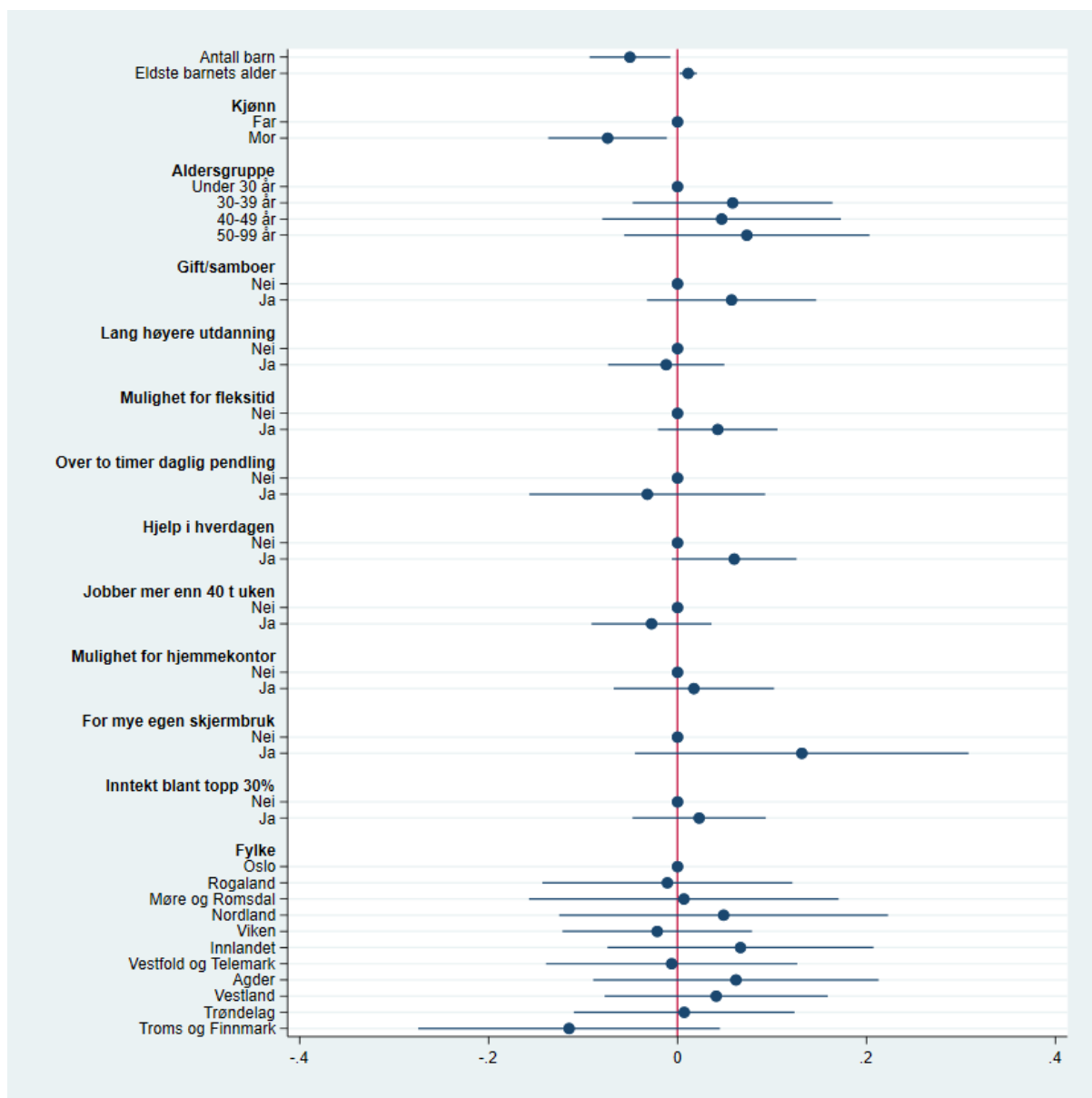
I tillegg til å kartlegge stress i hverdagssituasjoner har vi spurt familiene i hvilken grad de er fornøyde med balansen i tidsbruk mellom jobb, plikter i hjemmet, barnas aktiviteter og egne aktiviteter (Figur 19). Mens stressindeksen måler hvorvidt familiene opplever stress i enkeltsituasjoner i hverdagen handler balanse om tilfredshet med helheten i hverdagslivet.

Figur 19. Tilfredshet med balansen i tidsbruk mellom jobb, plikter i hjemmet, barnas aktiviteter og egne aktiviteter. Vektet totalandel og fordeling på kjønn.

I tråd med funnene om stress, viser figur 19 at mødrene i mindre grad enn fedrene er fornøyde med balansen i hverdagslivet. Det er ingen forskjeller i balansetilfredshet mellom samboende og aleneboende foreldre.

For å kunne si noe om hvilke faktorer som henger sammen med opplevelsen av balanse har vi estimert en regresjonsmodell med balanse som avhengig variabel, hvor vi inkluderer de samme forklaringsvariablene som i analysen om stress. Balansevariabelen er kodet om til en binær variabel hvor vi har gitt svaralternativene «ikke i det hele tatt» og «i liten grad» verdien 0, og «i noen grad» og «i stor grad» verdien 1. Dermed predikerer regresjonsmodellen hvilke faktorer som henger sammen med sannsynligheten for at familier opplever tilfredshet med balansen i hverdagen i noen grad, eller i stor grad.

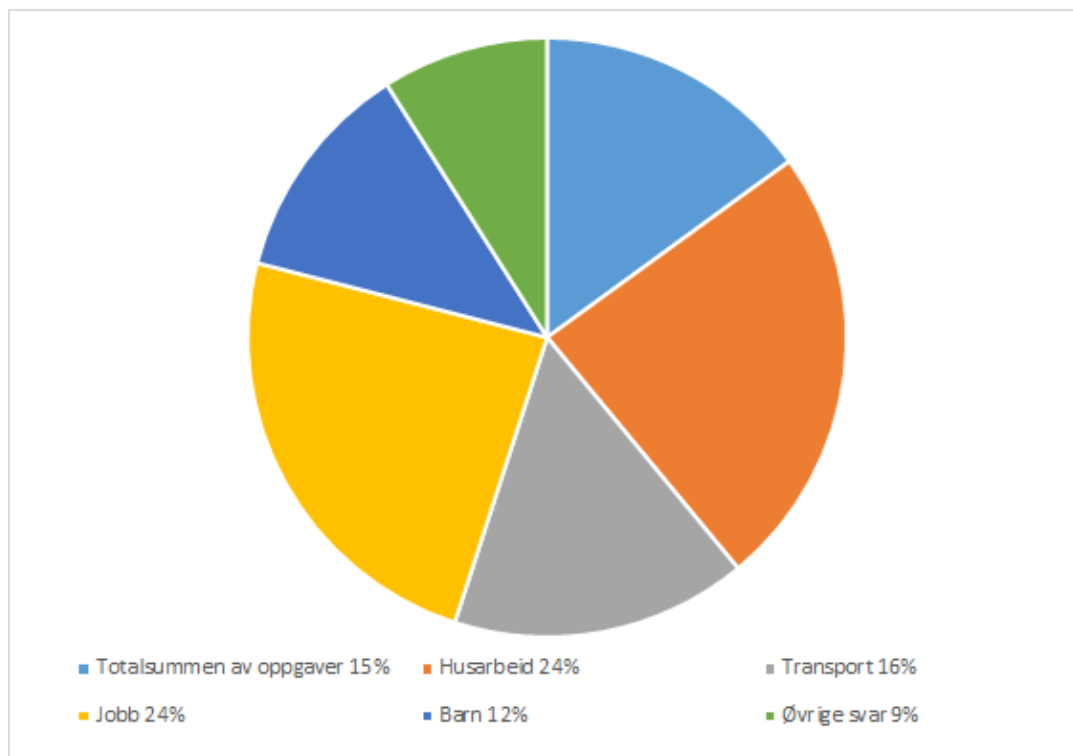
Figur 20. Sannsynlighetsregresjon for opplevelse av balanse i hverdagen.

Resultatene i figur 20 viser igjen at det er *kjønn*, *antall barn* og *det første barnets alder* som er signifikant avgjørende for opplevelsen av balanse. Mødrene har mindre sannsynlighet for å være tilfredse med balansen i hverdagen enn fedrene. Jo flere barn i familien, jo lavere sannsynlighet for å være fornøyd med balansen. Til gjengjeld øker sannsynligheten for å være fornøyd etter hvert som barna blir eldre. I likhet med stressanalysen er det en tendens til at respondenter bosatt utenfor Oslo har litt større sannsynlighet for å oppleve balanse i hverdagen, men ingen av de geografiske forskjellene er statistisk signifikante.

Heller ingen andre kjennetegn har sammenheng med sannsynlighet for tilfredshet med balanse. Verken sivilstatus, utdanning, inntekt, reisetid, mulighet for fleksitid eller hjemmekontor, antall ukentlige jobbtimer, egen vurdering av jobberelatert skjermbruk etter arbeidstid, eller hvorvidt de får eller kjøper hjelp i hverdagen.

Personer som svarer at de opplever balanse i liten grad, eller ikke i det hele tatt ble bedt om å svare fritt på hva de mener tar for mye tid. Svarene fra de 185 respondentene har vi oppsummert i figur 21. En av fire nevner jobb som hovedårsaken til at hverdagen ikke oppleves balansert. Like mange nevner husarbeid som den store utfordringen. Deretter kommer transport (16 prosent),

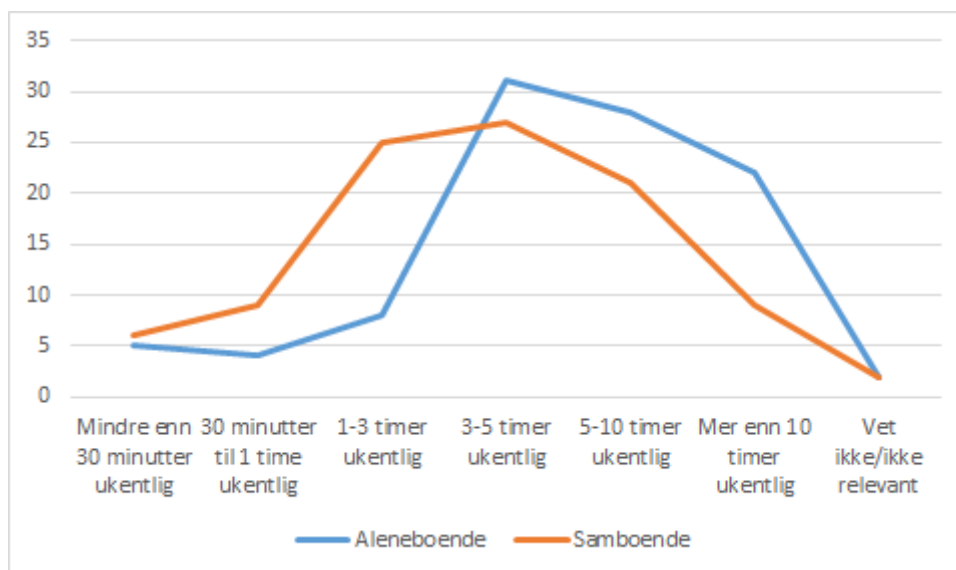
fulgt av totalsummen av oppgaver (15 prosent) og barn (12 prosent), mens 9 prosent oppgir andre årsaker.

Figur 21. Respondenter som svarer at de i liten grad eller ikke i det hele tatt opplever balanse i hverdagen oppgir her hvilke oppgaver de synes tar mer tid enn de er fornøyde med.

4.4. Egentid

I det kvantitative datamateriale finner vi at foreldre som bor alene har mer egentid enn gifte eller samboende foreldre (Figur 22).

Figur 22. Rapportert ukentlig egentid for aleneboende og samboende foreldre.

Vi finner ingen kjønnsforskjeller i rapportert egentid, verken blant samboende eller aleneboende foreldre. Det kan imidlertid være forskjeller mellom kjønnene i hvordan de definerer egentid, forskjeller vi ikke har fanget opp i spørreundersøkelsen.

Den store forskjellen i hvor mye egentid enslige og samboende foreldre opplever, kan tilsynelatende være overraskende. Vil ikke det å være alene om foreldreansvaret innebære veldig lite egentid? Forskjellene i egentid kan muligens forklares ved at mange foreldre etter samlivsbrudd har en likedeling av foreldreansvaret, med en uke med barn. og en uke uten barn. Selv blant foreldre som ikke har likedeling, tilbringer barna stadig mer tid med samværsforelderen (Kitterød et al. 2016). For foreldrene som har barna halvparten av tiden, ser disse ukene veldig forskjellig ut. Den uken de har barna, er all tid dedikert til ungene, og man prioriterer ned jobb og sosialt liv. I ukene uten barn, kan man derimot jobbe mer og kan bruke tid på egne fritidsinteresser.

Som aleneforelder er det ganske fint å jobbe i [arbeidssted] iallfall, for da prøver jeg å organisere det sånn at jeg jobber mindre de ukene jeg har [barnet]. Og da kan jeg kanskje prøve å hente [barnet] tidligere, og så legger jeg alle ting jeg vet at tar tid til neste uke, og da kan jeg gjerne jobbe 12-timersdager når jeg er alene. Ja, så det blir på en måte også en slags jobbturnus. Jeg jobber mye annenhver uke, og prøver å begrense det de ukene jeg har [barnet] og det [...] er jo det [sosiale] som blir prioritert vekk, da, nå det siste halvåret har det ikke vært noe sosialliv. (Far, Familie 34)

Hverdagen til enslige foreldre med delt samvær ser dermed veldig annerledes ut i uker med og uten barn, med dedikert tid til foreldrerollen og til jobb og egeninteresser.

Noen samboende foreldre kan, etter å ha beskrevet en slitsom hverdag med mange rutinepregede oppgaver og småkjekling med barn, trekke frem enslige foreldre med likedeling som noen som har bedre balanse i hverdagen enn dem selv.

Man merker det veldig godt [de dagene] man har vært alene. Da er det bare det der essensielle som har stått på agendaen. [...] Og sånne dager der ungene har vært veldig kranglete. [...] Men vi har jo spøkt litt med at vi frivillig skal bo fra hverandre, bare for å ha sånn 50/50 på foreldreansvar... (Mor og mor, Familie 18)

Likedelingen til enslige foreldre trekkes frem som et gode, fordi selv om det er mer slitsomt å være mer alene med barna, har de en frihet fra rutine og ansvar i den uken de har fri, som samboende foreldre kan savne. Aleneforeldrene i utvalget trekker også frem denne friheten, men påpeker at det er et stort savn å bare få være sammen med barna sine halvparten av tiden.

Mange av de samboende foreldrene vi har intervjuet forteller om en hverdag med lite tid til egne prosjekter, hobbyer eller fritidssysler. Mangelen på egentid er også noe som nevnes i de åpne svarene som gis på spørsmålet om hvorfor respondentene eventuelt ikke er fornøyd med balansen i hverdagen i surveyen. De beskriver i liten grad forhandlinger med partner om dette, men mangel på tid, overskudd og/eller ønske om å prioritere egne prosjekter i hverdagen. Det går et skille mellom muligheten til egentid som oppstår i forlengelsen av den fordelingen som «bare blir sånn», og den egentiden som aktivt planlegges og/eller avtales med partner.

Egentid og det tredje skiftet

Egentid, eller mangelen på forhandlinger om egentid, inngår på ulike måter i den fordelingen mellom foreldrene som «bare blir sånn», for eksempel i denne familien:

Intervjuer: Men ... hvis man tar alt arbeidet [...] under ett da, og så har man hundre prosent. Hvordan fordeler de hundre prosentene seg på dere to?

Far: Der er vi sikkert uenig.

Mor: Ja, jeg tror ... si det først du. Jeg vet hva jeg vil si.

Far: ... jeg har en formening om at det ikke er så aller verst [...] jeg er nok oppe i [...] mellom 30 og 40 %. Det vil jeg absolutt si.

Mor: Jeg synes jo jeg strekker meg langt hvis jeg sier 30/70 da.

Far: Du strekker deg langt?

Mor: Ja. Da tenker jeg [...]

Far: ... men jeg er enig i at det ikke er 50/50 da ...

Mor: Såpass selvinnsikt kan du ha.

Intervjuer: ... hva gjør du [henvendt til far] når [navn på mor] bretter klær eller er på foreldremøte?

Far: Hva er det jeg egentlig gjør?

Mor: Du sitter her vi sitter nå og gamer på PC-en.

Far: Det hender jo at jeg sitter på PC-en ja. Det er jo veldig sosialt og fint. Hva annet bruker jeg å gjøre? Nei, det hender jo at jeg rydder kjøkkenet og det der da ... Men hvis det ikke er noe stort å ta tak i på kjøkkenet så skjer det ikke noe huslig akkurat, selv om [navn på mor] gjør noe huslig. Nei. Kanskje jeg er ute i garasjen litt.

Mor: Kanskje.

Far: Av og til.

Mor: Ja. Så er han flink da, når vi har oppussingsprosjekt da er det han som er ... jeg er primus motor for å få kommet i gang og få bestille ting og sånn, og så er det jo han som ofte gjør det da. Sånn at i de periodene så bidrar han jo til det. Huset ja (Far og mor, Familie 19)

I denne familien ser det ut til å være en sammenheng mellom at det praktiske arbeidet er skjevt fordelt, og at far finner tid til gaming, mens mor er opptatt med huslige sysler. Mor og far er enig i at far også har større behov for egentid enn mor. Selv om det ofte er sånn at han kan game mens hun bretter klær, blir det greit fordi han har et større behov enn henne for å ha fritid. Samtidig som han bidrar når det er større ting å ta tak i, enten det er rydding av kjøkkenet eller oppussing, så fremstår mor som den som har overblikk over, og ansvar for, familiens hverdag. Det ser ut til at mangelen på forhandling om egentid inngår i det tredje skiftet, som en del av det usagte som bidrar til at ting «bare blir sånn». Dette sitatet er et tydelig eksempel:

Jeg husker når jeg vokste opp, så var jeg liksom sånn rebell, ikke sant. Jeg så jo den samme skjevfordelinga mellom mora mi og faren min, og bare sa sånn – ja, sånn kommer det aldri til å bli hos meg. Og jeg ser jo at det skjer nå [...] han sitter på telefonen og scroller, og så ser han ikke hva som skjer rundt seg. Han hører ikke at ungene prater til ham. Så jeg sier bare liksom [navn på far], kan du gjøre det nå, eller? Eller; kan du dekke på bordet – eller sånn og sånn. Så jeg lar det bare liksom gå, og så minner jeg ham på det innimellom ... (Mor, Familie 30).

En kan spørre hva som hadde skjedd dersom begge foreldrene hadde satt seg ned med telefonen og ikke vært oppmerksom på omgivelsene. Det at den ene forelderen finner rom for egentid innimellom, kan skje på bekostning av den andre. Når det ikke er rom for at begge «soner» ut, opplever den andre parten at hun må holde tråden i hva som må gjøres. Både det tredje skiftet og den uavklarte egentiden følger et kjønnsstradisjonelt mønster. Sitatet viser samtidig at slike mønstre blir til og opprettholdes i relasjon til den andre parten. Informanten opplever at hun viderefører sine egne foreldres mønstre, på en måte hun aldri hadde sett for seg før hun fikk barn.

Foreldres mulighet til å prioritere egentid

Informantene beskriver i liten grad aktive forhandlinger med partner om egentid. Muligheten til å prioritere egne aktiviteter ser ut til å handle om flere ting. To ting som peker seg ut er tilgangen på barnevakt, for eksempel besteforeldre som bor i nærheten, og ønsket om egentid. Denne moren opplever at både hun og mannen får gjort det de ønsker utenom familielivet:

Intervjuer: Dere får tid til å gjøre de tingene dere har lyst til?

Mor: Ja [...] vi har en sånn felleskalender ... og der vi er veldig sånn først til mølla. Vi kan

ikke ha sånne diskusjoner om hvem sine ting som er viktigst, så den som først legger inn noe der ... Sånn som i morgen så skal jeg på et sånn forskningsgruppemøte på kvelden så hvis jeg er først til å legge inn så er det greit og hvis det dukker opp noe veldig viktig for mannen min, så må han fikse at noen passer ungene eller så må han droppe å dra på det. Og da blir det ingen konflikter rundt det, og siden vi faktisk har noen vi kan spørre i de tilfellene så er det god sjanse for at det løser seg (Mor, Familie 6).

Flertallet av de vi har intervjuet opplever imidlertid at de ikke har tid til å gjøre alle de tingene de har lyst til. Fokus er på å få alt til å gå rundt i hverdagen – tiden strekker ikke til:

Far: Det er problemet mitt, da, at jeg har ganske mange hobbyer som jeg egentlig er veldig glad i, men som jeg ikke får praktisert, eller jeg får liksom ikke holdt på noe med det. Jeg tenker hele tida at jeg skal få litt tid, men så blir det liksom ikke noe. De få gangene jeg setter meg ned med det, så er det etter egentlig jeg skulle ha lagt meg, også blir jeg altfor trøtt dagen etter [...]

Mor: Ja, den treninga er jo egentlig du har gitt opp. Du spilte jo squash og bordtennis også.

Far: Ja, det var jo også en måte å treffe venner på også. Man kunne gjøre noe litt sånn aktivt, da ... Det holdt jeg på med fram til vi fikk unge nummer to. Og da ble det ikke... (Far og mor, Familie 7)

Det dreier seg imidlertid like mye om den praktiske muligheten til å prioritere sosiale ting, som ønsket om å bruke tid sammen med barnet:

Det er klart, alt blir jo snudd på hodet, for du er jo vant til et liv hvor du, skal man si – tar hensyn til seg sjøl. Jobbet mye. Jobbet mye overtid. Kunne liksom alltid stille opp. Til å være nei, jeg skal først hjem, fordi jeg skal hente barn i barnehagen eller hjem til barnet mitt. Og de litt sånn sosiale tingene forsvinner litt. Det er liksom ikke like naturlig å bare ja, blir med og ta en øl etter jobb. Nei, jeg kan ikke det. Verken kan eller har lyst, fordi jeg har jo lyst å være sammen med dette barnet jeg har satt til verden. Også merket man jo litt sånn i forhold til vennerelasjoner, så forandret jo det seg. (Mor, Familie 12)

Den manglende muligheten til å prioritere egentid som flertallet av foreldrene beskriver er slik tett forbundet med normer og verdier knyttet til omfanget av tid brukt på og med barna, og «intensiveringen av foreldreskapet» som er beskrevet i tidligere undersøkelser (Pedersen og Egeland 2020).

Intervjuer: Hva hadde dere kuttet ut hvis døgnet hadde en time mindre?

Mor: Hva hadde man kuttet ut? Det er jo fristende å la de ungene, barna sine ettermiddagsaktiviteter ryke. Sånn hvis jeg skal være ærlig. Det hadde vært deilig. Men det er jo om man hadde hatt samvittighet til det da. Men...det er. Ok, de beste ettermiddagene er jo de da ingen skal noen plass. For når de har trening kl. 17, så synes jeg det er litt styr, for da snur du bare i døra og så er det ut igjen. Du rekker ikke, nesten ingen ting så. Det, ja. Det er jo kanskje, egoistisk nok så er det kanskje det som hadde røket. Kanskje. (Mor og far, Familie 19)

I dette sitatet fremgår det at foreldrene identifiserer barnas aktiviteter på ettermiddagen som en kilde til tidspress, men at de samtidig ikke føler at det er riktig å kutte ned på disse aktivitetene.

5. Bosted og nabolag

Jeg tror bare at det er sånn at man vil at barnet skal oppleve alle de fine tingene som man selv opplevde. (Mor og mor, Familie 16)

Hvor man bosetter seg er valg av oppvekststed for barna, og de fleste opplever at bostedet setter en viktig ramme for barnas liv. Når foreldrene velger å bo i byen eller på bygda, og velger hvilket nabolag de vil bo i, er dette ofte et gjennomtenkt valg der de har veid for og imot ulike momenter. Prioriterer de nærhet til naturen, nærhet til kulturopplevelser, nærhet til besteforeldre eller nærhet til skole og aktiviteter? Foreldrene har gjerne en gjennomtenkt fortelling om hvorfor de bor der de bor, og hvorfor dette er et godt sted for dem å leve, og for barna å vokse opp.

Valg av nabolag

Flere familier som bor i mindre tettbygde strøk har gjerne studert og jobbet i en større by, men flytter til hjemstedet når de skal få barn.

Vi har jo vokst opp på bygda begge to, så ingen av oss så for oss at ungene skulle vokse opp i [storby], og så var det det at han samboeren min hadde odde på gården, og var innstilt på at han hadde lyst til å overta, og så i [storby] var det et stykke til besteforeldrene for ungene, men nå bor vi rett i nærheten – vegg-i-vegg egentlig – med besteforeldre og sånn. Og det at det er litt mer landlige omgivelser, litt mindre samfunn på en måte, det er jo litt på godt og vondt, sånn at da [eldste barn] skulle begynne på skolen, kjente [barnet] jo alle det skulle begynne i klasse med, og så kjenner vi kanskje noen foreldre litt bedre enn andre, og så er det veldig gjennomiktig på en måte. (Mor, Familie 31)

På hjemstedet har man gjerne mulighet til å kjøpe en større bolig enn i byen, eller man kan overta barndomshjemmet. Man får nærhet til besteforeldre og søsken, slik at barna vokser opp tett på familien.

Det som er veldig fint med å bo her, det er veldig barnevennlig. Vi har veldig god plass. Jeg kan slippe ut ungene uten ... Altså, jeg ser dem gjennom vinduene. Vi har trampoline, svære plener og det er veldig trygt for dem, da. Sånn som der vi bodde før, det var et boligstrøk. Men du måtte passe på at hvis de dro ned veien, ikke sant, så kommer det biler og trafikk og sånne typer ting. Det trenger vi ikke å tenke på her. Så det er veldig fritt og mange ting man kan gjøre uten at det liksom krever så mye organisering, da. Men det som blir en litt sånn ... Som jeg vet kommer til å bli et savn på sikt, fordi at jeg har vokst opp her sjøl, det er jo at det er jo begrensa hvor mange typer fritidsaktiviteter man kan drive med. (Mor, Familie 30)

Mange trekker frem at bygda er et tryggere sted å vokse opp for barn, med mindre trafikk, større hager og mer frihet for ungene, som kan være mer ute uten tilsyn. At man er nærmere naturen blir også trukket frem som viktig, enten det er familier som flytter til et lite sted med mye storslått natur, eller familier som flytter ut av Oslo sentrum til en bydel nærmere markagrensa.

Familiene som bor i byen, kan enten bo i utkanten av storbyen, eller midt i sentrum. Familiene som bor sentrumsnært trekker frem det gode kulturtilbudet, nærhet til restauranter og kafeer, samt kort reisevei til jobb, som positive ting med å bo bynært. I nabolaget kan det også være mange barn å leke med, og godt samhold og vennskap mellom nabofamiliene.

Nå synes jeg [nabolag] er et av de beste stedene i Oslo å være, både barnefamilie og på kveldstid. Det er så masse som skjer her, og det er utesteder og restauranter. Biblioteket blir brukt masse. [...] Vi har en bakgård, det er masse barn her. Jeg tipper det er kanskje 8-9 barn og nabooppgangen tipper jeg det er 10. [...] Så halve året er det masse barn i bakgården. Og det er ganske stengt inne, så vi kan passe hverandres barn litt og avlaste

hverandre på den måten. Men så fort de blir så store, så skal det ganske mye til at jeg synes det er trygt at mine barn går alene i gatene her. Bilen vår har blitt brent ned og vi har hatt skuddrama i gata vår. Liksom, ting skjer her, da, som aldri har vært... Vi har aldri følt oss trua, men... Og det er bare at det er trafikk, så... Men vi har veldig lyst til å bo i dette området. Vi har lyst å bo innenfor ring 3. (Mor, Familie 1)

Mange familier som bor sentrumsnært, flytter ut når barna skal begynne på skolen. Skolestart er en viktig hendelse i barnas liv. Hvis familien skal flytte, burde det gjerne skje før barna begynner på skolen og danner sterke sosiale relasjoner som så skal bli brutt. Når flyttingen sammenfaller med barnas skolestart, er skolekretsen også viktig, og foreldrene setter seg inn i skolekretsens rykte og statistikk før de velger nabolag.

Den skolen som var tilknyttet det boligområdet [vi bodde i før] var ikke aktuelt. Jeg hadde hørt litt forskjellig og vi måtte uansett flytte litt på oss. Og så kom tankene opp at ja, [hjembyen] liksom, det å gi dem den oppveksten her oppe da, fjell og fjord som man selv har hatt for mange, mange år siden, det var der det begynte å demre i hodet mitt, siden jeg er herfra. [...] Og [eldste barnet] begynte jo på skolen den høsten vi kom opp hit. Og vi må gjøre det da, for at når ungen blir en 10, 11 år gammel så har de såpass etablert nettverk av venner allerede at da, jeg tror ikke jeg hadde hatt hjerte til å bryte dem opp. [...] Så er det jo veldig mye knyttet til det med naturen da, det at jeg ville gi dem den oppveksten en selv har hatt. Og akkurat det, men det høres jo fryktelig klisjéaktig ut da men, men jeg tror de har det, får det bra med å vokse opp her. (Mor, Familie 22)

Mange av familiene opplever at de bor på et spesielt fint sted, der det er godt samhold blant naboene, der man har nærhet til de viktige tingene, og hvor barna trives godt. Dette gjelder både familiene som bor i hjembygda med fjorden inn i hagen, og familiene som bor i en bygård innenfor ring 3 i Oslo.

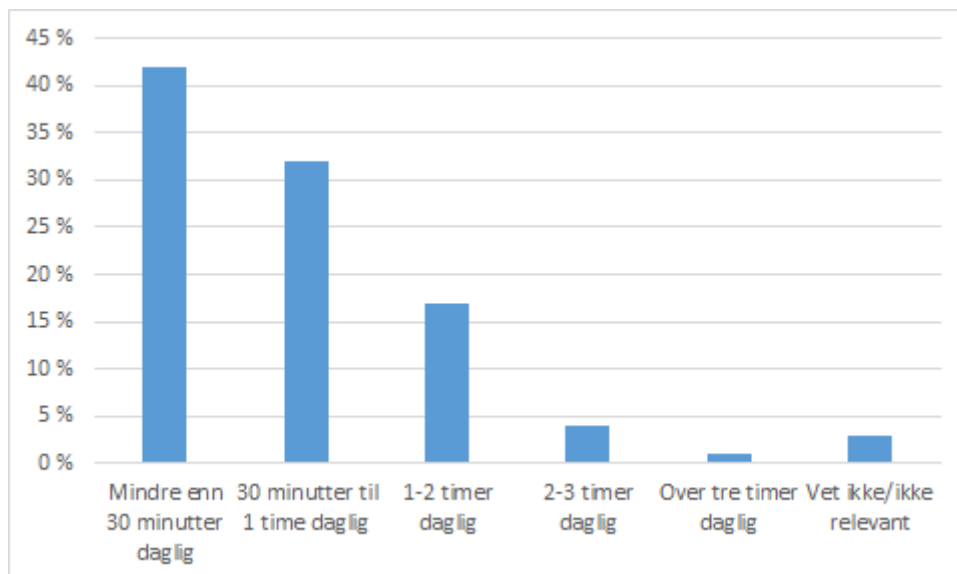
Far: Jeg vil si at det er nesten helt spesielt. Akkurat den lille blokkenklaven her er ganske spesiell. Men det blir jo litt sånn fordi nesten alle barna går i samme barnehage. Så da får du et lite sosialt nettverk der. I tillegg, så er det jo hver gang du er ute i gården her, så møter du jo de samme menneskene. Og det er veldig mange med veldig lik livsstil og valg av fritidsaktiviteter, egentlig. (Mor og far, Familie 15)

De fleste opplever at de bor på et sted med folk som ligner på dem selv, og hvor det er ganske homogent. Noen problematiserer denne homogeniteten, og tenker at det er bra for barna å vokse opp rundt folk med ulik sosioøkonomisk status og etnisk bakgrunn. Andre opplever at homogeniteten gir trygghet og stabilitet til barna.

Familier har ulike vurderinger av hva som er et godt sted å vokse opp for barna. Det kan være natur og trafikkfrie omgivelser i forstedene, nærhet til familie og besteforeldre på bygda, eller i nærheten av kulturtilbud i sentrum. Valg av bosted er ikke et verdinøytralt valg, fordi bostedet er en så viktig ramme for barns oppvekst og hverdag, som foreldrene opplever at de må kunne forsvare og stå inne for.

Lang reisevei

Spørreundersøkelsen viser, som nevnt over, at også transport til jobb er en vesentlig kilde til stress i barnefamilienes hverdag. De som bruker mer enn to timer daglig på transportetappene mellom hjem, jobb, barnehage og skole opplever mer stress enn de som pendler mindre enn to timer daglig. Datamateriale viser imidlertid at andelen som bruker mye tid på jobbreiser er relativt liten. Omtrent 74 prosent (vektet andel) av respondentene bruker mindre enn én time på å reise til og fra jobb daglig (Figur 23).

Figur 23. Tid brukt daglig på transport til og fra barnehage, skole og jobb, vektet fordeling

Reisetid til jobb handler ikke bare om hvor arbeidsplassen finnes, men også om bostedet de har valgt for seg selv og sin familie. Hva ligger til grunn for dette valget og hva blir konsekvensene?

For folk som bor i storbyen, er det et dilemma rundt størrelse og kvalitet på boligen, hvor sentralt den skal ligge, og reisevei til jobb. Økonomiske rammer for bolig og lån gjør at de fleste må ta et valg mellom størrelse og kvalitet på boligen, og reisevei. Noen familier opplever at det er fint å bo sentrumsnært, både fordi barna får tilgang på mange ulike kulturtilbud, og foreldrene har kort reisevei til jobb. Foreldrene trekker frem sammensatte nabolag, godt samhold i bakgården/nabolaget, nærhet til venner og aktiviteter som viktige grunner til at de blir boende i byen med barn.

Andre familier velger å flytte ut av byen for å kunne gi barna nærhet til naturen i et rolig nabolag med enebolig eller rekkehus med hage. Noen foreldre flytter også ut av byen for å flytte tilbake til hjemstedet sitt. I disse familiene får foreldrene lengre reisevei til jobb, og flere opplever den lange reiseveien som et ekstra stressmoment, med kø eller dårlige bussforbindelser. Lengre reisetid spiser også opp fritid, fordi man bruker opptil to eller tre timer ekstra hver dag, og enten får kortere arbeidsdag, slik at man må jobbe på kvelden etter at barna har lagt seg, eller ved at man kommer senere hjem og ser barna mindre i hverdagen. Selv om lang reisevei er en belastning, er bolig og nabolag en så viktig ramme rundt barnas oppvekst at foreldrene er villige til å ta på seg ekstra reisevei i hverdagen.

Mor: Vi har sett at vi bruker veldig mye tid når man bor langt ute og når begge foreldrene er i jobb. Og hvis begge skal være på dagtid så er man, fordi at situasjonen er som den er her med transport, så er du jo aldri hjemme før kanskje 5-6 avhengig av hvor mye kø det er. Eller hvis man skal ta kollektiv så kan det jo ta enda lenger tid ... Og da blir jo kveldene veldig sånn at du spiser opp hverdagen da.

Far: For vi hadde en periode hvor vi begge jobbet 100% tredelt turnus og vi prøvde det etter at vi hadde fått nummer to og kom tilbake i arbeid etter nummer to og skulle begynne å jobbe, da klarte vi 1, 5 år. Vi hadde én bil og hadde flyttet hit og begge to jobbet tredelt 100% og da var det jo sånn at hver helg så måtte en kjøre med unger og alt til jobben. Bytte av der med barnevogner og alt og så måtte den som da måtte hjem ta ungene tilbake på kollektiv og så hvis du ikke traff den ene bussen så måtte du kanskje vente i tre kvarter. Så hele helgen dreide seg egentlig om å transportere familien frem og tilbake til jobb. Så da var vel jeg veldig nære å føle at jeg gikk på vegg for da var stressnivået så høyt. For da var det jo underskudd på søvn og det var bare helt Texas. Brukte lang tid på å komme ned hit på grunn

av kø og sånn, for da var det bensinbil så du ikke kunne snike i kollektivfelt ... Så det fungerte veldig dårlig da. (Mor og far, Familie 4)

Informantene i denne familien måtte flytte et stykke ut av byen for å ha råd til en enebolig, samtidig som de beholdt jobbene i sentrum. De beskriver reiseveien som slitsom, og mor har etter hvert skiftet fra tredelt turnus til nattevakter, for å redusere omkostningen lang reisevei har for familien og for å få hverdagen til å gå opp.

Valg av bolig og nabolag er en viktig ramme rundt barnas liv, og noe foreldrene har gjort seg flere tanker om når de velger hvor de skal bo. Mange foreldre flytter fra små boliger sentralt i byen, ut til drabantbyer eller forsteder. For de fleste dreier det seg om å få større plass, om å flytte fra et bysentrum som kan være støyete og utrygt, og å komme nærmere naturen. Noen flytter også tilbake til hjemkommunen sin når de får barn. For de fleste handler det om å gi barna de samme rammene for oppveksten som de selv hadde, som de mener var gode for dem, og vil være det beste for barna.

For familiene som bor ute i distriktene, er valg av nabolag gjerne knyttet til hjemsted og familie. Folk bosetter seg i nærheten av der de selv har vokst opp og hvor familien enda bor, eller de overtar barndomshjemmet eller familiegården. De ser på bygda/byen som et godt sted å vokse opp, fordi det er trygt, oversiktlig og de har mye familie i nærheten. Mange trekker også frem nærhet til naturen og aktivitetsmuligheter som viktig. Foreldre på bygda som har lang reisevei, må gjerne dra til nærmeste kommunesenter eller by et stykke unna for å finne relevant jobb, særlig de som har en profesjonsutdannelse eller spesialkompetanse. For å både kunne bo på hjemstedet og ha en interessant jobb, må de reise opp til en time hver vei.

Vi trodde da vi flyttet fra [storby] til [tettsted] at nå skal vi få litt god tid, men nå bruker vi veldig mye tid på pendling. [...] På vinteren bruker vi nok en hel time [til jobb]. I [byen] var det bare å hive ungene i vogna og traske opp til [barnehagen], det tok 10 minutter, ja, jeg vet ikke hva jeg tenkte med at jeg skulle få bedre tid, men... [ler]. (Mor, Familie 31)

Familier i småbyer forteller oftere om kortere avstander, der både foreldre og barn har kort vei til jobb, skole og fritidsaktiviteter. Den største forskjellen mellom hvem som bruker lang tid på transport går slik ikke nødvendigvis mellom familier i by og bygd, men mellom familier i storbyer og bygda og mellom familier i småbyer, som bor tettere på det meste. Kontrasten fra familier i by og bygd som har lang reisevei til jobb og fasiliteter står i kontrast til denne familien som bor i en småby:

Vi bor to minutter fra sentrum, da, men det er jo et boligfelt med vanlige sånne bolighus – enebolighus. [...] Jeg tror det er en cirka rundt 180 kvadrat, kanskje. Det er to plan, da. [...] Her er det veldig sånn umiddelbar nærhet til sjø, så vi ser ut over fjorden. Det er god, fin utsikt ut over fjorden. [...] Det er jo veldig billige hus her, da. Det var nå i hvert fall det da, da. Nå har det gått opp mye her i det siste øg, men det var ikke noe problem å få seg lån og sånne ting. [...] Vi bor to minutter med bil unna jobb, og ja, to minutter unna butikk, og ja, det meste egentlig i nabolaget. Tre minutter å kjøre til skolen, eller 10 minutter å gå for ungene, og barnehage har vi nå rett borti gata her. [...] Det er ikke noe sånn tidsklemme på den måten, vi slipper å sitte i en halvtimes kø for å komme oss til jobb og barnehage. (Mor, Familie 27)

Reisevei er ikke bare knyttet til reiser mellom jobb/skole og hjem, men også til og fra fritidsreiser på ettermiddagene. For familier som bor langt unna fritidstilbud og fasiliteter, blir dette også transportetapper man bruker en del tid på i hverdagen.

Og er det fotballtrening så prøver vi enten å samkjøre det med andre foreldre. At noen andre kjører og vi henter, eller så er det vi selv da som kjører og henter. [...] Mandag og onsdag er det trening. [...] Det er jo klart, det er det vi kanskje merker mest med at vi har bosatt oss her vi har. Så at jeg er kanskje 20 minutter til og fra jobb. Og det er tilsvarende da når man skal

kjøre nå som barna har blitt så store at de spiller på andre baner, så er det jo 20 minutters kjøring hver vei. Så det blir jo litt tid da, i den logistikken. (Mor og far, familie 19).

Muligheten for mer hjemmekontor fremover kan bli særlig viktig for foreldre som har lang reisevei og små barn. For denne familien med tre barn i barnehage, hvor far ukependler og hvor mor bruker én time hver vei til jobb, gjør hjemmekontoret at hverdagstempoet senkes, foreldrene får mer fritid og familien får mer tid sammen.

Sånn hverdagsmessig så er det jo veldig mye enklere, fordi mannen min har masse hjemmekontor, så jeg får jo masse hjelp. Og jeg har jo masse hjemmekontor, så det blir mye kortere vei til jobb, da. Altså, det er bare å kjøre i barnehagen, og så kan jeg være på jobb. Og så får jeg jo utretta veldig mye mer hjemme. Jeg kan liksom gå og sette på en vask, og så jobber jeg litt, og så henger jeg opp en vask, og så jobber jeg litt. Så hjemmekontor for meg, altså sånn den kombinasjonen der jeg er litt på jobb og litt hjemmekontor, er jo veldig fint for meg (Mor, Familie 30).

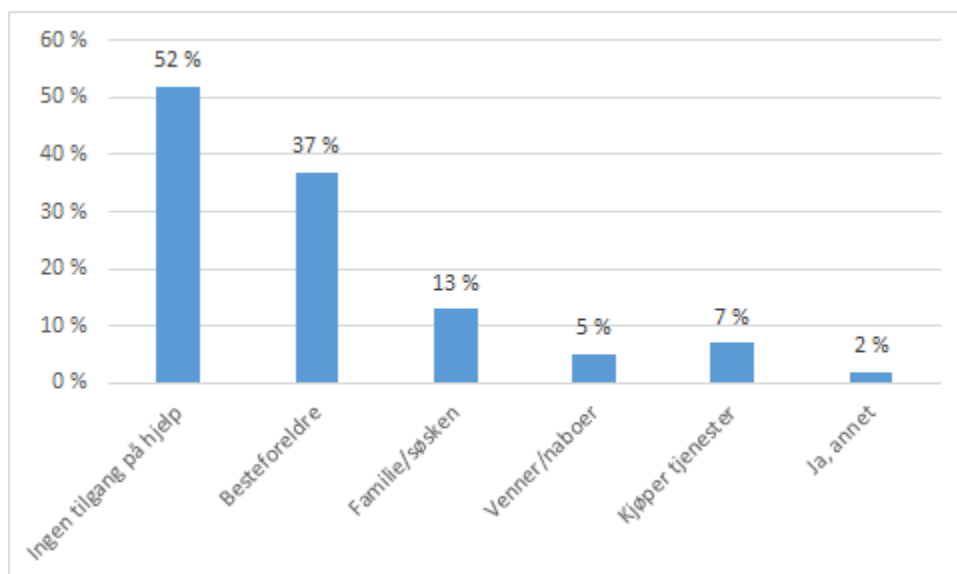
Foreldre med lang reisevei som har hatt hjemmekontor under Covid-19-pandemien forteller at de har fått en enklere hverdag, der all tiden de vanligvis bruker på reise nå kan benyttes på jobb og fritid. De har færre etapper, mindre stress og mer tid til seg selv og familien. De fleste ønsker derfor å fortsette å ha noen dager hjemmekontor per uke. Disse funnene er i tråd med annen forskning på familier og arbeidsdeling (Ingelsrud og Bernstrøm 2021).

6. Støtte og avlastning i en krevende hverdag

Hverdagen i familien kan være utfordrende, med mye logistikk rundt omsorgsoppgaver og aktiviteter. Hvem er det familiene snur seg til for støtte og avlastning i hverdagen? Og hvilke tilbud og ordninger er det de savner?

6.1. Hverdagsliv med og uten hjelp fra besteforeldre

Foreldre har ulik tilgang på avlastning (Figur 24). I spørreundersøkelsen svarer 52 prosent at de ikke har noen tilgang på hjelp i hverdagen. 37 prosent av utvalget svarer at de får hjelp av besteforeldre til barnepass, renhold eller lignende. 13 prosent svarer at de får hjelp fra annen familie eller søsken, 5 prosent får hjelp av venner eller naboer, og 7 prosent oppgir at de kjøper tjenester.

Figur 24. Vektet fordeling av tilgangen på hjelp i hverdagen til barnepass, renhold, husarbeid, eller lignende. Flere svar mulig.

Intervjuene tyder på at tilgangen på hjelp fra besteforeldre er avhengig av bosted, relasjoner og helse. Familier som bor i nærheten av besteforeldrene, som har en god og nær relasjon og der besteforeldrene er ved god helse, får gjerne mye hjelp, støtte og avlastning fra dem i hverdagen.

Mor: Mamma henter [barnet mitt] en dag i uka på skolen. Og tar barnet hjem og så er hun der til kvelden da. Bare det hjelper jo veldig altså. Det skal ikke så veldig mye til for å puste litt lettere.

Intervjuer: Hvem var det som tok initiativ til det?

Mor: Det var vel jeg som maste. Eller, maste og maste, jeg spilte vel litt på samvittighet kanskje. Kuttet én SFO-dag i uka og lurte på om hun kunne ta [barnet] en dag i uka. Og det synes jeg egentlig hun godt kunne gjøre, synes jeg. (Mor, Familie 20)

Avlastningen kommer gjerne i form av henting i barnehagen og barnepass på ettermiddagen, men kan også være kjøring til fritidsaktiviteter og overnatting i helgene. Foreldrene som har tilgang på denne typen hjelp har mulighet til å sitte lengre på jobb, møte venner og trene, og får slik dekket mer av sine behov for egentid og fritidsinteresser. Foreldre med mye avlastning fra besteforeldre opplever, ifølge det kvalitative materialet, i større grad at hverdagslivet ikke bare er en rutine, men også har rom for variasjon og improvisasjon.

Foreldrene opplever også at besteforeldrene kan være en viktig omsorgskilde til barna. De blir en buffer mellom foreldreomsorgen og omsorgen fra det offentlige, i barnehage eller SFO. At besteforeldre kan hente tidlig i barnehagen, eller SFO en dag eller to i uken, gir foreldrene bedre samvittighet.

Fordi vi er begge to er fra Oslo og all vår familie er fra Oslo, så jeg vil anslå at to til tre dager i uka så henter vi ikke barn. [...] Men de som henter mest er tante og begge bestemor. [...] De er jo barnevakt veldig ofte også når vi ikke skal noe nødvendigvis så er de barnevakter eller har barna på besøk. Sånn at kanskje blir litt færre barn her og så kan vi gjøre andre ting med de [...] Da får vi jo samvær med de andre barna på en annen måte. Så det er i hvert fall for meg en måte å håndtere det der ansvaret på med å møte deres emosjonelle behov for det er jo ... Det å ha tre barn på to voksne er jo mye, så når ett barn er borte så får vi også muligheten til å være tettere på de to andre barna. Så det gjør vi jo også ganske mye (Mor og far, Familie 5)

Vi ser et skille mellom foreldrene med og uten avlastning fra besteforeldre. Uten besteforeldre i nærheten, er det få man kan spørre om hjelp til hverdagslige utfordringer. Blant familiene som bor langt unna alle besteforeldre, er det få som har tilgang på noen form for avlastning i hverdagen.

I hverdagen så kjenner vi jo ofte at det trekker oss bort fra Oslo, at vi kunne hatt besteforeldre som har lyst å hente i barnehage og har lyst å avlaste masse, og. Men det trekker bare ikke nok, da. [...] Men vi landa på at det holder på en måte ikke. Vi har ingen ting annet der. Vi kjenner flere som har to sett med besteforeldre i samme by, har gode venner også. Vi har på en måte i så fall bare [besteforeldre]. Så ingen av oss har [mange venner på hjemstedet] Nei, så vi blir her. Så må vi heller faktisk ansette en barnevakt fast en gang i uka som blir kjent med barna våre. (Mor, Familie 1)

Derimot kan besteforeldrene komme for å passe barn i en helg, men det er gjerne avtalt lang tid i forveien, og er en hendelse utenom det vanlige.

Vi har ikke noen i nærheten. Familien min bor 1 ½ – eller sånn 2 – timer unna. [...] De har hjulpet helger iblant, når vi har hatt ting som bryllup og en gang for at vi bare skulle komme oss vekk og få gjort noe. Så vi har barnevakt hvis vi trenger det, på en måte. Hvis vi avtaler i god tid og sånn, så har vi barnevakt. (Mor og far, Familie 13)

Noen foreldre bor i nærheten av besteforeldre, men har ikke en god relasjon. Besteforeldrene kan også ha høy alder, eller dårlig helse som gjør at de ikke kan stille opp i hverdagen.

Intervjuer: Får du mye hjelp av foreldre og søsken og sånn?

Mor: Nei, jeg får egentlig ingen ting. Jeg har vel litt sånn der trøblete familie og veldig mye alkoholisme i familien min. Så jeg har egentlig ... Jo, faren min... Sånn innimellom kan han passe en unge hvis vi er på svømming. Og der han kunne passe en unge mens jeg har tatt de to andre, i en time. Men jeg kunne ikke satt dem bort med dem ... Og ikke søsknene mine heller. Så jeg har vel egentlig ingen. [...] Svigermor kan ... Hun bor i [annen kommune], da. Hun kan komme opp, men hun har aldri hatt alle tre, da. Men hun har passa de to største. Så hun kan ha dem, ja, ei natt – men ikke to, tror jeg. Det tror jeg ikke hadde vært bra. Hun er litt eldre, hun er jo over 70.

Intervjuer: Er det noe du savner sånn i hverdagen – mer avlastningen?

Mor: Ja, det der er som å savne noe som du aldri har hatt, holdt jeg på å si. Så jeg vet liksom ikke hvordan det er å ha hjelp, for jeg har aldri hatt hjelp. Men det hadde sikkert vært veldig deilig å ha hjelp, altså. (Mor, Familie 30)

Besteforeldre med dårlig helse kan ikke bidra med mye avlastning, men kan ta barna en gang i ny og ne, gjerne hvis det er planlagt lang tid i forveien. Noen foreldre har søsken uten barn, som stiller opp mye for deres barn i hverdagen. Disse søsknene går det an å be om hjelp både i hverdagen og i helger og ferier. Yngre søsken som stiller opp mye i hverdagen kan også få litt betaling for å sitte barnevakt, slik at innsatsen deres blir som en ekstrajobb ved siden av studiene.

I motsetning til foreldre og søsken, blir venner og naboer i liten grad sett som en kilde til hverdagsavlastning. Familier med små barn har gjerne venner som også er i en arbeidskrevende fase av familielivet, og det er vanskelig å spørre dem om hjelp. Det er familien som er enklest å spørre til hjelp med både småting og enkle tjenester i hverdagen, eller barnevakt en helg eller en uke i sommerferien.

Familier med litt større barn kan få hjelp gjennom nabolagsnettverk som lager følgegrupper eller som bytter på å kjøre barna til fritidsaktiviteter. Større barn kan overnatte hos venner fra barnehagen eller klassen, og foreldrene kan slik gi hverandre gjensidig avlastning.

Noen foreldre har leid inn barnevakt når det har knepet.

Mor: I vinter, så skaffa vi oss en barnevakt som vi har brukt én gang, da. Men det er storesøstera til en av vennene til sønnen, som er 18 år, som passa dem en lørdag hvor jeg skulle på jobb julebord og [far] skulle på julebord med kompiser.

Far: Så det var det, egentlig. Bare i den settingen, så var det sånn okay, hva gjør vi nå? Ingen kunne passe på, og da var det egentlig bare ... Men vi føler jo at vi kan bruke henne igjen. Hvis vi føler at nå trenger vi en tur på kino eller bare gå ut og spise, så bruker vi henne igjen. (Mor og far, Familie 13)

For andre familier er det vanskelig å benytte innleid barnevakt. Det kan være fordi det er flere barn i en krevende fase der det er vanskelig for en barnevakt å strekke til. Eller det kan være at barna er ukomfortable med voksne de ikke kjenner godt.

Barnevakt har vi veldig lite av. Det har nok å gjøre med at barna våre ikke har vært komfortable med det, og hver gang vi har hatt et barn som har kommet opp alderen hvor det er mulig så har vi fått et nytt barn. Så det er liksom ... Så det har vært noen ganger at de to eldste har overnattet hos mormor ... Det har gått. Så hvis vi ikke hadde hatt minstemann så hadde vi vært i en sone hvor det hadde åpnet seg mye mer spillerom der. Men å ha barnevakt med de tre samtidig blir litt i overkant da. Så det har vi lite av. Men det er jo sånn at hvis en av oss har noe vi må gjøre på kvelden så kaller vi jo alltid en assistent til den som er igjen med ungene, så nå nærmer vi oss snart et punkt der det går an å håndtere dem alene, men det hadde vært veldig greit å ha en besteforelder der i den middag og legge administrasjonen, så det er jo en form for halv barnevakt ... (Far, Familie 11)

Mens man kan spørre familien om hjelp til ting småting, ber man ikke venner om hjelp til å håndtere hverdagsutfordringer. Men hvis man støter på utfordringer og trenger hjelp unntaksvis, kan man spørre venner og naboer. I mange tilfeller kan det være foreldrene til barnas venner man spør om hjelp. Familiene skiller mellom folk man enkelt kan be om hjelp, og de man kan be om hjelp, men med en god grunn eller i en krise.

Hvis det er noe som skjer, så føler jeg at vi har folk rundt oss. Det er jo for eksempel en og en halv time til legevakten her da. Så hvis noe skjer sånn at vi må dra, så føler jeg at vi har foreldre til barnas venner, på en måte vennepar, som vi kan ringe til. Eller at ungene våre har mange gode venner. Og der er det folk som jeg på en måte stoler på. Mens når jeg likevel ikke har noen med det 'når som helst og hvor som helst' - forholdet til. At jeg føler at det må være noe. Og at det koster meg litt å be om det. Og det kan godt hende at mange ville sagt: "de kan komme når som helst", "vi kan ta ungene". Men at jeg ikke har den tryggheten eller jeg vet ikke. Sånn at jeg føler meg ikke isolert sånn. Det er folk å spille på. Men ikke som jeg tar for gitt da. På den gode måten som jeg synes du kan med familie. (Mor, Familie 23)

Familier som mangler besteforeldre og familienettverk rundt seg, kan synes at det er enklere å be om hjelp fra familier som er i samme situasjon. Da blir det en mer gjensidig utveksling av tjenester, og det er lettere å be om hjelp fordi man kan bidra med samme type hjelp tilbake.

Vi skulle begge i et 40-års slag, til en kompis av oss. Og det var mye att og frem og klarte ikke å finne noen som kunne ha [barna]. Og så tenkte jeg, ja, da får han, altså mannen reise av gårde og så får det bare være. Men så har jeg blitt ganske godt kjent med, gjennom barna da, et vennepar av oss som vi har ganske mye med å gjøre. Veldig koselige folk og veldig sånn funnet tonen da. Og så tenkte jeg at jeg spør. Og så var jeg veldig på det at passer det ikke, det er mye å spørre om, det var liksom snakk om én natt da, at vi hadde reist lørdag morgen og så kommet tilbake søndag ettermiddag. Men det er jo likevel to hele dager å ha dem. Det er jo sirkus. De er jo helt radioaktive, ikke sant. Og så tenke jeg bare, nei, men jeg spør, og så sa jeg til hun "jeg føler jeg kjenner dere så godt allerede at si hvis ikke det passer. Jeg har full forståelse". Men så viser det seg at de er litt i samme situasjon da. Som oss, at det er ikke så masse barnevakter og besteforeldre som stiller opp. Hun er fra [europisk land] og han er fra ei bygd utenfor her. Så de hadde ikke så mange de heller da for å si det sånn. Nære,

nære rundt seg. Så hun sa ja med en gang, fordi hun forstod dette her da. Jeg var jo helt sånn åååh himmelfallen da. Og det hadde gått over all forventing. Så det er folk, det er det. (Mor, Familie 22)

Familier som bor langt unna egen familie, kan danne «nabolagsfamilier» som gir barna viktig nettverk, sosialisering og støtte i oppveksten. Å danne tette relasjoner til familier rundt seg er viktig for avlastning og støtte, men også som en sentral sosial arena rundt barnas oppvekst.

På grunn av at [barn] er enebarn, så har vi jo veldig åpent hus, så vi har besøk ofte to til tre ganger i uka fra forskjellige [barnefamilier]. Så det har blitt en veldig sammenspleiset gjeng med seks familier eller noe sånt hvor de er sånn relativt samme alder pluss minus ett år, og der har det blitt sånn at vi kan ringe hverandre og «kan [barnet] bli med hjem en time etter barnehagen?» hvis vi ikke rekker og sånt, så det setter jeg veldig pris på at vi har det nettverket der, da, med foreldre. Og jeg får litt følelsen av at – det er vanskelig å si, altså – men jeg tror vi er kanskje litt over gjennomsnittet aktive der. På at vi har fått til en veldig sånn- for vi begynte med det tidlig, å invitere med hjem og, ja. Foreldrene til [mor] bor i [nabokommunen] så de er 40 minutter unna, så de kan [stille opp i hverdagen]. Men som sagt bruker vi i barnehagen hverandre mye på sånt småteri. (Far, Familie 33)

Tette nabolagsbånd kan bidra til mye avlastning med barnetilsyn. Selv om det ikke er den samme typen hjelp som man får fra besteforeldre, og som regel gjelder de med litt eldre barn, er det en viktig avlastning for barnefamilien, og skaper tette nettverk rundt barna.

Familier uten hjelp fra besteforeldre, men med behov for mer avlastning i hverdagen enn barnevakt i helgene, har få å vende seg mot. På spørsmålet om de kunne tenke seg å benytte au pair, sier de fleste informantene at de selv ønsker å følge opp ungene i hverdagen. De fleste setter dermed et tydelig skille mellom familie og institusjoner, der det er helt selvsagt å benytte barnehage og SFO, men den øvrige tiden skal barna være i foreldrenes omsorg. Å benytte vaskehjelp er det flere som kunne tenke seg, fordi det frigjør foreldrene til meningsfullt samvær med barna. Et par familier forteller at de kunne ønsket seg å bruke au pair, men at de ikke har stor nok bolig til å tilby au pairen et eget rom, og derfor ikke ser det som en mulighet.

En familie i utvalget har hatt au pair. Dette var i en periode da barna var små og foreldrene jobbet lange dager, uten at de hadde tilgang på avlastning fra besteforeldre eller andre. Foreldrene trengte hjelp til henting og levering, og det var en voksenperson hjemme og tok imot barna når de kom fra skolen. De brukte en au pair for å dekke inn omsorgsunderskuddet i familien.

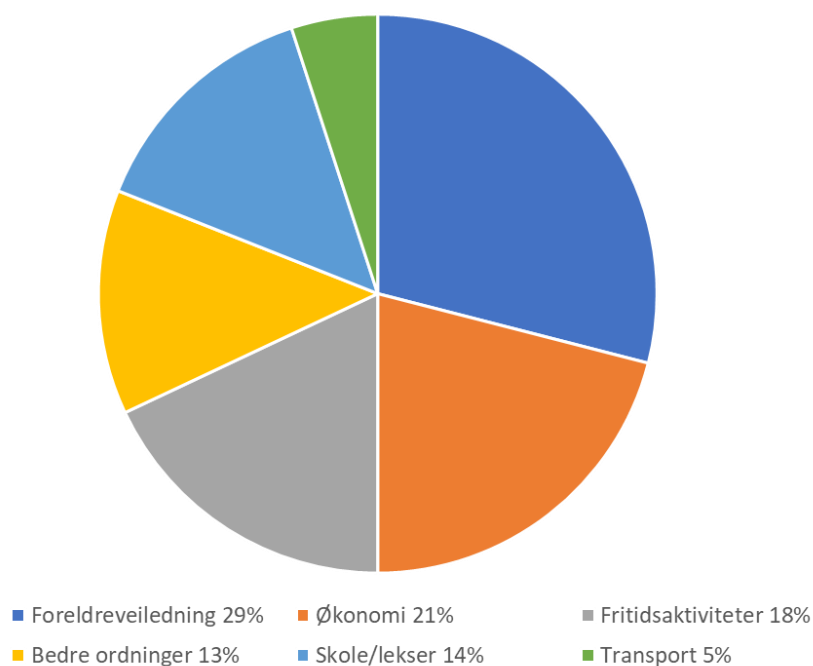
I perioden 2008 til 14 hadde vi au pair. Det var jo for så vidt også litt sånn omstridt. Men det er egentlig en ganske god ordning hvis man er litt sånn bevisst på at de er på kulturutveksling. Så det var en god ordning for oss. Foreldrene mine de er nå 85, så de er det på en måte ikke så mye gavn i forhold til barnepass. [...] Litt av grunnen til at vi avsluttet ordningen med au pair når [yngste barn] begynte på skolen. [...] Barna sa at det var så hyggelig når noen var hjemme når de kom hjem igjen fra skolen, og vi jobbet lenge, så var det koselig at det var lyst her. At noen var her og ventet på dem. Det var en god ordning. Vi reduserte barnehage og SFO ganske mye da sånn at i sum så var det ikke egentlig en økonomisk byrde. Men det var en god ordning. På mange måter. Så vi har fått en god del hjelp. Og av og til, ja, sånn hjelp. Men ikke nå. Nå er vi kommet over til en mer sånn stabil livsfase tenker jeg. (Mor og far, Familie 21)

Foreldrene opplever at det å benytte au pair til barneomsorg ikke er innenfor idealet av den norske barnefamilien, men valgte likevel å benytte dette fordi de ikke hadde noen andre muligheter til avlastning. Au pairen bidro med en stabil tilsynsordning for barna, og «bakkemannskap» i hjemmet så foreldrene kunne jobbe lange dager, i en fase med krevende omsorgsoppgaver. De beskriver behovet som knyttet til livsfasen, og når barna ble eldre hadde

de ikke lenger samme behov for avlastning. Foreldrene syntes også det var riktig å involvere barna mer i husarbeidet, at de måtte lære seg å rydde etter seg selv og bidra i husholdningen.

Hvilke velferdsordninger savner familiene?

I spørreundersøkelsen har respondentene fått spørsmål om det er noen offentlige tilbud de savner, og fått muligheten til å fylle inn i et åpent svarfelt. Det er 118 respondenter som har valgt å gi et mer utfyllende svar. Blant de kvalitative intervjuene sier de fleste seg godt fornøyd med det offentlige tilbudet, og det kan virke som om dette er hovedtrekket også blant respondentene i spørreundersøkelsen, da bare ca. 10 prosent har valgt å fylle inn noe i det åpne feltet. Av de 118 er det én person som svarer at det offentlige tilbudet er veldig godt. De øvrige 117 svarene kan deles inn i seks hovedkategorier (Figur 25).

Figur 25. Behov for velferdsordninger

Med utgangspunkt i det kvantitative og kvalitative materialet vil vi gå gjennom de sju kategoriene og gå nærmere inn på hvilke utfordringer foreldre opplever med det eksisterende tilbudet, og hva de ønsker seg.

Foreldreveiledning og foreldrestøtte

Etterspørselen etter mer foreldreveiledning dreier seg om flere elementer – det handler om lettere tilgjengelig rådgivning og veiledning rundt foreldreskap, for eksempel kurstilbud som Circle of Security, eller at helsestasjonstilbudet for barn strekker seg lengre ut i barnas liv. Noen opplever at de tilbudene som finnes i for stor grad er rettet mot sårbare familier, og ikke favner familier med «vanlige» utfordringer.

Mor 1: Vi har vært på COS—kurs med [eldste barn]. Sånn der trygghetssirkel, er det ikke det de kaller det? Ja. Så det var vi her i fjor. Vi var ti uker på det i kurset, for det kan se ut som om [navn på eldste barn] kanskje har ADHD, det er vi ikke helt sikre på. Men vi har det nå i hvert fall under observasjon. Mye energi, mye følelser. Vi fikk et par verktøy der, som kanskje, istedenfor å bare se det som er rett foran deg, at man kanskje trenger litt mer overblikk over hvorfor krangler de. Er det noe vi kunne ha gjort annerledes. Eller er det noe de kunne ha sagt likevel, liksom hvem er det som ikke blir sett her. Og sånt noe. Vi prøver jo,

men så er det jo så lett å bare gå inn og så si: nei, nå tar jeg den, og så slutter vi å krangle. Så noen dager, når vi har hatt tid, mer tid, så går jo det an. Men likevel når man bare er én så klarer man bare de lette løsningene.

Intervjuer: Men synes dere det kurset var nyttig? Var det en grei hjelp å få, eller hadde dere trengt mer hjelp og støtte?

Mor 1: Det var noe som vi tok med oss. Og så var det jo andre ting som jeg følte var ganske åpenbart at sånn er det jo bare. Han veilederen var flink. Og vi så disse her filmene som de prata om. Diskuterte, stoppet underveis.

Mor 2: De hadde ikke trengt å ta i bruk ti timer på det. Jeg tror det hadde vært nok ...

Mor 1: Ja, at det kunne vært halvparten. Han var veldig glad i å kurse han veilederen. (Mor og mor, Familie 18)

Flere opplever at det er lite tilbud til foreldre når barna blir ungdommer, og at dette kan være en like krevende periode som småbarnsfasen. Mens barn og foreldre får tett og hyppig oppfølging på helsestasjonen i de første barneårene, er det få lavterskeltilbud for familier med barn i tenårene. Mange foreldre kunne hatt nytte av foreldreveiledning som var lett tilgjengelig, noen å spørre om råd fra når man støter på utfordringer i nye faser av barnets liv. Foreldrene kan trenge råd på hva som er vanlige regler, eller hvordan man skal lykkes med grensesetting for barn i ulike aldre.

Behovet for støtte dreier seg også om mer avlastning og støtte i hverdagen. Noen skulle hatt vaskehjelp, husmorvikar eller tilbud om barnepass. Andre etterlyser hjelp til foreldre som har barn med spesielle behov, og som derfor får en vanskelig livssituasjon. Aleneforeldrene trekker frem behovet for avlastning, og at det ikke finnes noen offentlige tilbud for de som står helt alene med barneomsorgen.

Mor: Jeg skulle gjerne ønske at det var en sånn avlastning for aleneforeldre som man kaller det – som er helt alene. En helg. En fast helg i måneden. Det hadde jeg ønska meg.

Intervjuer: Hvor de kunne vært hos en avlastningsfamilie eller... Ja. Ja, for da må man liksom være en del av barnevernet?

Mor: Ja, at du må inn gjennom en sånn mølle, liksom, og det... Ja. [...] Jeg kjenner jo til sånne aleneforeldreklubber, der du kan... De har vel det i Oslo sentrum, tror jeg – nede ved Tøyen. Så har de en i Bærum. Der det er sånn samarbeid mellom aleneforeldre, der du passer på visse timer, også kan du da få igjen det dobbelte, tror jeg. Pass. Timer. Men da må du jo passe på andre barn, da. Og det orker jeg ikke. For å være helt ærlig. Det orker jeg bare ikke. (Mor, Familie 10)

Det fremstår som at det offentlige i stor grad dekker opp omsorgsbehovet for barn på dagtid, innenfor normalarbeidsdagen. Men det finnes i liten grad noen form for offentlig støtte som kan dekke opp omsorgsunderskudd og tidsunderskudd i familien.

Foreldrene kan også ha behov for samtalestøtte eller psykolog rundt foreldreansvaret, og etterlyser et tilbud til foreldre som sliter. Noen foreldre etterlyser også bedre hjelp til parforholdet, og parterapi.

Økonomisk støtte

Man kan dele foreldrenes behov for økonomisk støtte i to – større økonomiske overføringer til barnefamilien, og reduksjon i prisene på velferdsordninger rettet mot barnefamilier. Behov for økonomisk støtte er oftest meldt blant foreldre med lav utdanning, aleneforeldre og studenter.

Noen foreldre ønsker seg større barnetrygd, redusert arbeidstid eller flere ferieuker til barnefamiliene. Noen ønsker seg økonomisk støtte til en bedre bolig for familien. De fleste ønsker seg derimot at det tilbudet de allerede benytter seg av skal være mer subsidiert. Dette gjelder både de offentlige tilsynsordningene i barnehage og skolefritidsordningene, men også barnas fritidsaktiviteter, som kan utgjøre en stor utgift.

Far: For nå er det det her med aktiviteter og sånn for du betaler for SFO og du betaler for barnehage selv om det er subsidiert og billig sammenlignet med mange land så er jo det også en kostnad og så er det disse aktivitetene da ... At alt det koster jo å være med på forskjellige ting og du vil jo at barna dine skal være med ... Og så skal de ha utstyr til alt det forskjellige de gjør ikke sant ... (Far og mor, Familie 4).

Barnehage og skolefritidsordning er for mange en stor utgift. Noen påpeker også at man mister søskenrabatt hvis ett barn går i barnehage og ett benytter SFO. De ønsker at barnehage og SFO blir sett i sammenheng, slik at ikke utgiftene øker når ett av barna begynner på skolen. Ønsket om subsidiering av SFO kan ses i sammenheng med ønsket om heldagsskole, der foreldre forventer et tilsynstilbud med barna innenfor normalarbeidsdagen. Dette ser vi i denne familien med minoritetsbakgrunn, som synes SFO-tilbudet både er dyrt og utilstrekkelig.

Mor: Og SFO, det koster veldig mye. Hvis du har mange barn det er ikke lett å sende alle de i SFO-en.

Intervjuer: Ja. Men går dine på SFO?

Mor: To dager i uka fordi to dager i uka de har korte dager. De blir ferdig 12.15, så jeg sender dem til SFO-en fordi vi ikke er hjemme før klokka er 14. Og det er bedre at hun er der borte enn å være alene hjemme.

Intervjuer: Ja. Men er du hjemme kl 14 eller er mannen din hjemme kl 14?

Mor: En av oss. Første mann. Vet du hva, det er sånn, det kommer noen ting som du savner her uansett på hverdagen som kommer. Som for eksempel, ikke sant, hvis den SFO-en hadde en bedre tilbud, litt forskjellige aktiviteter. Fordi det blir veldig sjeldent for de å gå på SFO fordi de sier "vi gjør ingenting. Bare perler og tegner". Hver dag gjør du, du blir helt lei av det ikke sant. Hvis de hadde noe bedre tilbud, ikke sant. For eksempel de hadde litt musikk i den tiden, de hadde litt tur i dette, andre ting som er helt gøy for barna. Så det hadde vært mye bedre. Om vi hadde litt sånn bedre samvittighet, at ok, barnet har det bra. Men foreløpig de har ikke så mye gode tilbud der borte. Men for eksempel hvis det var fra offentlig at de hadde noe bedre tilbud for barna, at de kan jo ha litt mer sosial, sosial på denne tiden. At de kan være sammen og gjøre noen morsomme ting. (Mor, familie 24)

Det er en forventning om at tilbudet på SFO ikke skal være passivt tilsyn med barna, men at det også gir barna muligheten til interessante og utviklende aktiviteter. Forventningen til det offentlige er dermed tosidig – tilbudet skal både være billig og ikke gjøre for stort innhogg i barnefamilienes budsjett, og det skal ha høy kvalitet.

Fritidstilbud til barn og ungdom

Barn bruker mye tid på fritidsaktiviteter på ettermiddagene, og organiserte aktiviteter blir en stadig viktigere del av barns oppvekst og utvikling. Ifølge Ungdataundersøkelsen oppgir 88 prosent av ungdom at de har deltatt i organisasjon, klubb, lag eller forening etter at de fylte 10 år. I starten av tenårene deltar 7 av 10 i organiserte fritidsaktiviteter, og 4 av 10 deltar i slutten av tenårene (Bakken 2020). Foreldre etterspør flere og bedre fritidsaktiviteter til barn og ungdom, særlig aktiviteter som ikke er knyttet til idrett og konkurranse, men kunst, kultur og vitenskap. I det kvalitative materialet fremgår det at mens tilbudet i storbyregionene er rikt og variert, er det både mindre og dårligere tilbud i mer grisgrendte strøk.

Far: Altså, det er mye ekstra utenom-aktiviteter som er så idrettslagstyrt i Norge. For det er ofte vanskeligere å finne aktiviteter som ikke er idrett for barn. Føler du har korps eller fotball. Litt sånn. For å bokse det veldig. Det er jo under endring. Men sånn er det. Med andre aktiviteter og sånn, jeg tenker det er ...

Mor: Ja, alt skal liksom konkurreres i. Kan de ikke bare ha noen aktiviteter som ikke er konkurranse?

Far: Kidsa koder type aktiviteter – det er jo en aktivitet som har kommet litt i det siste, som er mer sånn ... Ja, det er jo veldig spesifikt på en måte da, men det har ikke det der

lagkonkurransse eller individuell konkurransse aspektet ved seg. Det er mer sånn der kunnskapsbasert fritidsaktiviteter, liksom. Den der skape nysgjerrighet og glede på andre måter (Mor og far, Familie 3).

Flere foreldre uttrykker bekymring for ungdom, og manglende fritidstilbud til ungdommer utenfor byene. Foreldrene er både bekymret for at ungdommene skal bli aktivisert på feil måte og bli involvert i negative sosiale miljøer, og at de skal bli passive og tilbaketrukkne.

Jeg merker jo det når barna blir en 13, 14 år gamle, så er det ingenting som er kult lenger. Da er de bare og henger på en sånn stor parkeringsplass ved nabobussen, det blir jo nesten som et sånt busstopp. Der er det døds-kult å henge med mopeder. Og så er det bare rundt og drive bøll likevel. Sette fyr på ei søppelbøtte og sånt noe. Så jeg synes jo det er dårlig trend. Så det skulle gjerne vært et litt større tilbud for barna, som de interesserte seg for når de var i tenårene. Det ene venneparet vårt sliter med at eldste barnet der aldri gjør noe, interesserer seg for ingen ting. Det beste [barnet] vet er å bli latt være i fred og sitte på rommet. Og det er jo det en ikke har lyst til med sine egne barn da. Men så er det jo det at jeg ser jo ikke helt for meg at tilbudene har forandret seg så veldig mye de siste ti årene, det at den trenden på en måte skal utvikle seg til det bedre. (Mor og mor, Familie 18)

Foreldrene ser et behov for fritidsaktiviteter, men er også opptatt av at det skal være fritidsklubber for ungdom. Mens fritidsaktiviteter gjerne er organiserte og krever oppmøte og ferdigheter, er ungdomsklubber annerledes ved at de er en sone som er fri for ytre krav, og hvor samvær og lystbetont aktivitet er i sentrum (Vestel & Hydle, 2009). Fritidsklubber oppsøkes gjerne av ungdom fra familier hvor foreldrene har lav inntekt eller utdanning. Disse ungdommene oppsøker i mindre grad strukturerte fritidsaktiviteter som idrett og tradisjonelt organisasjonsliv (Bakken 2020). Familiene ønsker at det skal finnes gode fritidstilbud til både barn og ungdommer, og at dette tilbudet skal være variert nok til at alle typer ungdom finner noe å engasjere seg i.

Bedre ordninger

Mange foreldre etterlyser også at de eksisterende ordningene skal ha bedre kvalitet. For de fleste dreier dette seg om at skolefritidsordningen får et bedre pedagogisk tilbud, og en økning av bemanningen i barnehagene. Noen ønsker seg en utvidelse av foreldrepermisjonen, eller et bedre tilbud til fedre i pappapermisjon. Noen ønsker en utvidelse av kontantstøtteordningen.

En voksen per seks barn. Det er helt krise dårlig. Dekningen er en på tre på små, og det funker greit. Det synes jeg liksom går bra, på småbarnsavdeling, så er det ... Hvis det er ni barn, så er de tre voksne. Mens på store barn, så er det samme på dobbelt så mange barn. På atten barn. Og da er det bare kanskje to-tre timer av dagen at de faktisk er tre, for det er bare i kjernetida [...] Men jeg synes ikke det er godt. Når vi har en ordning hvor vi skal tilbake i jobb så fort, når alle barna skal shuffles inn i barnehage, så må det tilbudet være litt bedre. Det savner jeg veldig, fordi at det føles ikke rett. Jeg tror ikke at det går an at de klarer å se alt de burde se og være så til stede som de burde være for de barna som ... Og på tross av å være fantastiske mennesker med all motivasjon i verden, så er de satt i en sånn umulig oppgave (Mor, Familie 1).

Noen nevner også at ordningene kunne vært bedre tilpasset foreldres arbeidstid, for eksempel ved litt lengre åpningstid i barnehagen, eller muligheten for offentlig tilsyn på kveldstid. En familie uten hjelp fra besteforeldre opplever at dette kunne gitt dem mer fleksibilitet:

*Mor: Det hadde vært fint at barnehagen var åpen til fem, hadde jo hjulpet veldig. Det er bare en halvtime ekstra. Da hadde man på en måte kunnet rukkit å henta også hvis man jobber litt utenfor Oslo. For jeg jobber til fire, på en måte, så ...
Far: Ja, det hadde vært supert.*

Mor: Men nå er jo den en privat barnehage de går i, da, så det ... Men om den hadde vært åpen til fem, hadde vært veldig bra, og sånn slags offentlig ... Jeg vet jo noen steder har en sånn kveldsbarnehage – i hvert fall har de det i Danmark. Sånn for sykehusansatte og sånt, som har mye turnus og vakter sånn som meg, så er det ofte liksom at man...

Far: Litt mer sånn fleksibilitet, kanskje, ja, i det barnehagetilbudet.

Mor: Ja – om barnehagen, men at det fantes et sånt ... Ja, enten en sånn at man kunne søke på et eller annet sånt tilbud.

Far: Ja, der hadde vi stadig vært, hvis det var det, da.

Mor: Ja, men det er jo ikke så lett å få det til, å ha åpent på kveldstid, for en gang iblant. (Mor og far, Familie 7).

De eksisterende ordningene er i stor grad tilpasset normalarbeidsdagen, mellom 8 og 4. Foreldre med få avlastningsmuligheter påpeker at det er lite offentlig avlastning utenom dette tidsrommet, da er man forventet å sørge for omsorg innad i familien.

Skole og lekser

Flere ønsker at barna skal slippe å ha lekser, eller gjøre leksene på skolefritidsordningen.

Leksene tar mye tid på ettermiddagene, og må innpasses mellom fritidsaktiviteter, middag og hvile for barn og foreldre. Noen barn har få problemer med å gjøre leksene, mens andre trenger mye hjelp og motivasjon. Barn som har faglige utfordringer på skolen, kan ha ekstra utfordringer med å få gjort leksene.

Lekser i barneskolen er etter min personlige mening tull. Håper at de- ja, for det er en kamp her i huset. [Barnet] henger etter på lesing, så jeg tror for [barnets] del faglig så er det også nå en jobb som må gjøres. Og det er klart at alle de tingene der blir en pott i en tidsklemme, for da må det følges opp på ettermiddagen, og det får jeg ikke til. Altså, jeg er jo veldig selektiv når det kommer til å gjøre lekser. Vi øver på det jeg tenker at man må. Lesing og skriving. Når man er aleneforelder så har vi ikke det privilegiet at vi er to som kan avlaste hverandre i hverdagen på det, da. Så både jeg og [ex] sliter med oppfølging av lekser når [barnet] sliter faglig altså fordi hun trenger ekstra oppfølging. [...] Hvis vi må gjøre lekser, kan det være at jeg er sliten, jeg har ikke overskuddet, [barnet] har ikke overskuddet fordi det har vært en lang dag for, og da blir det et mas, og så bruker vi lenger tid på å diskutere hvorfor [barnet] skal gjøre lekser enn leksen kan ta, da. Så det er en blanding av de tingene, både overskudd, tidsklemme, og vegring fra [barnet], da. Så de henger i en sånn følgefeil som gjør at det blir ikke en god ettermiddag. (Far, Familie 34)*

Lekser kan bidra til opplevelsen av tidsklemme i allerede fulle ettermiddager, fordi de fleste barna allerede har hatt en full dag med skole og skolefritidsordning. Når familiene ikke er samlet og ferdige med middagen før klokken 17, blir det lite tid igjen av barnas dag til fritid, lek og avslapning. At deler av denne tiden skal brukes til lekser, oppleves som unødvendig arbeid for både foreldre og barn.

Jeg, for min del, i hvert fall, så er det det med at jeg jobber turnus og det med lekser som jeg kunne godt, ja, endra. Altså sant, for det vet jeg ting hadde vært mye lettere. For nå får vi jo – han, mannen min – mye på seg på grunn av at jeg jobber den turnusen jeg jobber. Da blir det jo mye på ham, liksom. Og det merker jeg jo til tider. (Mor, Familie 26).

Lekser kan også overføre ansvaret for læring fra skolen til foreldrene, og legge ansvaret for at barna ikke blir hengende etter på foreldrenes oppfølging.

Noen foreldre etterlyser bedre samarbeid med skolen, og særlig når barna har utfordringer med det psykososiale miljøet, eller har spesielle behov. Andre mener at skolen kan ha et større mandat, med ansvar for større deler av barnas velferd. Noen har opplevd at skolen kan hansk

med læreutfordringer, men ikke klarer å følge opp barn som opplever mobbing og psykiske utfordringer.

Fordi barna tilbringer mange timer på skolen hver dag, er det en forventning om at skolen også skal klare å være en helhetlig ramme rundt barnas liv, med oppfølging av flere aspekter enn bare faglig utvikling. Mange foreldre mener skolefritidsordningen burde ha et større pedagogisk innhold, og kunne tilby barna leksehjelp og fritidsaktiviteter.

Transport

Transport nevnes av flere foreldre i spørreundersøkelsen, og også noen ganger i den kvalitative studien. Selv om man ikke tenker at offentlig transport er en del av det offentlige velferdstilbudet rettet mot familier, kan utfordringene rundt transport ses i sammenheng med at mange barnefamilier flytter fra sentrumsområder og ut i forsteder eller distrikter. For barnefamiliene kan dette bidra til at familien får en større bolig, mer plass og nærmere natur og friarealer, elementer som ses som viktige rammer rundt barnas oppvekst. Samtidig kan dette bosettingsmønsteret gi lengre transportetapper til jobb, barnehage og fritidstilbud, fordi det offentlige transporttilbudet gjerne er mindre utbygget utenfor sentrumsnære strøk.

Intervjuer: Hvordan bor dere i forhold til togstasjon, butikk, skole?

Mor: Det er alt for langt til togstasjonen, over tre kilometer. Men til butikk og de andre tingene er det ikke så langt. [...] Det er dårlig her borte på [Region i Sør-Norge], transporten eller kollektivtrafikken. Fordi bussen går ikke ... For eksempel i store byer går det en buss hvert tiende minutt eller hvert kvarter. Men her borte i helgene og på sommeren finnes det ingen buss. På vanlige dager går det en buss hver annen time.

Intervjuer: Kjører dere bil?

Mor: Ja. Heldigvis fikk jeg lappen. Så det er jo mye friere. (Mor, Familie 24)

Mangelfullt kollektivtilbud skape hverdagsutfordringer for familier som har utfordringer med å få levert i barnehage og på skole. Lang reisevei til jobb bidrar til mer hverdagsstress for foreldre. Mange opplever også at busser og tog ikke er til å stole på, og skaper stressende situasjoner der man ikke rekker jobb/barnehage. Andre trekker frem at barn og ungdommer trenger mye transport til og fra fritidsaktiviteter, og er avhengige av at foreldrene kjører når det ikke er noe offentlig tilbud.

Det er ingen ting å finne på, og det er ingen måter å komme seg rundt på heller. For det er ingen kollektiv trafikk som går etter kl.20. Så det er veldig dårlig lagt opp her ute på bygda, synes jeg. (Mor og mor, Familie 18)

Transport er noe som preger hverdagslivet i familier. I områder med dårlig offentlig tilbud av kollektivtransport, medfører dette en hverdagsutfordring for barnefamiliene. Familier som disponerer bil må bruke mye tid på å kjøre barn til og fra aktiviteter, mens familier uten bil har færre muligheter på kvelder og i helger når det er få avganger.

7. Diskusjon

7.1. Hverdagslivets forpliktelser, gjøremål, forventninger og utfordringer

Funnene i denne studien viser at i tillegg til lønnsarbeid skal de aller fleste foreldre i barnefamilier også utføre ubetalt husarbeid, omsorgsarbeid og følge opp barnas og egne

fritidsaktiviteter. Hvordan opplever og håndterer foreldre hverdagslivets ulike forpliktelser, gjøremål, forventninger og utfordringer?

Tidsbruk i barnefamilien

Selv om de fleste foreldre er på jobb og barna er i barnehage, skole og SFO, så kan dagene se forskjellige ut. Foreldre som har fleksibel arbeidstid, har muligheten til å tilpasse arbeidsdagen til barnas behov, ved å levere litt seinere og hente litt før. De kan hente inn tapt arbeidstid på tidspunkter hvor det best kan la seg gjøre. Dette kan for eksempel være på kveldstid etter at ungene har lagt seg. For foreldre med fast arbeidstid, kan det være vanskelig å rekke levere i barnehagen i det den åpner, og så rekke jobben i tide. Dagen deres er mer preget av stress, og barna kan få lengre tid i barnehagen. Fleksibilitet er en viktig ressurs for foreldre, og mangel på fleksibilitet gjør tiden i barnefamilien knappere og mer presset.

Likevel viser de kvantitative resultatene at verken fleksibel arbeidstid, eller mulighet for hjemmekontor er avgjørende for foreldrenes opplevelse av stress eller balansen i hverdagen når vi kontrollerer for en rekke kjennetegn ved familiene, deres jobbsituasjon og hverdagsliv. Kanskje er det slik at fleksibel arbeidstid både er en ressurs og en kilde til stress. Ulempen med fleksibilitet er gjerne mer individuelt ansvar for arbeidsoppgaver og behovet for å ta igjen arbeidstid på kveldstid.

I spørreundersøkelsen er det kun tre variabler som tydelig har signifikant sammenheng med stressnivå og opplevd hverdagsbalanse: antall barn, barnas alder og å være mor. I tillegg har pendletid noe å si for opplevelsen av balanse. Flere barn og yngre barn skaper en mer presset hverdag for foreldrene, og mødre opplever mer stress og mindre balanse enn fedre. Det er ingen forskjeller i tidsbruk mellom samboende og aleneboende foreldre. Aleneboende foreldre rapporterer imidlertid mer egentid, noe som reflekterer at aleneboende oftest har omsorg for barna på deltid.

I hverdagen er det ikke mange timer til overs mellom arbeidsdagens slutt og barnas leggetid. Disse ettermiddagstimene er dedikert til familien, og tidspunktet hvor mesteparten av familielivet utøves, med felles måltider, aktiviteter, samvær og husarbeid. Foreldrene bruker tiden til å gjøre omsorgsoppgaver og husarbeid, men også på å følge barna til aktiviteter, og aktivt samvær med barna, der de leker sammen, snakker, leser bok eller ser på TV sammen. Betydningen av å ha nok meningsfull tid med barna, og være koblet på dem emosjonelt og sosialt, er basert på det intensive foreldreskapsidealet. Dette understreker foreldrenes rolle i å utvikle og skape barnas egenskaper og ferdigheter, der aktiv deltagelse i barnas aktiviteter står sentralt i foreldreskapet. Kravene som stilles i et intensivt foreldreskap bidrar til å gjøre foreldrerollen mer krevende. Tiden med barna skal brukes til aktivt, ikke passivt samvær. Foreldrene skal være koblet på barnas emosjonelle og sosiale liv. Foreldrene skal følge opp aktivitetene til barna, og oppmuntre og tilrettelegge for at de deltar – de må også ha oversikt og planlegge barnas fritid.

Tid som knapphetsgode

Tid er et knapphetsgode for barnefamiliene på mange måter. De fleste familiene beskriver hverdager som er hektiske, med stramme timeplaner og mange aktiviteter. Samtidig som hverdagen er hektisk, er den også preget av rutineoppgaver. Foreldrene er på jobb, barna er i barnehage og skole, og på kveldene deltar de gjerne på fritidsaktiviteter. Foreldrene fokuserer i stor grad på å få ting til å gå rundt i hverdagen, samtidig som ønsket om meningsfull tid både med og for barna, er sterkt. Foreldrene har lite tid til egne interesser, og mange forteller at de har mindre egentid enn de kunne ønske seg på grunn av stramme hverdagsrutiner.

Tidsknappheten skyldes på en side at familiene består av to foreldre som kombinerer jobb og utdanning med omsorgsarbeid for barna. Men det høye aktivitetsnivået skyldes også kravene fra et intensivt foreldreskap, der foreldrene følger opp barnas fritid, aktiviteter og sosiale liv på

ettermiddagene. Ettermiddagstiden skal ha plass til familietid med meningsfullt samvær, barnas fritidsaktiviteter, husarbeid, foreldres egentid eller kveldsjobbing. Tidsknappheten er dermed ikke bare et «onde» påført familiene av institusjonelle strukturer, men også noe som er med på å skape mening og innhold i hverdagen og til familieprosjektet. Tidsknappheten kan tidvis ses på som et statussymbol – å bruke tiden sin på samvær, relasjoner og oppbyggende aktiviteter er et uttrykk for et innholdsrikt liv, fylt av mening og innhold.

Tidsknappheten handler også om at hverdagen er rutinepreget, med oppgaver som må skje til faste tidspunkt. Barna må leveres i barnehagen, og middagen må lages, og barna må i seng. At tiden bindes opp i rutiner og oppgaver gjør at tiden kan oppleves som knappere. Det er også påfallende hvor likt barnefamiliene, til tross for ulike familieformer og familiekontekster, lever – både i hva de gjør, når de gjør det og hvorfor de gjør det. Middagen – i form av et varmt måltid som helst skal inntas i fellesskap – før barnas fritidsaktiviteter, er et godt eksempel på dette. Det normative rommet for hvordan man lever livet med barn er ganske smalt.

Det er altså ikke bare fulltidsjobb og barnehage som skaper opplevelser av tidsklemme og tidsmangel i familien, men også det oppfølgingsarbeidet som ligger i det intensive foreldreskapsidealet. Familien er et prosjekt som skal skapes gjennom en rekke hverdager.

Hva bruker familiene ettermiddagen til?

Fritidsaktiviteter regnes som en viktig arena, og tar mye av familiens tid på ettermiddagene. De fleste barna har en eller flere fritidsaktiviteter per uke. Foreldrene opplever fritidsaktivitetene på den ene siden som en belastning fordi det tar mye av ettermiddagene, samtidig som de ser på aktivitetene som viktige for å lære ungene samarbeid, gjennomføring, og for å holde dem i fysisk aktivitet. Mange foreldre deler på arbeidet med å skyss ungene frem og tilbake, samtidig binder det opp familiens tid flere ettermiddager i uka.

Det er store variasjoner i aktivitetstilbudet rundt omkring i landet, spesielt for ungdom. Mangelen på organiserte tilbud er en kilde til bekymring. Flere foreldre opplever at tilbudet er spesielt dårlig til ungdommer på mindre steder. Når det er få tilbud til ungdom, er foreldrene redde for at de skal drive dank, drikke og gjøre hærverk istedenfor. På samme måte som mangelen på organiserte tilbud for ungdom skaper bekymring for hva ungdommene skal fylle fritiden med, er skjermbruk en kilde til bekymring for foreldre (meningsfull fritid).

Skjermbruk er en viktig del av hverdagslivet i dagens barnefamilier. Samtidig er dette noe de fleste mødrene i utvalget uttrykte bekymring for, og noe de vil begrense, både hos barna, partner og seg selv. Noen forteller at de opplever at både barna og foreldrene forsvinner for hverandre bak skjermen, og at foreldrene kan ha problemer med å kontrollere hvilket innhold barna konsumerer. Når barna synes det er vanskelig å avslutte skjermtiden, blir dette en kilde til konflikt i familien, og skaper utfordringer for foreldrenes grensesetting.

Bli bekymringene rundt skjermbruken og de forsøksvise begrensningene en del av det tredje skiftet til mødrene? I spørreundersøkelsen finner vi at mødrene er mest opptatt av å begrense sin egen skjermbruk, og det er en signifikant større andel av kvinnene som forsøker å begrense sin partners skjermbruk, enn omvendt. Det er imidlertid ingen signifikante forskjeller mellom mødre og fedre i begrensningen av barnas skjermbruk. Flertallet av både mødre og fedre rapporterer at de er opptatt av å begrense barnas skjermbruk. I intervjuene forteller kvinner at menn kan forsvinne bak mobiltelefonen, «zoome ut», og gjøre seg utilgjengelige for både partner og barn. Konflikt og bekymring rundt skjermbruken blir et viktig bilde på ønsket om en meningsfull fritid for barna. Samtidig er skjermbrukskonflikt innvevd i foreldrenes tidsbruk og fordelingen av ansvar og arbeid mellom foreldrene.

Skjermbruk og aleneboende foreldre. Spørreundersøkelsen viser at omtrent like stor andel av aleneboende og samboende foreldre forsøker å begrense barnas skjermtid, men det er en

signifikant større andel av aleneboende foreldre som rapporterer at de ikke lykkes med å begrense skjermbruken. Dette kan ha ulike årsaker, men man kan spørre om aleneboende foreldre i større grad enn samboende foreldre ser seg nødt til å ty til skjermen som barnevakt. Noen håper kanskje også at den andre forelder tar på seg oppgaven med å begrense skjermbruken.

Besteforeldre som avlastere

Som vi vet fra foreliggende forskning stiller mange besteforeldre opp og avlaste barnefamiliene med barnepass, henting og levering (Herlofson og Daatland 2016, Herlofson 2015, Herlofson og Hagestad 2012). I spørreundersøkelsen finner vi at 37 prosent av utvalget (vektet) at de får hjelp av besteforeldre i hverdagen til barnepass, renhold eller lignende. Intervjuene tyder på at tilgangen på hjelp fra besteforeldre er avhengig av bosted, relasjoner og helse. Familier som bor i nærheten av besteforeldrene, som har en god og nær relasjon og der besteforeldrene er ved god helse, får gjerne mye hjelp, støtte og avlastning i hverdagen. Vi finner også eksempler på besteforeldre som ikke kan eller vil stille opp. Noen barnefamilier bor så langt unna besteforeldrene at det ikke er mulig for besteforeldrene å stille opp. Når det gjelder familienes behov for avlastning ser vi av det kvalitative datamaterialet at avlastningen fra besteforeldrene i hverdagen kan bidra til at foreldre får mer egentid og en mer fleksibel hverdag. Foreldre uten avlastning fra familien opplever å være mer bundet i hverdagen, og at de sjelden får en pause fra omsorgsforpliktelsene. Per i dag finnes ikke offentlige tilbud som kan erstatte besteforeldrenes innsats som avlastere i barnefamiliens hverdag. Foreldre uten hjelp fra besteforeldre har derfor svært liten tilgang på praktisk hjelp og støtte i hverdagslivet. Foreldre opplever også storfamilien som en positiv ramme for barnas oppvekst, og de som bor langt unna besteforeldre mener dette er et tap i barnas oppvekst. Likevel er det få som lar besteforeldrene være avgjørende for hvor de bosetter seg.

Besteforeldrene kan være en stor ressurs i barnefamiliene, og det er forskjell på familier som har involverte besteforeldre som avlastere. I intervjuene fremgår det at for foreldrene som får hjelp til barnepass av besteforeldrene får mer tid de kan benytte til jobb eller interesser, og ikke minst at de får en pause fra hverdagsrutinene og forpliktelsene. Å vite at man kan få avlastning og hjelp når man trenger det, kan videre være like viktig som hjelpen i seg selv.

De kvantitative analysene viste at tilgang på hjelp og avlastning i hverdagen, enten frivillig fra familie og venner eller betalt hjelp, ikke har noen signifikant betydning for stress eller opplevelsen av hverdagsbalanse. Når informanter likevel forteller i intervjuene at avlastning er av stor betydning kan det indikere at familiene tilpasser aktivitetsnivået etter sine individuelle hverdagsbetingelser. En mor som er aleneforsørger forteller for eksempel at fordi hun aldri kan dra ut på kvelden etter at barna har lagt seg, har hun begynt med hjemmetrening foran TV'en, og synes det fungerer veldig fint. Barna har lært seg å bidra hjemme og være selvstendige, ved å lage matpakke selv og gå til skolen på egenhånd. Hun har også ikke samme ambisjoner om «skjermtid» som andre familier. Vi vet fra tidligere forskning at mødre med små barn har større sannsynlighet for å jobbe fulltid dersom de selv har en mor som er pensjonist (Johnsen 2015).

Hvilke velferdsordninger savner familiene

På spørsmålet om hvilke avlastningsbehov foreldrene etterlyser, er det ikke mer hjelp fra besteforeldre som foreldrene etterspør. I hovedsak ønsker familiene seg mer økonomisk støtte, for eksempel at barna kan delta på gratis fritidsaktiviteter, eller mer subsidiering av barnehage og skolefritidsordning. Foreldre savner også mer støtte i foreldregjeringen, både i form av mer praktisk støtte og mer veiledning. Flere trekker frem at det er lite tilbud og veiledning til familier etter at oppfølgingen fra helsestasjonen tar slutt. Foreldrene etterlyser også flere meningsfulle, rimelige fritidsaktiviteter, som gjerne kan ligge inn under skolefritidsordningen. Hva tyder det på? Besteforeldre kan ikke erstatte gode, offentlige ordninger, velferdstilbud og aktivitetsmuligheter

for barn. Flere foreldre problematiserer tilbudet på skolefritidsordningen. De fleste barn tilbringer hele dagen på skolen, og har i praksis heldagsskole. At flere timer av dagen ikke har meningsfullt, eller pedagogisk innhold, bekymrer foreldrene. Skolefritidsordningen har lav bemanning, personale uten pedagogisk kompetanse og mange opplever at barna bare «oppbevares», istedenfor å bruke tiden på givende aktiviteter. Foreldrene vil gjerne at de aktivitetene familien nå bruker dyrebar ettermiddagstid på, kan legges inn i tidsrommet der barna allerede er på skolen, men ikke har undervisning. For eksempel kunne det vært tilbud fra kulturskole, korps eller fotballtrening. Hvis barnet har mulighet til å delta på fritidsaktiviteter på SFO, ville ikke ettermiddagstiden stykkes opp og spises opp av transport til og fra treninger.

Mange foreldre opplever også at små barn bruker mye av ettermiddagstiden på lekser, og at dette er en oppgave som også kan kreve mye tid og krefter å motivere barna til å gjøre. Når barna har tilbragt en arbeidsdag på skolen, er det slitsomt for små barn å hente frem skolearbeidet igjen på kvelden. Ønsket om at barna skal ha en meningsfull fritid, står sterkt.

7.2. Arbeidsfordelingen foreldrene imellom

Mødrene og fedrene i datamaterialet vårt deler på arbeidsoppgavene. Dette er i tråd med undersøkelser av tidsbruk i norske husholdninger og oppslutning om likestillingsidealer (Kitterød og Teigen 2021). Men arbeidsoppgavene deles skjevt i den forstand at mødre gjør mer av det ubetalte husarbeidet, mens fedrene jobber litt mer og tar seg av mer oppussing og vedlikehold. Hvorfor er det slik? Foreldrene vi har intervjuet begrunner arbeidsdelingen på forskjellige måter. Det kan dreie seg om arbeidstidsordninger som påtvinger familien en bestemt arbeidsdeling. For eksempel der far over tid har jobbet mye overtid og at det derfor har satt seg et mønster der mor gjør mest hjemme. Det kan også være familier der det er far som henter, bringer og lager middag, fordi han har fleksibel jobb i nærheten av hjemmet. Vi ser imidlertid at fordelingen oftest er kjønnsstradisjonell, og at mødre i tillegg til å gjøre mer av det ubetalte husarbeidet også bruker mer tid på aktivt samvær med barn, og at de opplever mer stress enn fedre.

Mor er familiens prosjektleder

Et særlig interessant funn er den skjeve arbeidsdelingen i planleggings- og koordineringsarbeidet, det såkalte tredje skiftet. Det er først og fremst mødrene som tar prosjektlederansvaret i familien. I noen tilfeller er arbeidsdelingen et resultat av at den ene forelderen ikke vil, eller kan, ta ansvar for noen bestemte oppgaver, slik at den andre må ta over. Dette er en gjenganger når intervjuene kommer inn på hvordan foreldre fordeler planlegging- og koordineringsarbeidet, at det alltid er kvinnen som gjør denne usynlige koordineringen av familiens sosiale liv, som innkjøp av bursdagsgaver, barnas garderobe, deltagelse på sosiale arrangementer og lignende. På spørsmål om hvorfor det er blitt sånn sier noen av fedrene at de ikke rekker å tenke en tanke før mor allerede har gjort oppgaven. Andre foreldre forklarer det med ulike behov og personlighet, eller at «det har bare blitt sånn». I noen tilfeller begrunnes arbeidsdelingen med mer universelle innsikter, som det er vanskelig å komme med innvendinger mot. De færreste vil trolig problematisere at «...du angret ikke på den tida som du er sammen med ungene dine. Du angret heller på den tida som du er på jobb», som en av foreldrene vi intervjuet sa.

Familien som prosjekt

Mor som familiens emosjonelle og sosiale prosjektleder peker også på at den moderne familien nettopp er et *prosjekt*, ikke en naturlig eller økonomisk nødvendighet (selv om den jo er en økonomisk enhet når den først er etablert). Kanskje er det da viktig å ta høyde nettopp for dette, når oppmerksomheten rettes mot barnefamilie: at familien både er en emosjonell, sosial og økonomisk enhet, og samtidig er blitt et prosjekt, og et utstillingsvindu, for en tilværelse som ofte stemmer dårlig overens med hvordan hverdagen faktisk er i dagens barnefamilier. I denne enheten er det oftere kvinner som tar det emosjonelle ansvaret for familiens medlemmer, og planlegger aktiviteter og oppgaver.

Det tredje skiftet er en del av den arbeidsdelingen som «bare blir sånn», som ofte er uklar, og sjelden planlagt eller uttalt. Det er en type arbeid som ofte ikke anerkjennes som en oppgave, og som kan være usynlig for den som ikke utfører det, men som er helt nødvendig for at «familieprosjektets» medlemmer skal ha en hverdag med mat på bordet, rene klær i skapet og en meningsfull og innholdsrik fritid.

Man kan kanskje spørre om ikke flere mødre burde gi kontrollen fra seg og la fedrene ta ansvar for å få kjøpt bursdagspresangene til ungenes venner og holde rede på om gummistøvle til minstemann er blitt for små. Men det virker som om mødrene ikke har spesiell tiltro til at fedrene står klare til å ta dette ansvaret. Er familieprosjektet som mødrene tar prosjektlederansvaret for

mer enn bare et nødvendig prosjekt (hvor foreldrene sørger for tak over hodet og mat på bordet), eller er det like mye et prosjekt som handler om sosial kapitalbygging; å sørge for at barna og familien ikke faller utenfor – materielt og sosialt – og å investere i barnas fremtid gjennom gode relasjoner og nettverk? Blir det tredje skiftet en større oppgave når foreldreskapet intensiveres? Er det slik at fedrene i mindre grad enn mødrene anerkjenner dette prosjektet? Uansett har vi ikke funnet noe godt svar på hvorfor mødrene i større grad enn fedrene tar på seg prosjektlederansvaret i familien. Noe av dette kan henge sammen med at likestillingsdiskursen står så sterkt blant barnefamilier i Norge at det er vanskelig for den enkelte å tematisere hvorfor fedre i liten grad påtar seg dette ansvaret.

Likestillingsdiskursen står sterkt

Vi ser at samtidig som arbeidsdelingen ofte er kjønnsstradisjonell, er diskursen om likestilling påfallende sterk blant informantene, på tvers av ulike familieformer og familiekontekster. Dette er ikke overraskende, med tanke på den sterke oppslutningen om likestillingsidealer knyttet til kjønn og familieroller som Kitterød og Teigen (2021) finner; en nær unison tilslutning til kvinners yrkesaktivitet og heltidsarbeid, samt fedres deltagelse i omsorgsarbeidet. Videre finner de at betydningen av bakgrunnsfaktorer som alder og utdanningsnivå har noe å si for synet på likestilling, samtidig som disse faktorene har fått mindre betydning over tid. Bosted og kjønn ser også ut til å ha betydning ved at kvinner i større grad enn menn, og innbyggere i Oslo i større grad enn innbyggere andre steder i landet slutter opp om likestillingsidealene (Kitterød og Teigen 2021:116).

De fleste vi har intervjuet uttrykker et sterkt normativt ideal om likestilling og likedeling av oppgaver og ansvar. Når arbeidsdelingen likevel forblir kjønnsstradisjonell på noen områder, ser det ut til at dette blir noe mødrene må bekjenne og unnskyldes. *Hvorfor ble det sånn?* De fleste har ikke noe godt svar, og mødrene fremhever gjerne hvor mye mannen bidrar, eller har forklaringer på hvorfor han ikke bidrar like mye. Å være likestilt med partner er gjerne kvinnens prosjekt, som kan være en slitsom brikke i det tredje skiftet. Å ikke leve i et likestilt parforhold kan for mange innebære et tap av status.

Fortsatt kjønnsstradisjonell arbeidsdeling

Magnusson (2010) beskriver at det heterofile ekteskapet har en historisk betinget ubalanse. Tradisjonelt har fedres rolle i kjernefamilien hatt helt andre betingelser enn mødres rolle – betingelser som har vært preget av kvinner og menns under- og overordning. Ifølge Magnusson er denne kjønne ubalansen fortsatt relevant når arbeidet skal fordeles og egentiden forhandles i parene. Avklaringen om hvem som blir hjemme med syke barn kan også bli en diskusjon om hvem som har den viktigste jobben. Slik sett er praksisen i utradisjonelle familiekonstellasjoner interessant, fordi de utradisjonelle familiekonstellasjonene er mindre bundet av det historisk betingede kjønnshierarkiet. Våre funn viser at utradisjonelle familiekonstellasjoner kan gjøre arbeidsfordelingen foreldrene imellom mindre selvsagt og gitt. Når en mann og en kvinne i et parforhold skal utvikle et hverdags/arbeidsfelleskap, ser det ut til at tradisjonelle kjønnsroller bidrar til at fordelingen mellom mor og far følger kjønne mønstre.

Familien som arbeidsfelleskap

Utradisjonelle mønstre gir grunnlag for å stille spørsmål ved den kjønne arbeidsdelingen de fleste ser ut til å ta for gitt. Vi har intervjuet en familie der to venner valgte å få barn sammen og dele omsorgen, likekjønne familier og familier uten en kjønnsstradisjonell arbeidsdeling. I disse familiene er foreldreskapet som et *arbeidsfelleskap* tydeligere. Oppgavene er definerte og uttalte, fordelingen mindre åpenbar, og forhandling om oppgaver og ansvar er en del av

fellesskapet. Foreldrene er opptatt av at det skal være en rettferdig fordeling, med lik mengde innsats og tid lagt ned i familieprosjektet.

Foreldre som ser en helhet og er opptatt av lik og rettferdig fordeling, klarer å skape en konkret arbeidsfordeling av oppgaver og ansvar som er mer jevnbyrdig enn den tradisjonelle fordelingen. En bevisstgjøring av arbeidsdelingen «som bare blir sånn» virker å være første steg på veien mot utjevning av arbeidsbyrden i familien.

Arbeidsoppgavene må fordeles, og hvis arbeidsdelingen oppleves som rasjonell eller naturlig for den enkelte familie, kan en stille spørsmål ved om det er et problem at den fremstår kjønnsstradisjonell. Denne studien viser imidlertid at kjønn er den viktigste forklaringsårsaken til stress og press i barnefamilienes hverdagsliv. Mødrene i studien vår er mer stressa enn fedrene, selv om de altså jobber mindre. Fedrene er mer i balanse. Mødrene gjør mer husarbeid hjemme, og de tar en større del av det tredje skiftet.

Ujevn fordeling av stress og balanse

Fra forskningslitteraturen (Ericsson et al. 2019) om det tredje skiftet vet vi at mødrenes prosjektlederansvar, planlegging og koordinering gjør dem stressede, ved at de i mindre grad enn mennene slapper av hjemme. Det kvalitative datamaterialet vårt vitner om at det er mange faktorer som påvirker familiens hverdagsliv, som arbeidstidsordning, arbeidsbelastning, reisevei til jobb, tilgang på avlastning, økonomi og bosituasjon. Våre kvantitative analyser av hva som skaper stress og opplevelse av balanse i hverdagen viser imidlertid at det kun er antall barn, barnas alder, reisetid (for balanse, ikke signifikant for stress) og det å være mor som er signifikant avgjørende for stressnivå og balanse, når andre kjennetegn ved hverdagslivet er kontrollert for. Dette kan tyde på at kjønnsstrukturer og kjønnsrolleforventinger både i arbeidslivet og i hjemmet er avgjørende for opplevelsen av stress i dagens barnefamilier.

Familielivet har blitt mer hektisk. Mor og far er begge utearbeidende, og barna tilbringer hele dagen i barnehage eller skole. Familiemedlemmene har flere aktiviteter og oppgaver utenfor hjemmet enn tidligere, kombinert med høyere krav til hva som er en meningsfull hverdag. Idealene i det intensive foreldreskapet gir også foreldrene mer ansvar og flere oppgaver i å følge opp barna; emosjonelt, sosialt og i et økende antall fritidsaktiviteter. Intensivering av foreldreskapet og familielivet gjør at det tredje skiftet blir en større og mer krevende oppgave.

Samtidig som likestillingsdiskursen er sterk, blir den ufullstendige likestillingen i praksis en utfordring for hverdagslivet til barnefamiliene. Det handler i hovedsak om arbeidsdelingen mellom foreldrene, og spesielt arbeidsdelingen av det tredje skiftet. Manglende likestilling gjør at mor fremdeles har en større arbeidsbelastning, med lønnsarbeid og hovedansvaret for familien og barna.

8. Avslutning – hovedfunn og anbefalinger til videre politikk og forskning

Hektiske hverdagsliv og intensive foreldreskap

Barnefamilier i Norge i dag har et relativt hektisk hverdagsliv med foreldre i lønnet arbeid, som samtidig skal ta seg av husholdningsoppgaver, matlaging og følge opp barnas fritidsaktiviteter. Mange foreldre ønsker å realisere det de oppfatter som den riktige måten å «gjøre» hverdagslivet på; de deler på oppgavene, spiser middag sammen og følger opp barnas fritidsaktiviteter. Dette kan være krevende, men også meningsfullt. Å være tett på barna sine og bidra til at barna er aktive, ikke passive, oppfattes som positivt, selv om prisen for et intensivt foreldreskap kan være opplevelse av tidsklemme, stress og opplevelse av lite egentid.

Skjermbruk

Vi finner at skjermbruken blant både barn og foreldre kan bli en utfordring for å få til meningsfull tid, nok aktiviteter og tilstrekkelig samvær. Skjermbruk i form av smarttelefon, pc eller nettbrett er blitt en viktig del av hverdagslivet for både barn og voksne, som man tyr til både i forbindelse med jobb/skole, kommunikasjon og for underholdning. Samtidig er dette noe de fleste mødre i utvalget uttrykte bekymring for, og noe de vil begrense, både hos barna, partner og seg selv. Noen forteller at de opplever at både barna og foreldrene forsvinner for hverandre bak skjermen, og at foreldrene kan ha problemer med å kontrollere hvilket innhold barna konsumerer. Når barna synes det er vanskelig å avslutte skjermtiden, blir dette en kilde til konflikt i familien, og skaper utfordringer for foreldrenes grensesetting. Grensesettingen, konfliktene og forhandlingene rundt skjermbruken og skjermtiden blir for noen en (tid)krevende arbeidsoppgave i seg selv.

Vi ser et behov for mer kunnskap om både barns og foreldres skjermbruk og -praksiser som følger både barna og foreldrene over tid, slik at det blir mulig å si noe forskningsbasert om hvordan familieliv og -relasjoner påvirkes og kanskje endres med intensivt skjermbruk.

Hjelp og behov for avlastning i hverdagen

En tredjedel av utvalget i spørreundersøkelsen forteller at de får hjelp av besteforeldre i hverdagen til barnepass, renhold eller lignende. De kvalitative intervjuene tyder på at familier som bor i nærheten av besteforeldrene, med en nær relasjon og der besteforeldrene er ved god helse, gjerne får mye hjelp, støtte og avlastning i hverdagen. De som ikke har besteforeldre i nærheten har få steder å henvende seg for hjelp og støtte. Mens det offentlige i stor grad dekker opp omsorgsbehovet for barn på dagtid, finnes få offentlige støttetilbud som kan dekke opp omsorgsunderskudd og tidsunderskudd i familien. Mellom halv åtte og halv fem på hverdagens har foreldrene barnetilsyn. Etter halv fem på ettermiddagen er det ingen offentlige tilbud til barnefamiliene. Har de behov for mer hjelp og støtte er det besteforeldre og nær familie som må stille opp.

Mange familier kan ha et behov for avlastning, hjelp og veiledning i alle fasene av barnas liv. I dag følges barna opp av helsestasjonen til de er fire år. Etter dette er det få steder å henvende seg med spørsmål om barnas utvikling og utfordringer. Særlig foreldre til tenåringer etterlyser mer hjelp og veiledning, gjerne i form av tilbud som ikke er like inngripende som for eksempel barnevernet eller Barne- og ungdomspsykiatrien. Det bør derfor vurderes veilednings- og støttetilbud som normaliserer behovet for råd og kunnskap om foreldreskap også etter perioden med oppfølging på helsestasjonene.

Av de åpne svarene i spørreundersøkelsen går det videre frem at det mange foreldre ønsker seg er meningsfulle og rimelige fritidsaktiviteter for barna. Skolefritidsordningen trekker frem som et tilbud som gjerne kan ha høyere kvalitet og mer innhold. Når barna tilbringer hele dagen på

skolen, burde leksehjelp og fritidsaktiviteter inngå i skolens mandat. Foreldrenes behov tegner omrisset av en heldagsskole, som både innbefatter faglig, pedagogisk opplæring og et aktivitetstilbud som gir barna muligheten til utvikling og mestring på arenaer som idrett, musikk, vitenskap og kultur.

Man bør vurdere hvordan man politisk kan legge til rette for mer tilgjengelig støtte og avlastning for foreldre, slik at man ikke blir avhengig av besteforeldre som kanskje ikke er tilgjengelige. I tillegg burde det tilrettelegges for flere meningsfulle aktivitetstilbud for barn, i form av for eksempel heldagsskole med mulighet for å få et varmt måltid på skolen.

Likestillingsidealet møter det tredje skiftet

Mødrene og fedrene i datamaterialet vårt deler på arbeidsoppgavene som hører til familielivet i dagens Norge. Dette er i tråd med undersøkelser av tidsbruk i norske husholdninger og oppslutning om likestillingsidealer (Kitterød og Teigen 2021). Men arbeidsoppgavene deles skjevt i den forstand at mødre gjør mer av det ubetalte husarbeidet, mens fedrene jobber litt mer og tar seg av mer oppussing og vedlikehold. Et særlig interessant funn er den skjeve arbeidsdelingen når det gjelder det tredje skiftet, det vil si det ofte usynlige planleggings- og koordineringsarbeidet i familien. Det er fremdeles mødrene som tar dette prosjektlederansvaret.

Det er fra den sittende regjeringen Solberg ytret ønsker om flere barnefødsler i Norge. Spørreundersøkelsen viser at stress er knyttet til kjønn og antall barn. Jo flere barn en kvinne har, jo mer stress opplever hun. Fedre har ikke en tilsvarende økning i stress. Våre funn indikerer at en større likedeling av omsorgsarbeidet i familien kan bidra til at mødre med flere barn får bedre helse og livskvalitet. En økning av mødres livskvalitet kan føre til at flere kvinner ønsker å få flere barn, og øke antallet barnefødsler.

Prisen for prosjektlederansvaret

Mødrene i utvalget opplever signifikant mer stress enn fedrene, når bakgrunnsvariabler og jobbsituasjon er kontrollert for. Det er kun kjønn, antall barn, alderen på det første barnet, og pendletid som har signifikant sammenheng med stressnivået i hverdagen. Vi finner også at det er en skjev arbeidsdeling mellom foreldrene, der mødre fremdeles har hovedansvaret for det tredje skiftet. Sett i sammenheng gir dette grunn til å si at opplevelse av stress og mangel på balanse for mødre i barnefamilier i Norge er knyttet til skjev arbeidsdeling i hjemmet og et likestillingsprosjekt som ikke er kommet helt i mål.

Vi mener at dette er et problem som ikke bare bør overlates til den enkelte mor eller foreldrepar. Snarere er dette et tegn på at manglende likestilling ikke bare er et økonomiske og sosialt problem, men også et helsepolitisk problem som bør tas på alvor.

Vi trenger mer kunnskap om hvorfor mødre fremdeles tar på seg det tredje skiftet, og hva konsekvensene av dette er på lengre sikt. Ny forskning basert på krysskulturelle analyser viser at tilgjengelighet av fedrekvote og innretning av familiepolitikk ikke ser ut til å ha effekt på unge menns fremtidsplaner om uttak av foreldrepermisjon, mens holdninger til kjønnsroller derimot har effekt (Olsson 2021). Vi trenger altså mer kunnskap om hva som ligger til grunn for reproduksjon og konsekvenser av bestemte kjønnsroller – også i likestillingslandet Norge.

Ulike familieformer – like familieliv

Vi finner at likheter og forskjeller mellom ulike familier går på tvers av datamaterialet, slik at vi ikke kan konkludere at for eksempel familier med samboende, likekjønnede foreldre gjør hverdagslivet på en annen måte enn samboende foreldre av forskjellige kjønn. Vi kan heller ikke si at foreldre med minoritetsbakgrunn opplever hverdagslivet på en helt annen måte enn foreldre med majoritetsbakgrunn. Vi finner også at aleneboende foreldre er ikke mer stressa enn

samboende foreldre selv om de jevnlig har eneansvar for barna sine. Tvert imot. Dette er interessant og kan tyde på at vi trenger enda mer kunnskap om hva som egentlig ligger til grunn for opplevelse av stress i barnefamilier hvor foreldrene bor sammen og i utgangspunktet deler på arbeidsoppgavene.

De normative idealene for familieliv og foreldreskap gjør at barnefamilier lever ganske like liv. I tillegg skaper modellen med to utarbeidende foreldre, kombinert med en utstrakt bruk av barnehage, at tidspunkt og tidsbruk i barnefamiliene er veldig lik. Når foreldre er på jobb og barn er i barnehage/skole, blir ettermiddagene familienes samlingspunkt, med meningsfullt samvær og fritidsaktiviteter. Familiene ønsker et større vern av ettermiddagstiden de har sammen, ved å flytte flere fritidsaktiviteter inn i skoletiden.

Referanser

- Archetti, E. P. (2003). Den norske «idrettsmodellen»: Et kritisk blikk på siviltt samfunn i Norge. *Norsk antropologisk tidsskrift* (01), 8–15
- Andrews, T., & Vassenden, A. (2007). Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 15(02), 151–162.
- Bakken, A. (2020). Ungdata 2020. Nasjonale resultater. NOVA-rapport 16/20, Oslo: Nova.
- Bekkhuss, M., Skjøthaug, T., Nordhagen, R., & Borge, A.I.H. (2010). Intrauterine exposure to caffeine and inattention/overactivity in children. *Acta Paediatrica*, 99(6), 925-928.
- Bekkhuss, M., Rutter, M., Barker, E. & Borge, A.I.H. (2011). The Role of Pre- and Postnatal Timing of Family Risk Factors on Child Behavior at 36 months. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39(4), 611-621.
- Bjørnholt, M. & Stefansen, K. (2018). Same but different: Polish and Norwegian parents' work-family adaptations in Norway. *Journal of European Social Policy*, 29(2), 292-304. doi: 10.1177/0958928718758824
- Crompton, R. og Brockman, M. (2006) 'Class, Gender and Work-Life Articulation', i Perrons, D., Fagan, C., McDowell, L., Ray, K. og Ward, K. (red.) *Gender Divisions and Working Time in the New Economy*. Cheltenham: Edward Elgar
- Duncan, K. A., og Pettigrew R. N. (2012) 'The Effect of Work Arrangements on Perception of Work- Family Balance', *Community, Work and Family*, 15(4): 403-423.
- Egeland, C. & Drange I. (2016) Å ta ansvar - deltidsvalgets ideologiske dimensjon. Begrunnelser for deltidsvalg i Norge. Halrynjo, Sigtona; Teigen, Mari (Red.) *Ulik likestilling i arbeidslivet*. 6. s. 122–141. Gyldendal Akademisk.
- Egge-Hoveid, K. og Sandnes T. (2013). *Kvinnens og menns tidsbruk i ulike livsfaser og familietype*.SSB-Rapport 45/2013. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Ellingsæter, A.L., and Kitterød, R.H. (2021). "Den «uferdige» revolusjonen: Hva betyr utdanning for fedres familiearbeid?" *Tidsskrift for samfunnsforskning* 62 (01): 27–50. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-02>.
- Ellingsæter, A. L. (2012). Familiepolitikk i klassesamfunnet. I K. Widerberg & A. L. Ellingsæter (red.), *Velferdsstatens familier: Nye sosiologiske perspektiver* (s.99–122). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Elvestad, E., Staksrud, E. og Ólafsson, K. (2021). Digitalt foreldreskap i Norge, EU Kids Online, Universitetet i Oslo og Universitetet i Sørøst-Norge
- Ericsson, Ulf, Petterson, Pär, Rydstedt, Leif W., & Ekelund Elin (2019) «Arbete, familjeliv och återhämtning : en explorativ studie om det tredje skiftet» *Arbetsmarknad och arbetsliv*, 25(3–4): 90–107.
- Erstad, I. (2015). *Here, now and into the future: child rearing among Norwegian-Pakistani mothers in a diverse borough in Oslo, Norway*. Doktor-avhandling. Oslo: Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Field, T. (2010). Postpartum depression effects on early interactions, parenting, and safety practices: a review. *Infant Behav Dev*, 33(1), 1-6. DOI:10.1016/j.infbeh.2009.10.005.
- Finnvold, J.E, Seland, I., Tveito, S.B., Schøyen, M.H. og Aarset, M.F. 2020. *Familiens betydning*.

Kunnskapsoversikt om hverdagsliv, omsorg, samlivsbrudd og familiestøttende tiltak. NOVA Rapport 1/2020

Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth, M. R., Hall, C. M. & Heyward, D. (2011). Maternal Depression and Child Psychopathology: A Meta-Analytic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(1), 1-27. DOI:10.1007/s10567-010-0080-1.

Gullestad, M. (1996). *Hverdagsfilosofer: verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge* (Everyday life philosophers). Oslo: Universitetsforlaget

Hennum, N. (2002). *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder: om å være mor og far for norsk ungdom*. NOVA-rapport 19/02. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo

Herlofson, K. & Daatland, S. O. (2016). *Forskning om familiegenerasjoner: en kunnskapsstatus*. NOVArapport 2/2016. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Herlofson, K. (2015) Lengre liv, nye hjelpemønstre i familien? *Sosiologi i dag*, 45(3)

Herlofson, K. og Gunhild O. Hagestad (2012). Transformations in the role of grandparents across welfare states. I S. Arber og V. Timonen (red.) *Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts*, s. 27-49. Bristol: Policy Press.

Hochschild, A. (1997). "When work becomes home and home becomes work", *California Management Review*, 39(4): 79-97.

Ingelsrud, Mari Holm; Bernstrøm, Vilde Hoff (2021). Hjemmekontor: Utbredelse og sentrale kjennetegn våren 2021. 49 s. Arbeidsforskningsinstituttet AFIs FoU-resultat 2021:04

Johnsen, J.V. (2015). *Work and families: four essays in applied microeconomics*. PhD avhandling. Bergen: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen

Kavli, H. C. (2015). Adapting to the dual earner family norm? the case of immigrants and immigrant descendants in Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(5), 835-856. doi: 10.1080/1369183X.2014.975190

Kitterød, R. H. (2005) Han jobber, hun jobber, de jobber. Rapporter 2005/10, *Statistisk Sentralbyrå*.

Kitterød, H. & Rønsen, M. (2013). Yrkes- og familiearbeid i barnefasen: endring og variasjon i foreldres tidsbruk 1970–2010 (Statistisk sentralbyrå Rapport 44/2013.).

Kitterød, R. H., Lidén, H., Lyngstad, J., & Wiik, K. A. (2016). Delt bosted for barna etter samlivsbrudd—en praksis for folk flest?. *Sosiologisk tidsskrift*, 24(01), 27–50.

Kitterød, H., Halrynjo, S. og Østbakken, K. M. (2017). *Pappaperm? Fedre som ikke tar fedrekvote – hvor mange, hvem og hvorfor?* (Institutt for samfunnsforskning Rapport: 2017/2). Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Kitterød og Bringedal 2012

Kitterød, R. H. og Halrynjo, S. (2019). Mer likestilling med fedrekvote? Naturlige eksperimenter i norsk kontekst. *Tidsskrift for kjønnsforskning*. 43(2), s 71–89

Kitterød, R.H. og Teigen, M. (2021)

Kutrovátz, Kitti (2017) Parental time from the perspective of time pressure: The idea of intensive parenting. *Szociológiai Szemle*, 27 (4). pp. 20-39.

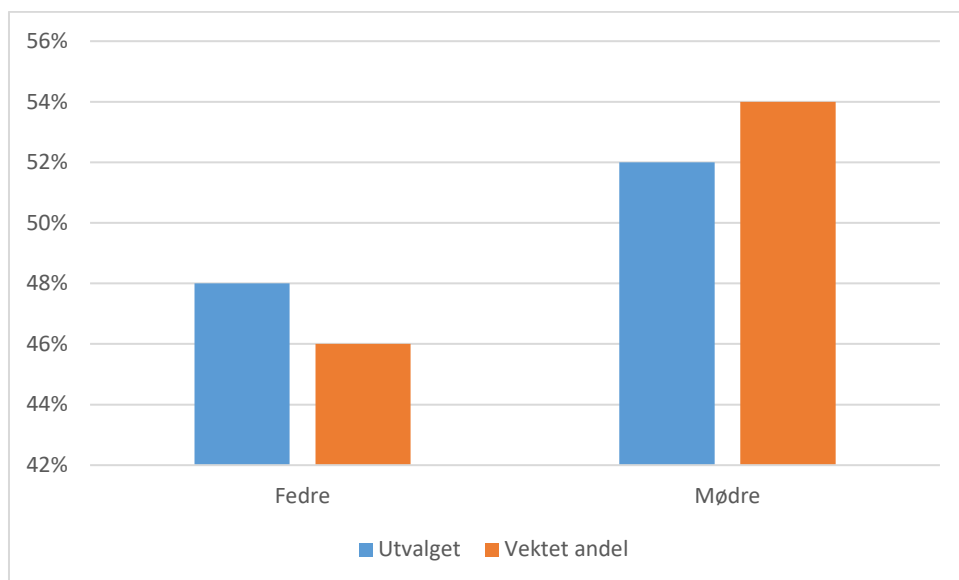
Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*: Sage

- Langøy, A., Smith, O. R.F., Wold, B., Samdal, O., & Haug, E. (2019). "Associations between family structure and young people's physical activity and screen time behaviors" *BMC Public Health*, 19(1): 433.
- Lidén, H. (2017). *Barn og migrasjon: mobilitet og tilhørighet*. Oslo: Universitets-forlaget
- Lilleaas, U.B. (2003). *Fra en kropp i ustand til en kropp i det moderne*. Doktoravhandling, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Lilleaas, U.B. og Ellingsen D. 2014. «Noen vil ha det slik» Tradisjonelle kjønnsroller og svake levekår på Sørlandet. Portal forlag.
- Magnusson, E. (2010). *Hon, han, hemmet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. NOVA-rapport 20/2007. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Nadim, M. (2014). *Forerunners for change: work and motherhood among second-generation immigrants in Norway*. PhD-avhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Nadim, M. (2012). Mellom familie og arbeid. Moralske forhandlinger blant kvinnlige etterkommere. I K. Widerberg & A.L. Ellingsæter (red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver* (s.289–308). Oslo: Gyldendal akademisk
- Neumann, C. B. (2009). Det bekymrede blikket – En studie av helsesøstrenes handlingsbetingelser. Oslo: Novus forlag.
- Nilsen, W., Olsson, C. A., Karevold, E., O'Loughlin, C., McKenzie, M., & Patton, G.C. (2012). Associations of adolescent depressive symptoms with subsequent pregnancy completion and termination in young adulthood: Findings from the Victorian Adolescent Health Cohort Study. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 25 (1), 6-11. DOI: 10.1016/j.jpag.2011.06.013.26
- Nilsen, W., Skipstein, A., & Gustavson, K. (2012). *Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: konsekvenser for barn og unge*. (English: Parental conflict, parental break-up and interparental mediation), Norwegian Institute of Public Health Report 2012:50. Oslo, Norway.
- Nilsen, W., Johansen, S., Blaasvær, N., & Hammerstrøm, K. T., (2015). *Effekt av tiltak rettet mot innsatte foreldre og deres barn – en systematisk oversikt*. (English: Effect of interventions targeting incarcerated parents and their children – A systematic review). The Norwegian Knowledge Centre Report 15-2015. ISBN 978-82-8121-966-3 ISSN 1890-1298. The Norwegian Knowledge Centre for the Health Services, Oslo: Norway.
- Nilsen, W. (2016). Support for the link between adolescent mental health problems and subsequent perinatal depression: a 20-year prospective cohort study. Commissioned Internal Peer-Reviewed Commentary, *Evidenced Based Mental Health*. DOI:10.1136/eb-2015-102182.
- Nilsen, W., Skipstein, A., Østby, K., & Mykletun, A. (2017). Examination of the double burden hypothesis – A systematic review of work-family conflict and sickness absence, *European Journal of Public Health*, 27(3):465-471, <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckx054>
- Nilsen, W., & Mykletun, A., (2018). Family-related stressors and sick leave in mothers and fathers. In Mathiesen, K.S., Sanson, A., & Karevold, E.B., (Eds). "Tracking opportunities and problems from infancy to adulthood – 20 years with the TOPP study". Hogrefe Publishing: Gottingen; Germany.
- NOU 2017:6. 2017. *Offentlig støtte til barnefamiliene*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- Olsson, M. (2021). Causes and consequences of gender roles. Ph.D.-avhandling, Det helsevitenskapelige fakultet, UiT – Norge arktiske universitet.

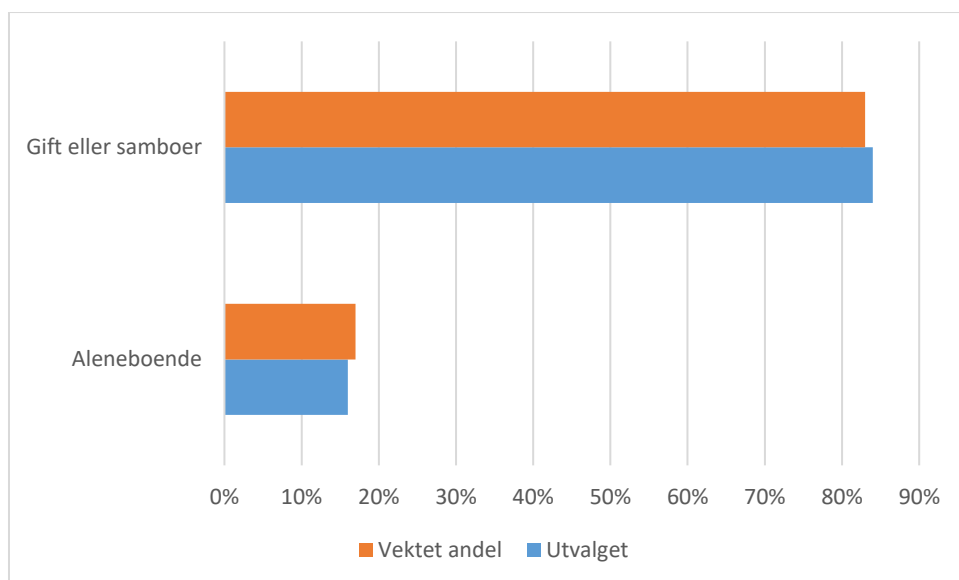
- Pedersen, E. og Egeland, C. (2020). *Hverdagsliv og familieliv i Norge i 2020*. AFI-rapport 1/2020.
- Smeby, K. W. (2017). Likestilling i det tredje skiftet? Heltidsarbeidende småbarnsforeldres praktisering av familieansvar etter 10 uker med fedrekvote. PhD-avhandling. Trondheim: NTNU
- Smeby, K. W. & Brandth, B. (2013). «Mellom hjem og barnehage: Likestilling i det tredje skiftet» *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37(3-4): 329–347.
- Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart & Winston
- Stefansen, K. (2011). *Foreldreskap i småbarnsfamilien: klassekultur og sosial reproduksjon* (24/2011). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Stefansen, K. & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: the role of the emotional in the 'resourcing' of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32(3), 389–405. doi:10.1080/01425692.2011.559340
- Stefansen, K. & Farstad, G. R. (2008). Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter. *Tidsskrift for samfunnsforskning* (03), 343–372
- Stefansen, K., I. Smette og Å. Strandbu (2018) Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, 23:2, 162-172
- Torvik, F. A. & Rognmo, K. (2011). *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk: omfang og konsekvenser*. Rapport 2011:4. Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt.
- Vaage, O. F. (2012) *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Vincent, C. og Ball, S. J. (2007). 'Making up' the middle-class child: Families, activities and class dispositions. *Sociology*, 41, 1061–1077.
- Vestel, V. & Hydle, I. (2009). Fritidsklubb. Kvalifisering og rusforebygging. Rapport nr. 15/09. Oslo: Nordisk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Aarset, M. F. (2015). Hearts and roofs: family, belonging, and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway. Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo
- Aarseth, H. (2011) *Moderne familieliv. Den likestilte familiens motivasjonsformer*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Vedlegg

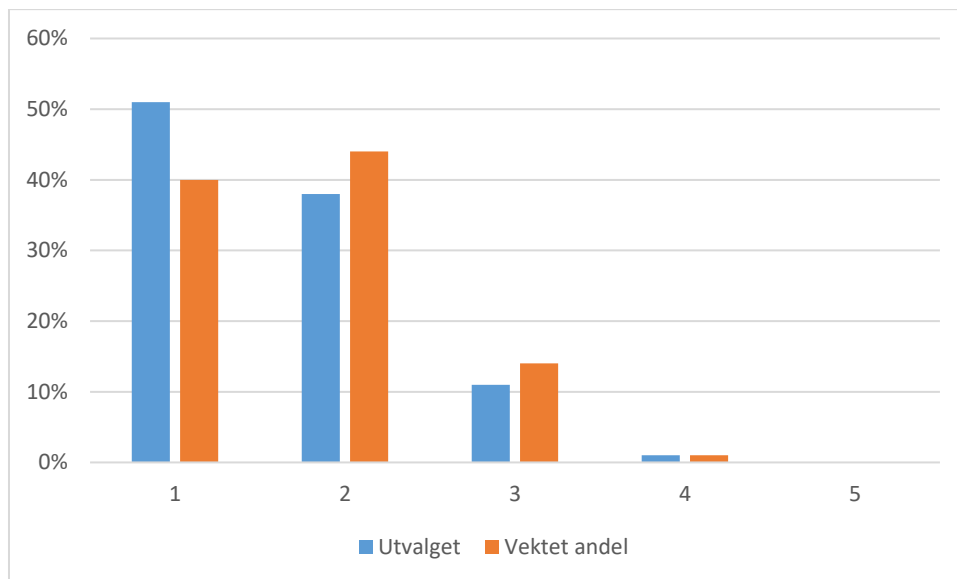
Kjennetegn ved utvalget

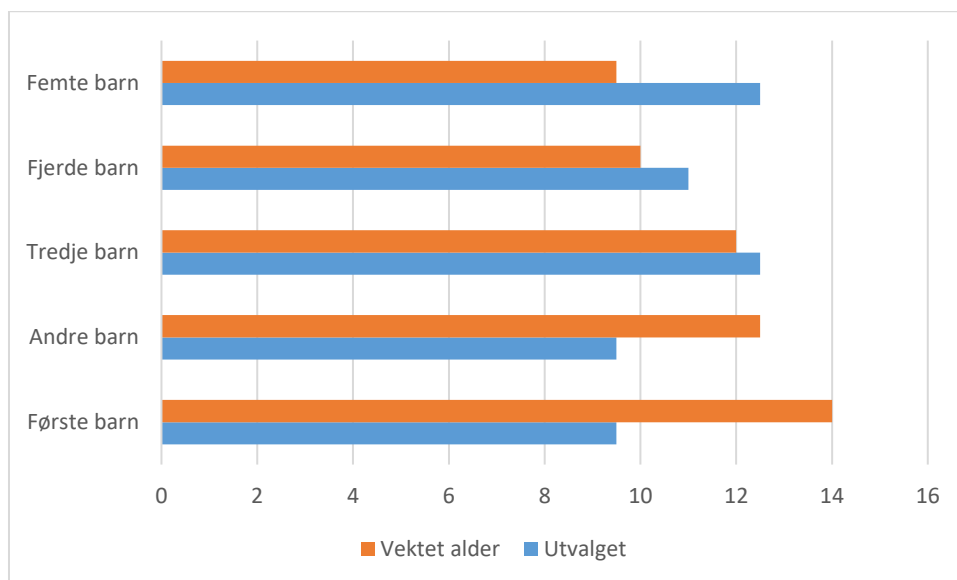
Figur ii. Andel fedre og mødre i utvalget og vektet fordeling.

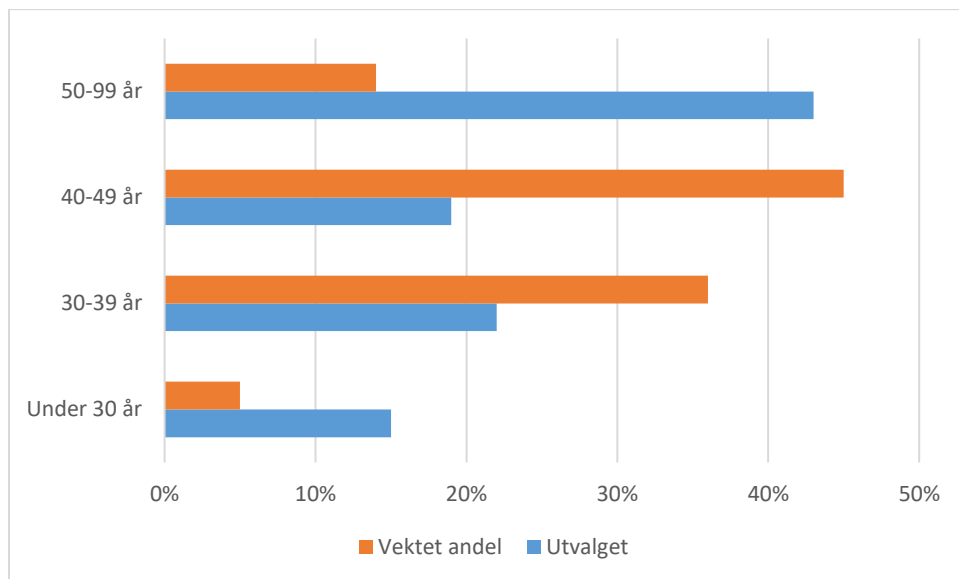
Figur iii. Andel samboende og aleneboende foreldre i utvalget og vektet fordeling.

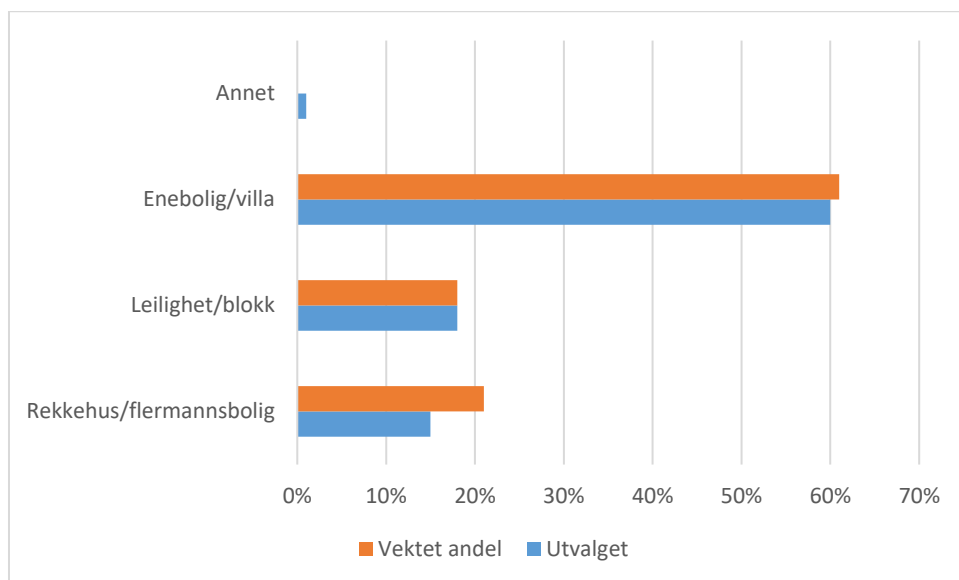
Figur iv. Fordeling av antall barn i utvalget og vektet fordeling.

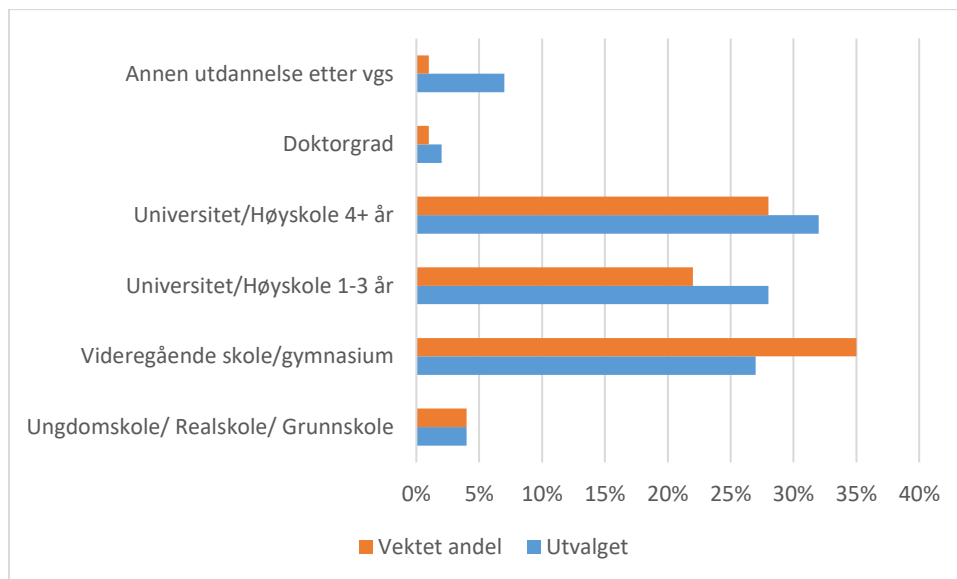
Figur v. Barns gjennomsnittlige alder i utvalget og vektet gjennomsnittsalder.

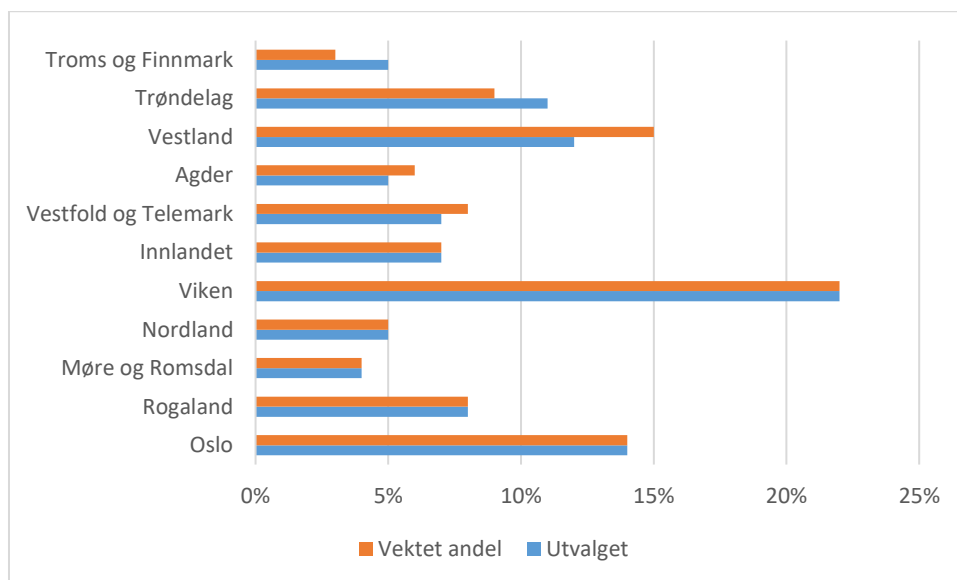
Figur vi. Aldersfordeling av foreldrene i utvalget og vektet fordeling.

Figur vii. Fordeling av boligtype i utvalget og vektet fordeling.

Figur viii. Utvalgets fordeling på høyest fullførte utdanningsnivå og vektet fordeling.

Figur ix. Bostedsfylke i utvalget og vektet fordeling.

Åpne svar fra respondenter som svarer at de ikke opplever balanse i hverdagen. Kategorisert tematisk.

Totalsummen av oppgaver							
All organisering av alt. Være i forkant og planlegge alt. Vite at vi har gaver, huske bursdager, ha klær som trengs. All matplanlegging. Veldig frustrerende.							
All planlegging og ting å huske på - det faller alltid på meg, pluss at jeg tar på meg flere oppgaver enn jeg burde (i forbindelse med cuper, foreldrekontakt for klassen osv.).							
Alt							
Alt							
Alt							
Alt							
Alt							

Alt									
Alt									
Alt som skjer sammen.									
Alt tar som regel lenger tid enn hva man har tilgjengelig. Så arbeidet og alle daglige gjøremål blir avbrutt. Barna blir alltid satt først, og da må vi ta alt annet vi ikke rekker etter leggetid.									
Alt, lite tid til refleksjon og pause									
Barnehage forberedning, stell av barn, for liten fritid og for lite økonomisk frihet med barn									
Dette er gjengangere for at ting tar tid: Nå må dere bli ferdige, vi må dra/ kjøre..., ja, men jeg skulle bare.... Jeg glemte det/noe Vet ikke / husker ikke....									
Jobbsøking og prosesser med NAV, oppfølging av egen helse, behandlinger, handling, matlaging, planlegging.									
Klesvask og alt det innebærer, levering bhg så jobb									
Mat, rydde, kjøring fra a til å. Jobb									
Organisering									
Organisere neste jobb									
Organisering									
Partner er vekependlar og lite interessert i barns fritidsinteresser . Vi har gardsbruk som er endt dei andre sin hobby, tek også min tid når Eg på stelle dyr når dei ikkje er heime. Fritidssysler til barm er også på andre sida av èin fjord , må reise med ferje og vente i timesvis.									
Rydding, planlegging, trass, jobb									
Summen av alt overskrider timer tilgjengelig i døgnet. Får ikke så mye kvalitetstid med barna.									
Summen av alt utenom egentid.									
Tidspress til å være i bhg til gitte tider, kort tid mellom barnehage og fritidsaktiviteter. Matlaging og renhold									
Vanskelig å si, totaltiden er problemet									
Å jobbe skift begge to, få familiebedriften til å gå opp									
Husarbeid									
Handling, matlaging og rengjøring									
Hus stell									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid									
Husarbeid barna måltider									
Husarbeid og arbeid tar mye tid. Spesielt arbeid da jeg synes vi får lite igjen for det ift tiden vi bruker på det.									
Husarbeid og jobb									
Husarbeid og leksegjøring									
Husarbeid og matlaging									
Husarbeid og matlaging									
husarbeid, husdyr									
Husarbeid, jobb									

Husarbeid, jobb									
Husarbeid, lekser.									
Husarbeid, mat laging, mat innkjøp, oppfølging i forhold skule, PPT, BUP for barn og meir arbeid, overtid jobb									
Husarbeid, matlaging									
Husarbeidet									
Innkjøp									
Lage matpakke til barnehagen,									
Lage middag									
Lage middager og klesvask									
Legging									
Legging av baby, oppvåkninger om natten, husarbeid									
Legging og kveldsstell									
lekse og oppfølging ifht. skole									
Lekser									
Lekser									
Leverer i barnehagen									
Mat og hus									
matlaging									
Matlaging hjelpe med lekser									
Matlaging, oppfølging av skolearbeid, husarbeid									
matlaging, vasking av hus									
Planlegging, diskutering og gjennomføring									
Praktiske ting									
Praktiske ting å gjøre									
Serving av familiemedlemmer.									
Tid på kjøkkenet									
Vedlikehold av hjemmet og fritid sammen med barn									
Vedlikehold av hus og hage, transport til/fra jobb.									
Transport									
Transport									
Transport									
Transport									
Transport									
Transport til og fra jobb									
Transport fra og til jobb, matlaging, klesvask, vasking og legging av barn									
Transport og innkjøp									
Transport til og fra fritidsaktiviteter.									
Transport til og fra jobb									
Transport til/fra jobb/barnehage									
Kjøring									
Kjøring til fra...									
Kjøring til og fra alle aktiviteter									
Kjøring til og fra fritidsaktiviteter									

Kjøring til og fra jobb, skole, barnehage, fritidsaktiviteter									
Kjøring til/fra jobb/skole/aktiviteter									
Kjøring/henting og husarbeid									
Kombinere arbeid og familieliv når man har lang reisevei grunnet ingen jobbmulighet i distrikt der man bor									
Kø									
Levering barnehage, kjøring til jobb,									
Levering og henting i barnehage/transport til/fra jobb									
Lite fritid. Pendling tar mye verdifull tid for både omgang med barn og fritid. Skulle gjerne jobbet deltid									
Pendling									
Pendling til jobb. Legging.									
Pendling til og fra jobb									
Reise til jobb og hjem fra jobb									
Reise til/fra jobb									
reisevei til jobb og hjem igjen. Bor utenfor Oslo så pendler inn til Oslo hver dag. Tog går for sjeldent, har ofte signalfeil og er upålitelige. Er avhengig av bil, men tar jeg bilen er det mye kø på veien. Tar lang tid å komme seg til jobb, og hjem igjen.									
Reising til og fra jobb. Barnas fritidsaktiviteter og medfølgende plikter.									
Jobb									
For mye jobb									
Foreldre med barn under 18 år bør ha lovfestet 6 timers arbeidsdag med lønn tilsvarende 8 timer for å bedre tilværelse, samvær og logistikken									
Jeg skulle ønske at dagene var lengre. Om jeg kunnet brukt mindre tid på noe, ville det vært jobb.									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb									
Jobb og husarbeid									
Jobb og husarbeid, ting man MÅ gjøre.									
Jobb og matinnkjøp									
Jobb og organisering									

Jobb og reis til og fra jobb										
Jobb og reise til/fra jobb.										
Jobb og studier kombinert med småbarn og fritidsaktiviteter byr generelt på en noe hektisk hverdag										
Jobb som lærer, husarbeid										
Jobb tar for mye tid										
Jobb,										
Jobb, husarbeid/plikter i hjemmet										
Jobb, middag og middagsplanlegging										
Jobb, mye kjøring til og fra										
Jobb, og reisetid til/fra jobb.										
Jobb. Jeg er lærer, og jeg føler ofte at jeg bruker mye mer tid på oppfølging av andres barn enn mitt eget barn.										
Jobb. Kunne ønske samfunnet gjorde det lettere å faktisk få til å være husmor. Det trengs!										
Jobben										
Jobben										
Jobben										
Jobben – mye overtid uten lønn										
Jobben og lekser										
Jobber for mye										
Planlegging med kollegaer.										
Studiet										
Barn										
Vi har et barn med utfordringer, Aspergers syndrom. Her får vi ingen hjelp og tar hele ansvaret selv. Dette tar mye tid.										
Å få med barna ut og i aktivitet.										
Å legge barn.										
Påkledning, stell og måltider										
Morgener og kvelder. Generelt i hverdagen er det alt for mye som må gjøres, og fleste av oss får ikke tiden til å strekke til. som mor til barn med utfordringer, mener jeg at vi har for lite rettigheter i forhold til at vi må bruke mange flere timer hver dag på å hjelpe/veilede barnet i forhold til hva de uten utfordringer bruker tiden til.										
Morgenstell, legging, husarbeid										
Omsorg for barn og eldre mor										
Oppfølging av barn										
Oppfølging av lekser										
Lite tid til eget arbeid når barn ikke er gammel nok til barnehage										
logistikk og oppfølging av fritidsaktiviteter										
Logistikk og planlegging. Kjøring til og fra aktiviteter.										
Kveld og morgen										
Alt for mye tid til lekser. Med tre barndom trenger oppfølging til all lekse er det ikke rom for fritidsaktiviteter eller familietid/aktiviteter i hverdagen										
Barn. Får for lite egentid til interesser. Har ikke besteforeldre etc til barnepass										
Daglig oppfølging (stell, mat, treninger)										
Fritidsaktiviteter og påbud dugnad osv.										
Følge opp lekser, fritidsaktiviteter, foreldremøter i skole og alle fritidsaktiviteter og dugnad										

Få barnet forstå at en ikke kan bruke klokka på begge sider. Den tikke bare en veg. Og kan ikke stoppes eller holdes igjen										
Henting og levering barnehage. Kjøring til og fra jobb										
Øvrige svar										
Bruker mye tid på egne aktiviteter.										
Coronarestriksjoner skaper mye stress for barnefamilier										
Egentiden min.										
Fikse små ting										
Føler for liten tid til egentid/egentrening										
Goals										
Helsa										
Jeg savner å få hverdagen tilbake når smitten er over.										
Mass over alt										
Mye administrativt arbeid										
Nok tid sammen med ungen										
Savner å ha familie i nærheten som kunne ha avlastet en og annen gang.										
Stell, jobb,										
Tid Til meg										
Tid utenom tiden med barna										
Venting										
Å komme seg ut										

Materiale fra vekting

Statistikk basert på kvinner og menn bosatt i Norge med barn under 17 år i egen husholdning i 2018, kilde: microdata.no (NB! Personer med ukjent utdanningsbakgrunn er ekskludert fra datasettet)

		Kvinner							
		Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Nord-Norge	Trøndelag	Total		
Under									
30	Opp til grunnskole	5450	869	3391	1743	1166	12614		
30–39	Opp til grunnskole	18060	2072	8376	3220	2331	34052		
40–49	Opp til grunnskole	17665	1867	7134	2553	2009	31210		
50+	Opp til grunnskole	4469	442	1961	760	535	8170		
Under									
30	Vgs. eller lavere	4352	878	3502	1522	1296	11546		
30–39	Vgs. eller lavere	22976	3759	14848	4693	4722	51004		
40–49	Vgs. eller lavere	25370	3450	13873	4307	4434	51434		
50+	Vgs. eller lavere	4722	520	2551	877	803	9473		
Under									
30	Kort høy 1–3 år	3033	549	2507	987	897	7970		
30–39	Kort høy 1–3 år	36541	4840	23007	6642	7381	78405		
40–49	Kort høy 1–3 år	47925	5367	25213	8058	8075	94653		
50+	Kort høy 1–3 år	9399	876	4334	1706	1372	17678		

Under							
30	Lang høy 4+ år	265	33	240	86	88	715
30–39	Lang høy 4+ år	15263	1217	7560	1966	2630	28635
40–49	Lang høy 4+ år	19869	1356	7996	2323	2992	34544
50+	Lang høy 4+ år	4025	235	1474	487	536	6761
							478864

Menn

		Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Nord-Norge	Trøndelag	Total
Under							
30	Opp til grunnskole	1690	231	941	536	350	3748
30–39	Opp til grunnskole	11896	1309	5449	2546	1780	22975
40–49	Opp til grunnskole	17025	1687	7007	2937	2055	30726
50+	Opp til grunnskole	9546	883	4325	1976	1401	18113
Under							
30	Vgs. eller lavere	2134	446	1912	827	733	6047
30–39	Vgs. eller lavere	20946	3716	15498	4501	4949	49613
40–49	Vgs. eller lavere	31416	4457	19702	5856	6209	67636
50+	Vgs. eller lavere	11153	1479	7033	2290	2083	24037
Under							
30	Kort høy 1–3 år	649	101	596	182	187	1727
30–39	Kort høy 1–3 år	16947	2086	10527	2667	3195	35430
40–49	Kort høy 1–3 år	32716	3791	17023	4926	5274	63741
50+	Kort høy 1–3 år	13045	1266	6363	2319	1829	24820
Under							
30	Lang høy 4+ år	128	17	93	34	47	313
30–39	Lang høy 4+ år	9665	870	4769	1081	1801	18183
40–49	Lang høy 4+ år	18371	1414	7788	1821	3001	32391
50+	Lang høy 4+ år	7557	522	2864	870	1073	12897
							412397

Skript brukt i microdata.no

```
// Lager et datasett for mor og ett for far
```

```
clone-datasett barn mor
```

```
clone-datasett barn far
```

```
use mor
```

```
collapse (count) alder, by(mor_fnr )
```

```
use far
```

```
collapse (count) alder, by(far_fnr )
```

```
rename alder farbarn
```

```
// Regner ut hvor mange barn per far, summen av antall barn stemmer med antall barn i barn-  
datasettet
```

```
tabulate farbarn
```

```
use mor
```

```
rename alder morbarn
```

```
tabulate morbarn
```

```
create-dataset foreldrene
```

```
import ds/BEFOLKNING_FOEDSELS_AAR_MND as fødeår
```

```
use far
```

```
merge farbarn into foreldrene on PERSONID_1
```

```
use mor
```

```
merge morbarn into foreldrene on PERSONID_1
```

```
use foreldrene
```

```
// Dropper missing på alle som ikke er enten mor eller far
```

```
drop if sysmiss(farbarn) & sysmiss(morbarn)
```

```
rename fødeår alder
```

```
replace alder = 2018-int(alder/100)
```

```
import ds/BOSATTEFDT_BOSTED 2018-01-01 as kommune
```

```
drop if sysmiss(kommune)
```

```
import ds/BEFOLKNING_BARN_I_HUSH 2018-01-01 as barn
```

```
drop if sysmiss(barn )
```

```
drop if barn==0
```

```
use foreldrene
```

```
import ds/NUDB_BU 2018-01-01 as utdanning
```

```
replace utdanning = substr( utdanning, 1,1)
```

```
destring utdanning
```

generate utd_ny = 1 if utdanning == 0

replace utd_ny = 1 if utdanning ==1

replace utd_ny = 1 if utdanning ==2

replace utd_ny = 1 if utdanning ==3

replace utd_ny = 2 if utdanning ==4

replace utd_ny = 2 if utdanning ==5

replace utd_ny = 3 if utdanning == 5

replace utd_ny = 3 if utdanning == 6

replace utd_ny = 4 if utdanning == 7

replace utd_ny = 4 if utdanning == 8

generate alder_kat = 1 if alder<30

replace alder_kat = 2 if alder>=30 & alder<40

replace alder_kat = 3 if alder>=40 & alder<50

replace alder_kat = 4 if alder>=50

generate fylke = substr(kommune , 1,2)

generate region = 1 if fylke=='01'

replace region = 1 if fylke=='02'

replace region = 1 if fylke=='03'

replace region = 1 if fylke=='04'

replace region = 1 if fylke=='05'

replace region = 1 if fylke=='06'

replace region = 1 if fylke=='07'

replace region = 1 if fylke=='08'

replace region = 2 if fylke=='09'

replace region = 2 if fylke=='10'

replace region = 3 if fylke=='11'

replace region = 3 if fylke=='12'

replace region = 3 if fylke=='14'

```
replace region = 3 if fylke=='15'
```

```
replace region = 4 if fylke=='18'
```

```
replace region = 4 if fylke=='19'
```

```
replace region = 4 if fylke=='20'
```

```
replace region = 5 if fylke=='50'
```

```
import ds/BEFOLKNING_KJOENN as kjønn
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==1 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==1 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==1 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==1 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==2 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==2 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==2 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==2 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==3 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==3 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==3 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==3 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==4 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==4 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==4 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==4 & kjønn == '2'
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==1 & kjønn == '1'
```

```
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==1 & kjønn == '1'
```

```
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==1 & kjønn == '1'
```

```
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==1 & kjønn == '1'
```

```
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==2 & kjønn == '1'
```

tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==2 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==2 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==2 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==3 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==3 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==3 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==3 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==1 & utd_ny ==4 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==2 & utd_ny ==4 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==3 & utd_ny ==4 & kjønn == '1'
tabulate region if alder_kat ==4 & utd_ny ==4 & kjønn == '1'

Intervjuguide foreldre i barnefamilier

Bakgrunnsspørsmål

- Hvor gammel er du/dere?
- Utdannelse?
- Jobb?

Familiesituasjon

- Hvordan er deres familiesituasjon? Enslig, gift, samboer, antall barn, barns alder etc.
- Hvis partner og partner ikke tilstede: Fortell litt om partner, alder, jobbsituasjon etc.
- Om parforholdet: Hvor lenge har dere vært sammen? Bodd sammen?

Familieplanlegging

- Når fikk du/dere det første barnet? Påfølgende barn?
- Hvorfor fikk dere barn akkurat da?
- Hva er de største endringene i livet ved å få barn? Var det noe som måtte være på plass når du / dere stiftet familie? Jobb, bolig, giftermål etc., men også ting som reiser og lignende. Hvorfor?

Bosituasjon

- Bosted og bosituasjon: Hva slags bolig? Hvor lenge har dere bodd her? Trives dere? Hva bidrar til trivsel/ikke trivsel? Er det et bra bosted for barnefamilier? Planlegger dere å flytte?
- Hva har dere nærhet til? Hva er langt unna? Hva er viktigst å ha i nærmiljøet? Har dere god tid?
- Er ting annerledes enn der du vokste opp?

Arbeid/økonomi

- Hvor mye jobber du? Jobber du på hjemmekontor (også uavhengig av pandemien)? Hva er din arbeidstid? Hender det at du må jobbe kvelder/helger?
- Er du i et karriereløp? Hva betyr jobben din for deg? Endret jobbsituasjonen seg når du fikk barn? Arbeidstid, ambisjoner, bytte av arbeidsplass?
- Hvordan tror du din jobbsituasjon vil være i de nærmeste årene? Arbeidstid, stilling, karriere, lønn?

Hverdagsliv og tidsklemma

- Hvordan ser en typisk hverdag ut hjemme hos dere? Jobb/skole/barnehage, måltider, aktiviteter, transport, kveldsstell.
- Hvordan fordeler dere på arbeid og omsorg? Fordeling av foreldrepermisjon, henting i barnehage, oppgaver i hjemmet, arbeidstid? Hvordan håndterer du motstridende krav mellom jobb og familie? Arbeidstidstilpasning, hjelp til barnepass etc.?
- Hvem har ansvar for klesinnkjøp, bursdager og sånn?

Barnas hverdag

- Hvordan er barnas hverdag? Offentlig tilsyn (barnehage/skolefritidsordning), fritidsaktiviteter, (organiserte aktiviteter, venner og lek) alternative tilsynsformer?
- Skjermbruk?
- Hva skal til for at barna har det bra? Hvilket aktivitetsnivå er bra? Burde mer være i regi av skolen?
- Følger dere opp barnas sosiale liv? Relasjoner, aktiviteter etc.?
- Hvordan griper dere det an hvis barna har det vanskelig? Andre aspekter ved barnas liv.

Støtte i hverdagen (offentlige tilbud/besteforeldre)

- Er det noen ordninger dere savner? Avlastning, lengre åpningstider, flere fellesskapsløsninger i lokalsamfunnet, 6-timersdag, leksehjelp? Hvordan kunne man legge bedre tilrette for dere?
- Får dere hjelp og støtte fra foreldre, søsken, naboer eller venner? Til for eksempel barnepass i hverdag/helg, henting og bringing, husarbeid, økonomisk støtte? I så fall, hvor viktig er denne støtten, hva bidrar den med?
- Har dere vaskehjelp? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Besteforeldre? Praktisk støtte, emosjonell, helger, hverdag osv.?
- Gir dere hjelp og støtte til andre? Nabofamilier, venner, søsken, foreldre?

Tid og livskvalitet

- Hva synes du er viktig for å ha en god hverdag? Egentid, aktiviteter, lite stress etc.?
- Hva er kvalitetstid for deg? Når opplever du kvalitetstid? Er det vanskelig å få til?
- Hvordan ville du prioritert om døgnet hadde en time mer eller mindre? Hva opplever du at du mangler tid til i hverdagen?

Utkast til spørreskjema

Introduksjon

Hvordan er hverdagslivet i barnefamilier i Norge? Hvordan ser en vanlig dag ut? Hvordan får foreldre kabalen til å gå opp og logistikken til å henge sammen? Og hvilken tilgang har foreldre på støtte fra omgivelsene? Dette er spørsmål som Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) skal finne svar på for Barne- og familiedepartementet, og som vi håper at du kan hjelpe oss med å få besvart ved å fylle ut dette spørreskjemaet. Det vil ta ca. XX min å svare på spørsmålene. Når du svarer ber vi deg om å ta utgangspunkt i en så «vanlig» hverdag som mulig, det vil si en hverdag som ikke er påvirket av tiltak eller nedstengning i forbindelse med pandemisituasjonen.

1 [FILTER]

Hvor mange barn i alderen 0-16 år bor i din husstand? Ta med barn du har 50-100% omsorg for inkludert eventuelle bonusbarn.

Curtain with range 1-16

Sreen out if not 1-16

2

Hvis barn under 16 år:

Fødselsår barn 1 (rullegardin)

Fødselsår barn 2 (rullegardin)

Fødselsår barn 3 (rullegardin)

Osv.

Husholdningssituasjon:

3 [FILTER]

Er du:

1. Enslig forsørger (-> spm 5)
2. Gift eller samboer med barn (egne, felles og/eller bonusbarn) (-> spm 4)
3. Annet -> Åpen kategori (-> spm 5)

Personer med partner får også følgende spørsmål, som ikke stilles til enslige: 4, 8b, 19, 21

4

IF Q3=2

Hvilket kjønn er din ektefelle/partner?

Kvinne

Mann

5

Hva slags type bolig bor du i?

☐	Rekkehus/flermannsbolig
☐	Leilighet/blokk
☐	Enebolig/villa
☐	Annet

6

Hva er din høyeste fullførte utdanning?

☐	Ungdomsskole/ Realskole/ Grunnskole
☐	Videregående skole/gymnasium
☐	Universitet/Høyskole 1-3 år
☐	Universitet/Høyskole 4+ år
☐	Doktorgrad
☐	Annen utdanning etter videregående skole/gymnasium
☐	Vil ikke oppgi

7

Omtrent hvor stor er husstandens samlede brutto årsinntekt (før skatt og fradrag)?

☐	Under 200.000 kroner
☐	200.000 – 399.999 kroner
☐	400.000 – 599.999 kroner
☐	600.000 – 799.999 kroner
☐	800.000 – 999.999 kroner
☐	1.000.000 – 1.199.999 kroner
☐	1.200.000 – 1.399.999 kroner
☐	1.400.000 eller mer
☐	Ønsker ikke å svare
☐	Vet ikke

8 a) [FILTER] Tenk på en normalsituasjon (ikke påvirket av pandemisituasjonen), hva regner du deg først og fremst som

Alternativene markert i gult skal ha spm 9, resten skal ikke ha spm 9.

☐	Selvstendig næringsdrivende
☐	Yrkesaktiv heltid (gjelder også om du er permittert nå)
☐	Yrkesaktiv deltid (gjelder også om du er permittert nå)
☐	Student
☐	Skoleelev
☐	Pensjonist
☐	Hjemmeværende
☐	Trygdet
☐	Arbeidsledig
☐	Annet
☐	Vil ikke oppgi

8 b) (Stilles bare til dem som har krysset av for partner/ektefelle/samboer):
IF Q3=2

Tenk på en normalsituasjon (ikke påvirket av pandemisituasjonen), hva regner *din partner* seg først og fremst som

☐	Selvstendig næringsdrivende
☐	Yrkesaktiv heltid (gjelder også om du er permittert nå)
☐	Yrkesaktiv deltid (gjelder også om du er permittert nå)
☐	Student
☐	Skoleelev
☐	Pensjonist
☐	Hjemmeværende
☐	Trygdet
☐	Arbeidsledig
☐	Annet
☐	Vil ikke oppgi

9 [FILTER] (Bare til selvstendig næringsdrivende, yrkesaktive heltid/deltid)
IF Q8=1, 2, 3

Tenk på en normalsituasjon (ikke påvirket av pandemisituasjonen). Hvilken av de følgende alternativene kjennetegner best din arbeidstid i ditt hovedarbeidsforhold:

1. Kjernetid på dagtid med mulighet for fleksitid (-> spm 10)
2. Fast arbeidstid på dagtid uten mulighet for fleksitid (-> spm 11)
3. Skift/turnus på dag/kveld/natt (-> spm 11)
4. Nordsjøturnus, medlevertturnus eller lignende (-> spm 11)
5. Svært varierende arbeidstid (freelancer, prosjektbasert arbeid eller lignende) (-> spm 11)
6. Ikke relevant (-> spm 11)

10 (Kun til de som har valgt «mulighet for fleksitid» i spm 9)

IF Q9=1

Hvor ofte jobber du på kveld/helg?

- Aldri
- 1-3 ganger per måned eller sjeldnere
- 1-2 ganger i uken
- Nesten hver kveld

11

Omtrent hvor mange timer jobber du i uken? Ta med alle timer du jobber inkludert betalt overtid og ubetalt ekstraarbeid.

- Under 20
- Mellom 21 og 40
- Mellom 41–60
- Mer enn 60 timer

12

Tenk på en normalsituasjon (ikke påvirket av pandemisituasjonen), har du vanligvis hjemmekontor? Ikke inkludert ekstraarbeid på kveld og helg.

- Aldri
- Svært sjelden
- 1 – 3 ganger i måneden
- 1 – 2 ganger i uka
- Oftere enn 2 ganger i uken

13

Hvordan vil du plassere deg selv på skalaen under?

1 Min jobb er først og fremst et middel til å tjene penger, innholdet i tilværelsen ligger i familie og fritid

2

3

4

5 Min jobb er ikke bare et middel til å tjene penger, men like mye en arena for utvikling og utfoldelse

Vet ikke

Hverdagen i familien din

14

Tenk på en normalsituasjon (ikke påvirket av pandemisituasjonen) omtrent hvor mye tid bruker du på ulike aktiviteter og gjøremål i hverdagen:

Transport til og fra barnehage/skole/jobb (inkludert tid brukt i hente- og leveringsituasjon) :

Mindre enn 30 minutter daglig

30 minutter til 1 time daglig

1–2 timer daglig

2–3 timer daglig

Over tre timer daglig

Vet ikke/ikke relevant

Aktivt samvær/omsorg/oppfølging av barn som bor i din egen husholdning (f.eks. leke, tegne, lese bøker, være på lekeplass, stell/legging, hjelpe til med lekser)

Mindre enn 30 minutter daglig

30 minutter til 1 time daglig

1–3 timer daglig

3–5 timer daglig

5–10 timer daglig

Mer enn 10 timer daglig

Vet ikke/ikke relevant

Hente/levere/følge til/fra barnas fritidsaktiviteter (f.eks. fotball, håndball, ski, korps, dans, kor, musikk/spiller instrument eller lignende.)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Følge opp barnas fritidsaktiviteter (som trener, lagleder, loppemarked, kakebaking, delta på dugnad eller lignende.)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Aktiv omsorg/oppfølging av voksne familiemedlemmer (f.eks. egne foreldre, voksne barn eller egen partner som trenger støtte på grunn av spesielle utfordringer, helse eller alderdom)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Handling av dagligvarer og planlegging av måltider (inkludert bestilling av dagligvarer på nett)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Matlaging (regn med alle felles måltider inkludert barnas matpakker)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Husarbeid innendørs (f.eks. vasking, rydding, støvsuging, klesvask, ta inn og ut av oppvaskmaskin)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Vedlikehold av hus/hage/bil/sykler:

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–2 timer ukentlig

2–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Tid sammen med partner (Her er vi ute etter fritiden man har som par, for eksempel se serier sammen, spise ute, eller andre felles aktiviteter uten barn)

IF Q3=2

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Egentid (trening, musikk, dataspill, håndarbeid, lese, lytte til podkast, se på TV eller lignende, sosialt samvær med egne venner)

Mindre enn 30 minutter ukentlig

30 minutter til 1 time ukentlig

1–3 timer ukentlig

3–5 timer ukentlig

5–10 timer ukentlig

Mer enn 10 timer ukentlig

Vet ikke/ikke relevant

Hvor mange ganger i uka gjør dere **familieaktiviteter** sammen som *ikke* er organiserte fritidsaktiviteter? F. eks. kino, tur i skogen, filmkveld, spillkveld, baking eller lignende

Mindre enn 1 gang ukentlig

1–2 ganger ukentlig

3–4 ganger ukentlig

5 ganger ukentlig eller mer

Vet ikke/ikke relevant

15

I hvilken grad opplever du stress i følgende situasjoner i løpet av dagen:

Morgenstell (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Transport til jobb/skole/bhg. (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Jobb (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Transport hjem fra jobb/skole/bhg. (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Middag/Matlagning/handling (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Transport til fritidsaktiviteter (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Fritidsaktiviteter (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

Kveldsstell/legging (i stor grad, i noen grad, i liten grad, ikke i det hele tatt, vet ikke/ikke relevant)

16

Hvem i familien har hovedansvaret for disse oppgavene:

IF Q3=2

Planlegge sosiale aktiviteter for familien (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant),

Fikse kostymer, penklær og andre typer klær til spesielle anledninger (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant)

Gaveinnkjøp, (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant)

Foreldremøter, (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant)

Ferieplanlegging (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant)

Innkjøp av klær til barna (jeg/partner/vi deler likt på ansvaret, vet ikke/ikke relevant)

17a [FILTER]

Er du fornøyd med balansen i tidsbruk mellom jobb, plikter i hjemmet, barnas aktiviteter og egne aktiviteter?

I stor grad (-> spm 18)

I noen grad (-> spm 18)

I liten grad (-> spm 17b)

Ikke i det hele tatt (-> spm 17b)

Vet ikke/ikke relevant (-> spm 18)

17b (Stilles til de som svarer «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt» i spm 17a)

Hva opplever du tar mer tid enn du er fornøyd med?

Åpent svar:...[Frivillig å svare]

Smarttelefon- og skjermbruk (f.eks. bruk av nettbrett, TV, smarttelefon)

18

Synes du at du bruker for lite, akkurat passe eller for mye tid på smarttelefon/skjerm utenfor ordinær arbeidstid?

Jobbrelatert (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

Sosiale medier (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

TV, film, serier, podcast, nyheter (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

Dataspill (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

19 (Stilles kun til de med ektefelle/partner):

IF Q3=2

Synes du at *din partner* bruker for lite, akkurat passe eller for mye tid på smarttelefon/skjerm utenfor ordinær arbeidstid?

Jobbrelatert (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

Sosiale medier (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

TV, film, serier, podcast, nyheter (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

Dataspill (for lite, akkurat passe, for mye, vet ikke/ikke relevant)

20

Forsøker du aktivt å begrense egen bruk av smarttelefon, skjerm utenfor arbeidstiden?

I stor grad

I noen grad

I liten grad

Ikke i det hele tatt

Vet ikke/ikke relevant

21 (Stilles kun til de med ektefelle/partner):

IF Q3=2

Forsøker du aktivt å begrense *din partners* bruk av smarttelefon, skjerm utenfor arbeidstiden?

I stor grad

I noen grad

I liten grad

Ikke i det hele tatt

Vet ikke/ikke relevant

22

Forsøker du aktivt å begrense barnas bruk av smarttelefon og skjerm?

Nei

Ja, vi har fast avtalte skjermtider

Ja, begrenser slik det passer vår familie fra uke til uke

Ja, prøver å begrense, men får det ikke til

Vet ikke/ikke relevant

Avlastning og hjelp i hverdagen

23

Har du/dere tilgang til hjelp fra andre utenfor husstanden til renhold, barnepass eller lignende?

(Flere svar mulig)

Nei

Ja, vi får hjelp av besteforeldre

Ja, vi får hjelp av annen familie/søsken

Ja, vi får hjelp av venner/naboer

Ja, vi kjøper tjenester (f.eks. renhold, betalt barnevakt, au pair-ordninger)

Ja, annet

24

Hvor ofte får du/dere hjelp til følgende i hverdagen:

Ukentlig Annen hver uke Månedlig Noen ganger i året Aldri Vet ikke/ikke relevant

Renhold/klesvask

Henting/levering av barn

Barnevakt

Matlaging/handling

25

Hjelper de/det eldste barnet til hjemme? [kuttkandidat] Flere svar mulig

Det eldste barnet er for ungt til å hjelpe

Hjelper ikke til

Renhold/klesvask

Henting/levering av barn

Barnevakt

Matlaging/handling

26

Bruker barna dine noen av følgende tilbud? Flere svar mulig

SFO/AKS

Offentlig fritidsklubb (F.eks. ungdomsklubb, ungdomshus, aktivitetshus i regi av kommune/bydel)

Leksehjelp

Ikke aktuelt, barna er for små

Nei

27

Har du/ dere brukt noen av disse offentlige tilbudene?

[Flere svar mulig]

foreldreveiledning

parveiledning ved/Familievernkontoret

COS – Circle of security

Andre tiltak, åpent felt:

Nei, vi har ikke brukt offentlige tilbud

28

Åpent felt: Er det noen støtteordninger eller offentlige tilbud du/din familie har savnet? [Frivillig å svare]

POSTADRESSE:

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – storbyuniversitetet
Stensberggata 26
Postboks 4, St. Olavs Plass
0130 Oslo

TELEFON:

67 23 50 00

E-POST:

postmottak-afi@oslomet.no